

ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของ
พระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

**THE BUDDHISTS' VIEW TOWARD THE ROLE OF MONKS IN COMMUNITY
DEVELOPMENT IN BANPHAEW DISTRICT, SAMUTSAKHON PROVINCE**

พระครูสาครกิจจานุกูล (วิศิษฐ์ จันทโน)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของ
พระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

พระครูสาครกิจจานุกูล (วิศิษฐ์ จันทโน)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**THE BUDDHISTS' VIEW TOWARD THE ROLE OF MONKS IN COMMUNITY
DEVELOPMENT IN BANPHA EW DISTRICT, SAMUTSAKHON PROVINCE**

PHRAKH RU SAKHONKJJANUKUL (VISIT CANDANO)

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)**

**Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2011**

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชน
ของพระสงฆ์ในเขต อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร
- ผู้วิจัย** : พระครูสาครกิจจานุกูล (วิศิษฐ์ จันทโน)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
- คณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : ผศ.ดร. สุพล สุยะพรหม ป.ช.๔, พธ.บ., M.A., Ph.D. (Pol.Sc.)
 - : พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ผศ., ป.ช.๗, พธ.บ., ศศ.ม.
รป.ม. (การจัดการความขัดแย้ง)
 - : อาจารย์ ดร. ยุทธนา ปราณิต พธ.บ., ร.บ., M.A., Ph.D. (Pol.Sc.)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๑๔ มีนาคม ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ (๑) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร (๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล และ (๓) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ กลุ่มตัวอย่างพุทธศาสนิกชนทั้งหมด ๓๘๔ คน โดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที (t-test) สำหรับตัวแปรที่มี ๒ ค่า และทดสอบค่าเอฟ (F-test) หรือความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) สำหรับตัวแปรที่มี ๓ ค่าขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างหลายคู่ โดยวิธีหาผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD)

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า พุทธศาสนิกชนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ในภาพรวมอยู่ระดับมากมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.50$)

๒. เปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พุทธศาสนิกชนที่มีเพศและวุฒิการศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพุทธศาสนิกชนที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นโดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ด้านสังคม พระสงฆ์ไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการที่พระสงฆ์จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในหลาย ๆ ด้าน ดังเช่น ด้านเศรษฐกิจ คือ ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรของคณะสงฆ์เอง รวมทั้งจากหน่วยงานของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกันด้วย ด้านวัฒนธรรม ประชาชนไม่มีความเข้าใจในการที่พระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านวัฒนธรรม เช่น การอนุรักษ์โบราณสถานเป็นต้น ด้านสาธารณสุข ขาดการสนับสนุนและติดต่อประสานงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวงการแพทย์เพราะได้รับความร่วมมือน้อยหรือไม่ได้รับความร่วมมือเลย หรือถ้ามีก็เพียงเล็กน้อยจึงขาดอุปกรณ์หรือเครื่องมือในการช่วยเหลือ หรือพัฒนาชุมชนในด้านสาธารณสุข ประการสุดท้ายในด้านสิ่งแวดล้อม อุปกรณ์ในการให้ความสะดวกแก่พระสงฆ์ในการอบรมหรือในการช่วยเหลือพัฒนาชุมชนมีน้อย ดังนั้น พระสงฆ์ต้องแสดงศักยภาพในฐานะผู้นำชุมชนเข้าไปมีบทบาทและสงเคราะห์ประชาชนจนเป็นที่ยอมรับของบุคคลโดยทั่วไป

Thesis Title : The Buddhists' Views toward the role of Monks in Community Development in Banphaew District, Samutsakhon Province

Researcher : Phrakhru Sakornkijjanukul (Visit Candano)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Thesis Supervisory Committee

- : Asst. Prof. Dr. Surapon Suyaprom, Pali IV., B.A., M.A., Ph.D. (Pol.Sc.)
- : Phramaha Boonlert Indapañño, Asst. Prof., Pali VII, B. A., M.P.A.
- : Dr. Yattana Praneet, B.A., M.A., Ph.D. (Pol.Sc.)

Date of Graduation : 14 March 2012

ABSTRACT

The research aims (1) to study the Buddhists' views to the role of Sangha in community development in Banphaew District, Samutsakhon Province, (2) to compare the Buddhists' views as above mentioned classified by personal status, and (3) to study the problems and suggestions of the Buddhists to solves the problems and obstacles in the said area. Used in the study are the populations, i.e. the 384 of Buddhists in Banphaew District, Samutsakhon Province. Research instruments were questionnaires, analyzed the data with frequency, percentage, mean, standard deviation (S.D), hypothesis tested with t-test for two-valued variables and F-test or One-Way ANOVA for more than 3 valued variables. In case of differentiation was found, it was compared by Least significant Difference : LSD.

The results of the research show that :

1. The opinion of the Buddhist who has a role in the community development in the Buddhist priest in Banphaew District, Samutsakhon Province found that ; the opinion Buddhist a role in the community development in the Buddhist priest. The overall stays many levels are valuable share ($\bar{X} = 3.50$)

2. The compare with the opinion of the Buddhist who has a role in the community development in the Buddhist priest in Banphaew District, Samutsakhon Province. Separate follow personal factor found that ; the Buddhist who have the gender and educational different background think different generally important imply statistics way that .01 level. Which be in line with location hypothesis keeps Buddhist old different part think not different generally which do not be in line with location hypothesis keeps.

3. The problems and suggestions are as follows : the Sanghas received less cooperations from the concerned organizations, lacking in supporting budget from the Sangha organizations and also from the government sectors, people do not understand the objectives of propagation of Sangha in social as well as cultural development. There are insufficient to suit the instruments of propagation and coordination in the field of public health. Furthermore, the problems and suggestions such as the Sangha supervisors should give the knowledge and advice before propagation. The concerned organizations should give appropriate budget to support continually. There should make understand to the people the matters they want. Apart from these, other necessary to manual and working operation be supported. The Sangha themselves have to develop their knowledge and capability to convince people to accept their roles in communication development.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาของคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ได้แก่ ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม,พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ผศ. และอาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต ที่ได้กรุณานูเคราะห์ให้คำปรึกษาแนะนำ ปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์จนสำเร็จด้วยดี

ขอเจริญพรขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต และคณะกรรมการบริหารหลักสูตรทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาการต่างๆ และได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ให้งานวิจัยดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

ขอขอบพระคุณอาจารย์ ผศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช, พระมหาสม กลฺยาณ, พระปลัดสามารถ ฐมฺมธโร, ผศ.ประสิทธิ์ ทองอุ่น และอาจารย์วันชัย สุขตาม ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแบบสอบถามให้คำปรึกษาแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้สมบูรณ์และสำเร็จได้ด้วยดี

อนึ่ง ขอกราบขอบพระคุณและขอบพระคุณคณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ประกอบด้วย พระครูปริมาณุรักษ์, รศ.ดร., อาจารย์ ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี, ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม, พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ผศ. และ อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต ที่ได้ให้ข้อแนะนำในการแก้ไขปรับปรุงวิทยานิพนธ์เล่มนี้ด้วยเมตตาอนุเคราะห์เป็นอย่างมาก

ขอขอบคุณ พระครูสาครพิพัฒน์ภรณ์ เจ้าคณะอำเภอบ้านแพ้ว และพระครูสีลาธิการี เจ้าคณะอำเภอกะทู้ม้วน ที่อนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นอย่างดี ขอขอบคุณเพื่อนๆ หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิงทุกรูป ที่ได้ช่วยเหลือชี้แนะแนวทางในการดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ตลอดมา

สุดท้ายนี้ ความดีใดๆ อันจะพึงมีจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และมอญบูชาเป็นกตเวทิตาคุณ แก่บิดามารดา ครูบาอาจารย์ พี่ๆน้องๆ รวมทั้งคณะญาติโยมตลอดจนผู้มีอุปการคุณทุกท่าน ซึ่งไม่สามารถจะออกนามได้ทั้งหมด ซึ่งเป็นผู้ให้กำลังใจ ผู้ให้กำลังใจสนับสนุนและผู้ถวายข้าวทุกทัพพีตลอดเวลาที่ดำรงเพศสมณะมาตลอด

พระครูสาครกิจจานุกูล (วิศิษฐ์ จันทโน)

๑๔ มีนาคม พ.ศ.๒๕๕๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญแผนภาพ	ฎ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฏ
 บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๕ สมมติฐานของการวิจัย	๕
๑.๖ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
 บทที่ ๒ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น	๗
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท	๑๔
๒.๓ บทบาทพระสงฆ์	๒๓
๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน	๔๙
๒.๕ บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน	๕๙
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗๙
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๙๐

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๙๓
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๙๓
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๙๕
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๙๗
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์	๙๗
บทที่ ๔ ผลการศึกษา	
๔.๑ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๙๗
๔.๒ ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทใน การพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร	๙๘
๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทใน การพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล	๑๐๕
๔.๔ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ แนวทางในการพัฒนาบทบาทใน การพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร	๑๑๑
๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๑๒
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุป	๑๑๖
๕.๒ อภิปรายผล	๑๒๐
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๒๕
บรรณานุกรม	๑๒๗

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๓.๑ แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	
๔.๑ จำนวนและร้อยละ ของปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๙๘
๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวม	๙๙
๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ด้านสังคม	๑๐๐
๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ด้านเศรษฐกิจ	๑๐๑
๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ด้านวัฒนธรรม	๑๐๒
๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ด้านสาธารณสุข	๑๐๓
๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ด้านสิ่งแวดล้อม	๑๐๔
๔.๘ การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามเพศ	๑๐๕
๔.๙ การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามอายุ	๑๐๗
๔.๑๐ การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามวุฒิการศึกษา	๑๐๘

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๑๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด(LSD) โดยภาพรวม	๑๐๙
๔.๑๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด(LSD) การพัฒนาชุมชนในด้านวัฒนธรรม	๑๑๐
๔.๑๓ ปัญหา อุปสรรค บทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์ อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร	๑๑๑
๔.๑๔ ข้อเสนอแนะบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์ อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร	๑๑๒

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑ แสดงสรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	๙๐
๔.๑ แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๑๓

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักโดยใช้ระบบย่อคำ ดังต่อไปนี้

พระสุตตันตปิฎก

อง.อฎฐก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อฎฐจกมรรค (ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักการอ้างอิง ซึ่งจะระบุ เล่ม / ข้อ / หน้า/ เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๓/๑๔๓ – ๒๘๙/๑๓๓ หมายความว่า ระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๓ ข้อที่ ๑๔๓ – ๒๘๙ หน้าที่ ๑๓๓ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถาบันพระพุทธศาสนา เป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดสถาบันหนึ่งใน ๓ สถาบัน คือ ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ สถาบันพระพุทธศาสนามีส่วนอย่างมาก ในการให้ความช่วยเหลือต่อสังคมไทย และสังคมไทยจะขาดพระพุทธศาสนาไม่ได้ตลอดมาแต่โบราณกาล พระพุทธศาสนามีส่วนช่วยมากในการทำหน้าที่กล่อมเกล่าจิตใจและจริตนิสัยพฤติกรรมของประชาชนคนไทยให้มีความรัก ความสามัคคีต่อสถาบันชาติและสถาบันกษัตริย์เมื่อเกิดมีวิกฤตการณ์ทางสังคมขึ้น พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นตัวประสานด้วยการใช้ธรรมะทางพระพุทธศาสนาเพื่อนำพาประชาชนในให้ อยู่กันด้วยความสงบสุข ตลอดจนทำหน้าที่ในการให้บริการตามความจำเป็นกับสังคมไทย ตาม ความต้องการของประชาชน ทั้งยังมีส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหาทางสังคมให้แก่ประชาชนและ ประเทศชาติมาแล้วเป็นอันมากตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สถาบันพระพุทธศาสนาดังที่กล่าวมายัง เป็นที่พึ่งสุดท้ายของประชาชนอยู่

วิถีชีวิตชุมชนของคนไทยส่วนใหญ่ มีลักษณะเป็นชุมชนเล็ก ๆ ร้อยละ ๙๐ กระจายกัน อยู่โดยทั่วไป ส่วนที่เหลืออีกประมาณร้อยละ ๑๐ จะเป็นชุมชนเมืองหรือชุมชนขนาดใหญ่ เช่น ในเขตจังหวัด เขตอำเภอ เขตเทศบาล สุขาภิบาล ที่มีความเพียบพร้อมด้วยสาธารณูปโภค ส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนที่หนาแน่นลักษณะชุมชนพัฒนา แต่ในส่วนที่เป็นชุมชนกำลังพัฒนาหรือ ชุมชนที่ยังด้อยพัฒนาอยู่จะเป็นชุมชนขนาดเล็ก ๆ ห่างไกลคมนาคมที่ยังขาดแคลนด้าน สาธารณูปโภคต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ภาครัฐยื่นมือเข้าช่วยเหลือยังไม่ทั่วถึง จะเป็นชุมชนที่ กระจายกันอยู่เป็นกลุ่ม ๆ ลักษณะเป็นกลุ่มหมู่บ้านเป็นหลักและมักจะมีวัดตั้งอยู่ในใจกลางของ หมู่บ้านประชาชนในหมู่บ้านมักจะมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจถือเป็นศาสนสมบัติส่วนกลางที่คนใน ชุมชนนั้น ๆ ร่วมแรงร่วมใจช่วยกันบำรุงรักษาบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานของชุมชนของเขา วัด จึงเป็นศูนย์กลางทางการคมนาคมหรือดำรงวิถีชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมสังคมไทยในชนบท ส่วนใหญ่จะมีที่อยู่อาศัยอยู่รอบ ๆ วัด เพราะประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง มีวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนตาย

ดังนั้น การที่พุทธศาสนิกชนได้อุทิศตนและเสียสละให้กับวัด เช่น แรงกาย แรงใจ ทรัพย์สินเงินทองและปัจจัยต่าง ๆ ให้กับวัดและอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ โดยเฉลี่ยประมาณหนึ่งใน ห้าส่วนของรายได้ในครอบครัว นอกจากนั้นวัดยังนับเป็นศูนย์กลางชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม เป็นแหล่งรวมศิลปวัฒนธรรม เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมเป็นสถานที่ สงเคราะห์ให้ที่พึ่งพิงแก่ผู้ยากไร้ เป็นสถานที่พักพิงจิตใจของชุมชน เป็นต้น วัดทุกวัด

ของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยได้ทำหน้าที่แบ่งเบาภาระให้กับรัฐบาลเป็นอันมาก ทั้งยังเป็นฐานให้เกิดความสงบสุขมั่นคงและช่วยเสริมในด้านการสวัสดิการทางสังคมแก่รัฐอีกทางหนึ่งด้วย

จึงเห็นได้ว่า วัดมีความสำคัญต่อชาวพุทธในด้านต่าง ๆ อย่างมาก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่อยู่เหนือจิตใจประชาชนคนไทยและความรู้สึกนึกคิดของคนไทยส่วนใหญ่ด้วย ผู้ที่ได้บวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาจึงได้รับการยอมรับนับถือเหนือกว่าความมั่งคั่งหรือการมีอำนาจใด ๆ นอกจากนั้นการบวชเป็นพระภิกษุย่อมได้รับการกล่อมเกล่าจิตใจให้ได้ประพฤติตนอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ดีขึ้นได้ ด้วยการฝึกฝนอบรมตนอยู่ในระเบียบวินัยมีความละเอียดอ่อนจิตใจมั่นคงเพราะผลพวงที่ได้รับการพัฒนาแล้ว ย่อมจะช่วยส่งเสริมให้เกิดสติปัญญา มีทั้งความรู้และความคิดรอบคอบยิ่งขึ้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ประเพณีโบราณจึงถือว่า การบวชเรียนของชายไทยนั้นย่อมเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่จะเป็นพื้นฐานนำบุคคลที่จะสึกออกไปสู่การแต่งงานมีครอบครัวในโอกาสข้างหน้าด้วย ซึ่งเป็นประเพณีที่คนไทยสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณกาล

ปัจจุบัน ประเทศไทยได้มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เพื่อใช้ปกครองคณะสงฆ์ การบวชนอกจากจะเป็นไปตามพระธรรมวินัยและประเพณีแล้ว ยังต้องให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎระเบียบแห่งกฎหมายอาญาด้วย คือ พระอุปัชฌาย์ที่ได้รับการแต่งตั้งนั้นต้องมีคุณสมบัติตามที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์กำหนด จึงจะทำหน้าที่ในการให้การบรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรได้ พระอุปัชฌาย์จะต้องทำหน้าที่เป็นประธานรับผิดชอบในการตรวจสอบกุลบุตรที่จะบวชและรับผิดชอบพิธีกรรมการบรรพชาอุปสมบทตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอาญา (ปัจจุบันใช้ พ.ศ. ๒๕๐๕- ๒๕๓๕)^๑

พระสงฆ์ที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระสังฆาธิการทำหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ประชาชนจะมีความศรัทธาเชื่อมั่นที่จะนำบุตรหลานไปบวชเรียนและให้อยู่ในปกครองด้วยนั้นย่อมจะต้องตั้งความหวังไว้ก่อนข้างสูงที่จะได้รับการฝึกฝนอบรมด้านอุปนิสัยพฤติกรรมของบุตรหลานของตนให้เป็นคนดีของพระพุทธศาสนา เป็นผู้นำทางคุณธรรมและจริยธรรมของสังคมในชุมชนได้

สำหรับพระสงฆ์ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการระดับต่าง ๆ นั้นถือว่ามีความสำคัญต่อองค์กรพระพุทธศาสนา เพราะนอกจากจะต้องปฏิบัติศาสนกิจตามหน้าที่โดยปกติแล้ว ยังต้องรับภาระหน้าที่ในฐานะพระสังฆาธิการที่ได้รับมอบหมายจากทางคณะสงฆ์อีกส่วนหนึ่งด้วย จึงต้องรับผิดชอบและปฏิบัติหน้าที่ในศาสนกิจอื่น ๆ เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในพันธกิจใน ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา ด้านสาธารณูปการ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านสาธารณสงเคราะห์

^๑ กรมการศาสนา, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ - ๒๕๓๕, (กรุงเทพมหานคร : สุทรไพศาล, ๒๕๓๘), หน้า ๒๖๓.

เมื่อพระสงฆ์มีความรู้ ความสามารถ ได้เข้ามามีบทบาทในการช่วยพัฒนาสังคม ทำหน้าที่ในการพัฒนาตน พัฒนางค์กร ในรูปแบบที่หลากหลาย เมื่อมีการศึกษาถึงชีวประวัติของพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาสังคม ย่อมเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่คณะสงฆ์ เป็นการเชิดชูเกียรติประวัติให้แก่พระสงฆ์เหล่านั้น เนื่องจากบางครั้งผลงานที่พระสงฆ์ทำไม่ได้ นำมาศึกษาวิจัยกันอย่างจริงจังถึงกระบวนการที่พระสงฆ์เหล่านั้นทำหน้าที่เผยแผ่อยู่ จึงทำให้ไม่ทราบว่ามีเหตุปัจจัยใดที่ทำให้การทำงานของพระสงฆ์เหล่านั้นทำงานสัมฤทธิ์ผล เมื่อมีการเข้าไปศึกษาอย่างเป็นระบบก็จะเป็นประโยชน์ทางด้านวิชาการ ในการที่จะเข้าไปทราบ และ ดำเนินตาม หรือแก้ไขปรับปรุงให้ถูกต้องอย่างไรก็ตาม ก็มีพระสงฆ์ที่ประสบความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและได้รับการยอมรับในการพัฒนาสังคมอยู่ พระสงฆ์ควรมีการพัฒนาต่อตนเองและผู้อื่น มีความเป็นอุฏฐานสัมปทา^๒ คือ เพียบพร้อมด้วยความ پاکเพียร บากบั่น ประจวบทุกขึ้นตลอดเวลา มีความเป็นอารักขสัมปทา^๓ คือ เพียบพร้อมด้วยการดูแลทรัพย์สินเงินทอง ตลอดจนกระทั่งความประพฤติของตนความเป็นกัลยาณมิตร^๔ คือ เพียบพร้อมในการคบคนดีเป็นมิตร ตลอดจนกระทั่งทำตนเป็นคนดีเพื่อเป็นมิตรแก่คนอื่น และมีความสมชีวิตา^๕ คือ เพียบพร้อมด้วยการใช้จ่ายทรัพย์สินเงินทองให้พอเหมาะ พอสม พอคู่ และพอควร ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดีต่อพระสงฆ์ และบุคคลโดยทั่วไปได้นำไปประพฤติปฏิบัติเพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้อยู่คู่โลกตลอดกาล

จากเหตุผลสำคัญดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจใคร่จะศึกษา “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์” ในส่วน “สาธารณะสงเคราะห์” โดยเฉพาะใน อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งมีวัดที่สังกัดมหานิกาย จำนวน ๒๓ วัด มี ๔ ตำบลทางคณะสงฆ์มหานิกาย วัดสังกัดธรรมยุติ จำนวน ๓ วัด มี ๑ ตำบลทางคณะสงฆ์ธรรมยุติ ทั้งนี้ เพื่อต้องการทราบข้อมูลเป็นกรณีศึกษาว่า ในฐานะที่พระสงฆ์ได้ทำงานการพัฒนาชุมชนมานานโดยเฉพาะในชนบทที่ห่างไกล ซึ่งมีไม่น้อยที่สามารถทำป่าให้เป็นเมืองได้ในลักษณะปิดทองหลังพระว่า พุทธศาสนิกชนคิดอย่างไร และในการทำงานของพระสงฆ์ย่อมต้องมีปัญหาและอุปสรรคไม่น้อย ในฐานะแกนนำทางความคิดและจิตวิญญาณเพื่อการพัฒนาชุมชน อาจสร้างความพอใจและไม่พอใจบ้างกับคนบางกลุ่ม จึงต้องมีกุศโลบายและกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาเพื่อมุ่งสู่ผลสำเร็จในการพัฒนาคน พัฒนางานของชุมชนให้สำเร็จผลตามเป้าหมาย

^๒ ๐.อ.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๕๔/๓๔๐-๓๔๑.

^๓ ๐.อ.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๕๔/๓๔๑.

^๔ ๐.อ.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๕๔/๓๔๑.

^๕ ๐.อ.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๕๔/๓๔๑-๓๔๒.

การทำวิจัยครั้งนี้เพื่อต้องการทราบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาเพื่อปรับบทบาทของพระสงฆ์ในเขต อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

มุ่งศึกษาความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร โดยมุ่งศึกษาใน ๕ ด้าน คือ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม ด้านสาธารณสุข และด้านสิ่งแวดล้อม

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ พุทธศาสนิกชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน ๙๒,๔๗๒ คน^๖

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านสถานที่

ได้กำหนดพื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เฉพาะในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ใช้เวลาดำเนินการศึกษาวิจัย ตั้งแต่เดือน กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๕๔ ถึงเดือน ธันวาคม พ.ศ.๒๕๕๔ รวมเป็นระยะเวลา ๖ เดือน

^๖ศูนย์สารสนเทศเพื่อพัฒนาการบริหารและการปกครอง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๕๕.

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล เป็นอย่างไร

๑.๔.๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร มีอะไรบ้าง

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ พุทธศาสนิกชนที่มีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร แตกต่างกัน

๑.๕.๒ พุทธศาสนิกชนที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร แตกต่างกัน

๑.๕.๓ พุทธศาสนิกชนที่มีการศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดเฉพาะตัวโดยไม่มีใครบังคับชี้นำ

พุทธศาสนิกชน หมายถึง ประชาชนผู้นับถือพระพุทธศาสนาที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

บทบาท หมายถึง ความคิดและการกระทำหรือพฤติกรรมที่แสดงออกทั้งการกระทำและความคิด ภายในข้อจำกัดที่พึงกระทำได้ของพระสงฆ์ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

พระสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุในสังกัดมหานิกาย (ระดับพระสังฆาธิการ) ที่ได้รับการแต่งตั้งให้มีอำนาจและหน้าที่ซึ่งสังกัดวัดอยู่ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการพัฒนาและการสื่อสารประสานประโยชน์ให้ผู้อื่นมีจิตอาสา ซึ่งจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ ร่วมแรงร่วมใจสร้างพลังสามัคคีให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน โดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำในการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สาธารณสุข และสิ่งแวดล้อมของประชาชนในชุมชน

สังคม หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน มีความสัมพันธ์กัน พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีระเบียบกฎเกณฑ์ และความเชื่อถือที่สำคัญๆ ร่วมกัน ตลอดจนมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกันเองในที่นี้หมายถึง สังคมของประชาชนผู้นับถือพระพุทธศาสนาที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

เศรษฐกิจ หมายถึง การกระทำใดๆ อันก่อให้เกิด การผลิต การจำหน่ายและการบริโภค ในที่นี้หมายถึง เศรษฐกิจของประชาชนผู้นับถือพระพุทธศาสนาที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

วัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน ในที่นี้หมายถึง วัฒนธรรมของประชาชนผู้นับถือพระพุทธศาสนาที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

สาธารณสุข หมายถึง การป้องกันและรักษาโรค ทำนุบำรุงให้ประชาชนมีสุขภาพและพลานามัยดี มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ในที่นี้หมายถึง สาธารณสุขของประชาชนผู้นับถือพระพุทธศาสนาที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งแวดล้อมคือทุกสิ่งทุกอย่างทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ที่อยู่ล้อมรอบ ตัวเรา และส่งผลต่อเราทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและฝีมือมนุษย์สร้างขึ้น ในที่นี้หมายถึง สิ่งแวดล้อมของประชาชนผู้นับถือพระพุทธศาสนาที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบถึงความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

บทที่ ๒

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จึงได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร สามารถจำแนกออกดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดเห็น
- ๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
- ๒.๓ บทบาทพระสงฆ์
- ๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน
- ๒.๕ บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดเห็น

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีนักวิชาการหลากหลายท่านให้ความหมายของความคิดเห็นไว้ ดังนี้

กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นเพียงการแสดงออกที่เกิดจากความรู้สึกภายในต่าง ๆ ซึ่งความรู้สึกภายในนั้นอาจเป็นเพียงเจตคติหรือความเชื่อหรือความนิยม หรือถ้าจะกล่าวในลักษณะของพฤติกรรมในแง่ของจิตวิทยาก็กล่าวได้ว่าเจตคติ ความเชื่อ ความนิยมเป็นพฤติกรรมภายในที่ไม่มีผู้ใดสังเกตหรือทราบได้นอกจากตัวของเขาผู้นั้น แต่ความคิดเห็นพฤติกรรมภายนอกที่ผู้อื่นสามารถสังเกตหรือทราบได้อย่างชัดเจนดังนั้นคนที่มีเจตคติหรือความเชื่อหรือค่านิยมอย่างหนึ่ง แต่ถ้าเขาไม่แสดงความคิดเห็นออกมาก็จะไม่มีผู้ใดทราบได้เลยว่าเขามีเจตคติหรือความเชื่อหรือค่านิยมเช่นใด^๑

^๑กมลรัตน์ หล้าสูงษ์, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗๔-๑๗๕.

จำลอง เงินดี ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในลักษณะที่ไม่ลึกซึ้งเหมือนทัศนคติ ความคิดเห็นนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นการแสดงออกของทัศนคติก็ได้ สังเกตและวัดได้จากคนแต่มีส่วนที่แตกต่างไปจากทัศนคติตรงที่ทัศนคตินั้นเจ้าตัวอาจจะตระหนักหรือไม่ตระหนักก็ได้^๒

ถวิล ธาราโกชน ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า การเกิดความคิดเห็นว่า เกิดจากประสบการณ์ การอบรมเลี้ยงดู อิทธิพลของสื่อมวลชน เหตุการณ์ที่ประทับใจ บุคลิกภาพของบุคคล ความต้องการที่จะบรรลุผลตามที่ปรารถนา อื่นๆ อีกหลายประการ ซึ่งมนุษย์จะเรียนรู้หลังเกิด อย่างไรก็ตามสาเหตุที่ทำให้บุคคลมีความคิดเห็นต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดนั้น ๔ ประการ คือ^๓

๑) ประสบการณ์เฉพาะอย่าง เป็นประสบการณ์ที่บุคคลได้พบกับเหตุการณ์นั้นด้วยตนเอง และการไปพบนั้นทำให้เกิดความฝังใจกลายเป็นความคิดเห็นของบุคคลนั้น

๒) การติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น โดยปกติในชีวิตประจำวันคนเราต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น ดังนั้น จึงรับเอาความคิดเห็นหลาย ๆ อย่างไว้โดยไม่ตั้งใจ เพราะการเกี่ยวข้องกันนั้นเป็นลักษณะที่ไม่มีแบบแผน โดยจะเป็นกลุ่มครอบครัว เครือญาติ หรือผู้ที่สนับสุนกัน ส่วนตัวกลางที่เป็นสื่อสำคัญและมีอิทธิพลในการสร้างทัศนคติ คือ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ หนังสือ วารสารต่าง ๆ เป็นต้น

๓) รูปแบบ บ่อยครั้งที่ความคิดเห็นพัฒนามาจากการเลียนแบบ กล่าวคือ เป็นการมองดูบุคคลอื่นว่า การกระทำหรือปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ อย่างไร แล้วก็จำเป็นเอาเป็นรูปแบบปฏิบัติ ซึ่งรูปแบบนั้นจะก่อให้เกิดความคิดเห็นได้มากหรือน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับว่า ผู้เป็นแบบนั้น เป็นบุคคลที่เขายอมรับนับถือเพียงใด

๔) องค์ประกอบของสถาบัน อันได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน วัด หน่วยงาน สมาคม องค์การต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งสถาบันเหล่านั้นมีส่วนในการสร้างความคิดเห็นแก่บุคคล

ธงชัย สันติวงษ์ ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแสดงความคิดเห็น ได้แก่^๔

๑) การจูงใจทางร่างกาย ความคิดเห็นและทัศนคติของคนเกิดได้จากการต้องการให้ได้รับสิ่งต่าง ๆ ความต้องการทางด้านร่างกาย ซึ่งถ้าความคิดเห็นนั้น สามารถตอบสนองความต้องการของร่างกายได้ดี ความคิดเห็นและทัศนคติก็น่าจะออกมาในลักษณะ

^๒จำลอง เงินดี, เอกสารคำสอนวิชาจิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๒.

^๓ถวิล ธาราโกชน, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๖๕-๖๗.

^๔ธงชัย สันติวงษ์, การบริหารงานบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖๖.

ทางบวก และในทางกลับกันหากโอกาสตอบสนองความต้องการของร่างกายไม่ดีลักษณะของความคิดเห็นนั้นจะออกมาในลักษณะทางลบ

๒) ข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นและทัศนคติส่วนมากจะอยู่บนพื้นฐานของการได้รับข้อมูลข่าวสารที่ได้รับนั้นบางส่วนจะไปสร้างทัศนคติและความคิดเห็นได้

๓) การเกี่ยวข้องกับกลุ่ม ทัศนคติและความคิดเห็นบางอย่างจะมาจากกลุ่ม โดยที่สมาชิกของกลุ่มจะแสดงออกมาเพื่อให้กลุ่มของตนเองอยู่รอด หรือสามารถดำรงอยู่และมีการพัฒนาตลอดทั้งที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกให้ได้มากที่สุด ครอบครัว กลุ่มเพื่อน กลุ่มนักเรียน กลุ่มกีฬา ชมรมต่าง ๆ บางทีอาจมีการถ่ายทอดข้อมูลจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งของกลุ่มแล้วทำให้เกิดทัศนคติ และความคิดเห็นได้เช่นกัน

๔) ประสบการณ์ ประสบการณ์ของแต่ละคนที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดย่อมมีส่วนทำให้บุคคลนั้นมีความคิดเห็นและทัศนคติได้มาก

๕) ปัจจัยอื่นๆ เช่น เพศ ของผู้แสดงความคิดเห็น และทัศนคติ เวลาของการแสดงความคิดเห็น คือ คนเราเมื่ออยู่ในสถานการณ์หนึ่งก็จะมีความคิดเห็นแบบหนึ่ง ถ้าอยู่ในสถานการณ์หนึ่ง ความคิดเห็นก็อาจเปลี่ยนไปเป็นอีกแบบหนึ่งไม่เหมือนเดิม โดยที่ความคิดเห็นและทัศนคติที่เกิดขึ้นนั้นมิได้มาจากทุกปัจจัยแต่จะมาจากหลายๆ ปัจจัย แล้วแต่ส่วนไหนมีมากกว่ากัน ซึ่งสามารถดูได้จากความคิดเห็นหรือทัศนคตินั้น

นพมาศ อีรเวคิน ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นนั้นถูกจัดว่าเป็นส่วนที่มนุษย์ได้แสดงออกมาโดยการพูดหรือการเขียน มนุษย์นั้นจะพูดจากใจจริงพูดตามสังคมหรือพูดเพื่อเอาใจผู้ฟังก็ตาม แต่เมื่อพูดหรือเขียนออกไปแล้วก็ทำให้เกิดผลได้ คนส่วนใหญ่มักจะถือว่าสิ่งที่มนุษย์แสดงออกมานั้นเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงจิตใจ^๕

บุญเรียง ขจรศิลป์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกทางวาจาของเจตคติ การที่บุคคลกล่าวว่าเรามีความเชื่อหรือความรู้สึกอย่างไรนั้น เป็นการแสดงความคิดเห็นของบุคคลนั้น ดังนั้น การวัดความคิดเห็นของบุคคลนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกซึ่งวิจรรณญาณที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นการอธิบายเหตุผลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

^๕ นพมาศ อีรเวคิน, จิตวิทยาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๙๙.

^๖ บุญเรียง ขจรศิลป์, วิธีวิจัยการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : พิษณุ พรินติ้ง, ๒๕๓๔), หน้า ๗๘.

ความคิดเห็นมีลักษณะที่แคบกว่าทัศนคติในขณะที่ทัศนคติเป็นสิ่งที่แสดงภาพความรู้สึกทั่วไป เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ แต่ความคิดเห็นจะอธิบายเหตุผลเฉพาะ^๗

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง เป็นข้อพิจารณา เห็นว่าเป็นจริงจากการใช้ปัญญาและความคิดประกอบ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้อาศัยหลักฐานพิสูจน์ ยืนยันได้เสมอไปก็ตาม^๘

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทัศนคติ/ความคิดเห็น ว่า ทั้งสองคำนี้ มีความแตกต่างกันแต่อาจใช้ใช้แทนกันได้ โดยทั่วไป ทัศนคติ (Attitudes) เป็นความพึงพอใจ แนวโน้มทัศนะ หรือความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือความรู้สึกที่มีเกี่ยวกับเหตุการณ์ ส่วนความคิดเห็น (Opinion) เป็นการแสดงความคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยถือว่าทั้งทัศนคติ และความคิดเห็นใช้แทนกันได้^๙

โคเลสมิก (Kolesmik) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออก ทางการตัดสินใจ จากการประเมินค่า เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะ และความคิดเห็นนั้น ย่อมได้รับอิทธิพลของทัศนคติ^{๑๐}

สุชา จันทรเอม ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกของบุคคล ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่เป็นลักษณะที่ไม่ลึกซึ้งเช่นเดียวกับทัศนคติ ซึ่งกล่าวโดยทั่วไปคนเราจะมี ความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไป และความคิดเห็นก็เป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติ^{๑๑}

สุชา จันทรเอม และสุรางค์ จันทรเอม ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ ว่า ความคิดเห็นเป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติ เราไม่สามารถแยกความคิดเห็นและทัศนคติออกจาก กันได้ เพราะความคิดเห็นมีลักษณะคล้ายทัศนคติ แต่ความคิดเห็นแตกต่างจากทัศนคติตรงที่ ทัศนคตินั้น เป็นความพร้อมทางจิตใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งทีอาจแสดงออกมาได้ทั้งคำพูดและการ

^๗ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : แพร์พิตาอินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๓๒), หน้า ๒๕.

^๘ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมสังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓๖.

^๙ ศิริวรรณ เสรีรัตน์, การวิจัยการตลาด ฉบับมาตรฐาน, (กรุงเทพมหานคร : A.N. การพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๔๑๙.

^{๑๐} Kolesmik, W.L., **Dictionary Psychology**, (New York : McGraw Hill Book Company, Inc., 1971), p. 320.

^{๑๑} สุชา จันทรเอม, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : แพร์พิตาอินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๒๐), หน้า ๑๐๓-๑๐๔.

กระทำ ทศนคติไม่เหมือนกับความคิดเห็นตรงที่ไม่ใช่สิ่งเร้าที่จะแสดงออกอย่างเปิดเผยหรือตอบสนองอย่างตรง ๆ และลักษณะของความคิดเห็นไม่ลึกซึ้งเหมือนทศนคติ^{๒๒}

สุโท เจริญสุข ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง สภาพความรู้สึกทางด้านจิตใจที่เกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ของบุคคลอันเป็นผลให้ บุคคลมีความคิดต่อสิ่งใด สิ่งหนึ่งในลักษณะที่ชอบไม่ชอบ หรือเฉย ๆ^{๒๓}

สุพัตรา สุภาพ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยเฉพาะการพูดหรือการเขียน ซึ่งในการแสดงออกนี้จะต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์ และพฤติกรรมระหว่างบุคคล ก่อนที่จะมีการตัดสินใจแสดงออก ซึ่งการแสดงออกนี้อาจได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากผู้อื่นก็ได้^{๒๔}

อุทัย หิรัญโต ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นของคนมีหลายระดับ คือ อย่างผิวเผินก็มี อย่างลึกซึ้งก็มี สำหรับความคิดเห็นที่เป็นทศนคตินั้น เป็นความคิดเห็นอย่างลึกซึ้งและติดตัวไปเป็นเวลานาน เป็นความคิดเห็นทั่ว ๆ ไป ไม่เฉพาะอย่างและมีอยู่เป็นเวลานานสั้น เรียกว่า ความคิดเห็น เป็นความคิดเห็นประเภทหนึ่งที่ไม่ตั้งอยู่บนรากฐานของพยานหลักฐานที่เพียงพอแก่การพิสูจน์ มีความรู้แห่งอารมณ์น้อยและเกิดขึ้นได้ง่ายแต่ก็สลายตัวเร็ว^{๒๕}

อะนอนนิเมิส (Anonymous) ได้กล่าวว่า ความคิดเห็น มีหลายความหมาย ได้แก่ ๑) ความเชื่อ ทศนคติ การพิจารณา หรือการวินิจฉัย หรือการประเมินผลอย่างมีรูปแบบในใจเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ๒) ความเชื่อที่มีน้ำหนักมากกว่าความรู้สึกในใจและมีน้ำหนักน้อยกว่าความรู้สึกที่แท้จริง หรือมุมมองที่เกิดขึ้นทั่ว ๆ ไป ๓) การแสดงออกถึงการพิจารณาหรือคำแนะนำอย่างมีรูปแบบโดยเฉพาะผู้เชี่ยวชาญหรือการแสดงออก เช่น การตัดสินใจการพิจารณาคดี หรือการวินิจฉัยอย่างมีรูปแบบด้วยเหตุผลกฎหมาย หรือหลักเกณฑ์ที่ขึ้นอยู่กับตัดสินใจที่มีกฎหมายรองรับ^{๒๖}

^{๒๒} สุชา จันท์ธอม และสุรางค์ จันท์ธอม, *จิตวิทยาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐), หน้า ๑๐๔.

^{๒๓} สุโท เจริญสุข, *หลักจิตวิทยาและพัฒนาการของมนุษย์*, (กรุงเทพมหานคร : แพร์พิตยา, ๒๕๒๕), หน้า ๕๘-๕๙.

^{๒๔} สุพัตรา สุภาพ, *สังคมวิทยา*, พิมพ์ครั้งที่ ๒๒, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๕), หน้า ๑๓๒.

^{๒๕} อุทัย หิรัญโต, *สังคมวิทยาประยุกต์*, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๘๐-๘๑.

^{๒๖} Anonymus, *Merriam-Webster's Collegiate Dictionary*, 10th ed., (Merriam-Webster incorporated : Massachusetts, 1996), pp. 12-15.

ฟิลด์ เอ็ม.พี.แมน (Field M.P. Man) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า การสำรวจความคิดเห็น เป็นการศึกษา ความรู้สึกของบุคคล กลุ่มคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่ละคนจะแสดงความเชื่อและความรู้สึกใด ๆ ออกมาโดยการพูด การเขียน เป็นต้น การสำรวจความคิดเห็นจะเป็นประโยชน์ต่อการวางนโยบายต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงนโยบาย หรือการเปลี่ยนแปลงระบบงาน รวมทั้งในการฝึกหัดทำงานด้วย เพราะจะทำให้การดำเนินงานต่าง ๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และเป็นไปตามความพอใจของผู้ร่วมงาน^{๑๗}

อลิซาเบธ เฮอร์ลอค (Elizabeth Hurlock) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกด้านความรู้สึกสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นความรู้สึกเชื่อถือที่ไม่ได้อยู่บนความแน่นอนหรือความจริง แต่ขึ้นอยู่กับจิตใจบุคคลจะแสดงออกโดยมีข้ออ้าง หรือการแสดงเหตุผลสนับสนุน หรือปกป้องความคิดเห็นนั้น ความคิดเห็นบางอย่างเป็นผลของการแปลความหมายของข้อเท็จจริง ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติเฉพาะตัวของแต่ละคน เช่น พื้นความรู้ ประสบการณ์ในการทำงาน สภาพแวดล้อม และมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ การแสดงความคิดเห็นอาจจะได้รับการยอมรับ หรือปฏิเสธจากคนอื่น ๆ ก็ได้^{๑๘}

จอห์น ดับเบิลยู เบส (John W. Best) ได้ให้ความเห็นว่า ในการวัดความคิดเห็นซึ่งเป็นการวัดการแสดงออกทางด้านความรู้สึกต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดด้วยการเขียนหรือการพูดนั้น กระทำได้ในหลาย ๆ วิธี วิธีที่ใช้กันโดยทั่วไปก็คือ การตอบแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ ซึ่งถือว่ามีวิธีที่ง่ายที่สุดในการที่จะบอกถึงความคิดเห็นก็คือ การแสดงให้เห็นถึงจำนวนร้อยละของคำตอบในแต่ละข้อความ เพราะจะทำให้เห็นว่า ความคิดเห็นจะออกมาในลักษณะเช่นไร จึงจะสามารถทำตามข้อคิดเห็นเหล่านั้นได้ หรือการกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการใด ๆ ก็ตาม ความคิดเห็นที่วัดออกมาได้ จะทำให้ผู้บริหารสามารถตัดสินใจว่า เห็นสมควรหรือไม่ ในการที่จะดำเนินการตามนโยบายหรือล้มเลิกไป^{๑๙}

ลูธันส์ ฟรีแมน (Luthans Freeman) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความพร้อมทางด้านจิตใจที่จะตอบสนองต่อบุคคล สถานการณ์ วัตถุและความคิดเห็น โดยมีลักษณะที่คงที่แน่นอน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ และมีรูปแบบการตอบสนองอย่างเดียวกัน^{๒๐}

^{๑๗} Field M.P. Man, **Psychology in the Industrial Environment**, (London : Butterworth and Co., Ltd., 1971), p.3.

^{๑๘} Hurlock E., **Adolescent Development**, (New York : McGraw-Hill Book, 1995), pp. 145-148.

^{๑๙} John W. Best, **Research in Education**, (New Leasey : Prentice-Hall, 1981), p. 171.

^{๒๐} Luthans Freeman, **Ogranization Behavioral**, 7th ed., (Singapore : McGraw-Hill, 1995), p. 609.

แมรี แอล. กูด (Mary L. Good) ได้ให้ความหมายของความคิดเห็น (Opinion) ไว้หลายความหมาย^{๒๑} ได้แก่

๑) ความหมายทั่วไป หมายถึง ความเชื่อ ความคิดเห็น ข้อพิจารณา ความรู้สึก หรือทัศนคติที่ยังไม่ได้รับการพิสูจน์อย่างแน่นอน และยังขาดน้ำหนักทางเหตุผลหรือการวิเคราะห์ หรือกล่าวกว้างๆ ได้ว่ามีความเป็นไปได้มากกว่าความรู้

๒) ความหมายเฉพาะ หมายถึง การพิจารณาหรือการวินิจฉัยอย่างมีแบบแผนจากแหล่งข้อมูล หรือบุคคลที่เชื่อถือได้

๓) ความคิดเห็นสาธารณะ (Public Opinion) หมายถึง การพิจารณาหรือข้อวินิจฉัยรวมๆ ของกลุ่มคนในสังคมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ หรือข้อเท็จจริง

เนนลลี จูม ซี. (Nunally Jum C.) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ทั้งความคิดเห็นและทัศนคติเป็นเรื่องของการแสดงออกของแต่ละบุคคลต่อประชาธิปไตยทั่วไป ต่อชนบทรณนิยมประเพณี และการแสดงออกทางความคิดเห็นในรูปที่เกี่ยวกับตัวเขา และได้กล่าวต่อไปอีกว่า คำว่า ความคิดเห็นนั้น จะใช้ในเรื่องเกี่ยวกับการลงความคิดเห็น (Judgment) และความรู้ (Knowledge) ในขณะที่ทัศนคตินั้นมักใช้กันมากในเรื่องที่เกี่ยวกับความรู้สึก (Feeling) และความชอบพอ (Preference) ทำยที่สุดเขาได้สรุปว่า เรามักใช้คำว่าความคิดเห็นมากกว่าทัศนคติ^{๒๒}

เรมเมอร์และรัมมี่ (Remmers and Rumme) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นมี ๒ ประเภท คือ^{๒๓}

๑) ความคิดเห็นเชิงบวกสุด-เชิงลบสุด เป็นความคิดเห็นที่เกิดจากการเรียนรู้ และประสบการณ์ ซึ่งสามารถทราบทิศทางได้ ทิศทางบวกสุด ได้แก่ ความรักจนหลงบูชา ทิศทางลบสุดได้แก่ รังเกียจมาก ความคิดเห็นเหล่านี้รุนแรงเปลี่ยนแปลงได้ยาก

๒) ความคิดเห็นจากความรู้ความเข้าใจ การมีความคิดต่อสิ่งหนึ่งขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจที่มีต่อสิ่งนั้น เช่นความรู้ความเข้าใจในทางที่ดี ชอบ ยอมรับ ความรู้ความเข้าใจในทางที่ดี ชอบ ยอมรับ ความรู้ความเข้าใจในทางไม่ดี ไม่ชอบ รังเกียจ ไม่เห็นด้วย การวัดระดับความคิดเห็นสามารถวัดได้โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า

^{๒๑} Mary L. Good, **Integrating the Individual and the Organization**, (New York : Wiley, 2006), p. 17.

^{๒๒} Nunally Jum C., **Test and Measurements Assessment and Prediction**, (New York : McGraw Hill Book Co., Inc., 1950), p.285.

^{๒๓} Remmers, H.H., H.L. Gage and j. Francis Rummel, **Practical Introduction to Measurement and Evaluation**, 2nd ed., (New York : Harper & Row, 1965), p. 154.

ชอว์และไรท์ (Shaw and Wright) ให้ความหมายว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกซึ่งเป็นการตัดสินใจจากการประเมินค่า (Evaluation judgment) หรือทัศนะ (Point of view) เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ และความคิดเห็นย่อมได้รับอิทธิพลของทัศนคติ^{๒๔}

สรุปได้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือการแสดงออกซึ่งวิจักษ์ญาณที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นเรื่องของจิตใจและเปลี่ยนแปลงไปตามข้อเท็จจริงหรือสถานการณ์หนึ่งๆ ขึ้นกับคุณสมบัติส่วนบุคคลความคิดเห็นคล้ายกับทัศนคติแต่เป็นความรู้สึกที่ผิวเผินหรือหยาบกว่าทัศนคติ

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

๒.๒.๑ ความหมายของบทบาท

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความหมายของบทบาทมีนักวิชาการหลากหลายท่านได้แสดงทัศนะไว้ ดังนี้

ขนิษฐา วิเศษสาร และมุกดา ศรียงค์ กล่าวว่า บทบาท หมายถึงการประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่ง ความคาดหวัง หรือตามหน้าที่แสดงจริง^{๒๕}

ประภาพิศ สัญชาติเจตน์ กล่าวว่า บทบาท หมายถึงการปฏิบัติหน้าที่หรือการแสดงออกของคน ซึ่งคนอื่นคาดคิดหรือคาดหวังว่าเขาจะทำเมื่ออยู่ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง^{๒๖}

ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง พิจารณารูปแบบนั้นมี ๒ นัย คือ ทางด้านโครงสร้างบทบาทเป็นตำแหน่งทางสังคม ที่มีชื่อเรียกต่างๆ กันแสดงบทบาทโดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้นๆ ส่วนทางด้านการแสดงบทบาท หรือการมีปฏิสัมพันธ์ (Social Structure) บทบาทเป็นผลต่อเนื่องที่เกิดจากแบบแผนการกระทำของบุคคลที่ได้เรียนรู้จากสถานการณ์ในสังคม^{๒๗}

^{๒๔} M.E. Shaw and J.M. Wright, **Scale for the Measurement of Attitude**, (New York : McGraw-Hill Book, 1967), p. 320.

^{๒๕} ขนิษฐา วิเศษสาร และมุกดา ศรียงค์, **จิตวิทยาสังคมและมนุษย์สัมพันธ์**, (กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๒๖), หน้า ๙.

^{๒๖} ประภาพิศ สัญชาติเจตน์, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๒๔) หน้า ๘๙.

^{๒๗} ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง, **สถานภาพและบทบาท**, (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖), หน้า ๑๘.

ปราชญา กล้าผจญ ได้ให้ความหมายบทบาทไว้ว่า สิ่งที่บุคคลจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับตำแหน่งหรือหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้เหมาะสมสอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ที่มอบหมายอำนาจนั้น^{๒๘}

พระมหาสุภา อุฑโท ให้ความหมายไว้ว่า บทบาท คือ พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกหรือลงมือปฏิบัติตามคาดหวังของผู้อื่น ตามสถานภาพ และตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่ในขณะนั้นๆ^{๒๙}

พัชนี วรกวิน ได้กล่าวว่า บทบาท ก็คือแบบแผนของพฤติกรรมซึ่งเป็นไปตามตำแหน่งหรือสถานภาพของบุคคล อันเกิดจากความคาดหวังของบุคคลในสังคมนั้นๆ และบทบาทอาจเปลี่ยนไปได้ตามตำแหน่งที่เปลี่ยนไป^{๓๐}

พัทยา สายหู ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาท คือ การกระทำต่างๆ ตาม “บท” ที่กำหนดไว้ให้ผู้แสดงต้องทำ トラบดที่ังอยู่ใน “บท” นั้น เปรียบได้เหมือน “บท” ของตัวละครที่กำหนดให้ผู้แสดงในละครเรื่องนั้นๆ เป็นตัวอะไร มีบทบาทที่จะต้องแสดงอย่างไร^{๓๑}

ไพบุลย์ ช่างเรียน ได้อธิบายว่า บทบาทของคนในสังคมย่อมขึ้นกับสถานภาพที่ตนครองอยู่ และคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคล บทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันไปตามลักษณะของสถานภาพ อุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถ มูลเหตุ จูงใจ การอบรมขัดเกลาความพอใจ^{๓๒}

^{๒๘}ปราชญา กล้าผจญ, พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๓๔.

^{๒๙}พระมหาสุภา อุฑโท, บทบาทพระสงฆ์ในทศวรรษหน้า (๒๕๔๑ - ๒๕๖๐), วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต, (คณะสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๙.

^{๓๐}พัชนี วรกวิน, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๖), หน้า ๕๒.

^{๓๑}พัทยา สายหู, กลไกของสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๔๗.

^{๓๒}ไพบุลย์ ช่างเรียน, สารานุกรมศัพท์ทางสังคม, (กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, ๒๕๑๖), หน้า ๒๙-๓๐.

วราคม ทีสุกะ กล่าวว่า บทบาท คือสิ่งที่เราทำ หรือหน้าที่ที่เราต้องทำ เมื่อเราเป็นอะไรสักอย่างหนึ่ง สิ่งที่เราทำต้องมาคู่กับสิ่งที่เราเป็นสถานภาพ^{๓๓}

สงวน สิทธิเลิศอรุณ กล่าวว่า บทบาท หมายถึงการประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่ง ซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคมหรือตามลักษณะการรับรู้ หรือตามที่แสดงจริง^{๓๔} และได้แบ่งลักษณะบทบาทออกเป็น ๕ ประเภท คือ

๑. บทบาทที่กำหนด หมายถึง บทบาทที่สังคม กลุ่ม หรือองค์กรกำหนดไว้ว่าเป็นรูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม กลุ่ม หรือองค์กรนั้นๆ

๒. บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง หมายถึงบทบาท หรือรูปแบบของพฤติกรรมที่คนอื่น (ผู้เกี่ยวข้อง) คาดหวังว่าผู้อยู่ในตำแหน่งจะถือปฏิบัติ เช่น นักเรียนคาดหวังว่าครูจะช่วยอธิบายปัญหาข้อข้องใจเกี่ยวกับบทเรียนให้กับตน เป็นต้น บทบาทนี้มักจะสอดคล้องกับบทบาทที่กำหนด

๓. บทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลผู้อยู่ในตำแหน่งคิด และเชื่อว่าเป็นบทบาทของตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่

๔. บทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึงพฤติกรรมที่ผู้อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติ หรือแสดงออกมาให้เห็น ซึ่งมักเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทตามความคิดของเจ้าตัวผู้อยู่ในตำแหน่ง

๕. บทบาทที่ผู้อื่นรับรู้ หมายถึงรูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อื่นได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติบทบาทของผู้อื่นในตำแหน่ง^{๓๕}

สุชา จันท์เอม และคณะกล่าวว่า “บทบาทมีความหมายใกล้เคียงกับสถานภาพมาก บทบาทเป็นสิ่งที่บุคคลในสถานภาพต่างๆ พึงกระทำนั้น คือเมื่อสังคมกำหนดสิทธิ และหน้าที่ให้สถานภาพใด อย่างไม่ใด แล้วบุคคลในสถานภาพนั้นๆ จะต้องประพฤติหรือปฏิบัติตามหน้าที่ที่กำหนดไว้”^{๓๖}

โสภา ชูพิกุลชัย ได้ให้ความหมายของบทบาทว่า หมายถึง การแสดงออกหรือการทำหน้าที่ของบุคคลซึ่งสมาชิกคนอื่นของสังคมมุ่งหวังให้เขาทำ ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่งโดยถือเอาฐานะและหน้าที่ทางสังคมของบุคคลนั้นเป็นมูลฐาน บทบาทที่ทำให้คนในสังคม

^{๓๓}วราคม ทีสุกะ, สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๓๔), หน้า ๒๙.

^{๓๔}สงวนศรี สิทธิเลิศอรุณ, จิตวิทยาสังคมเพื่อการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : เกียรติศักดิ์การพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๕๘.

^{๓๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓ – ๒๔.

^{๓๖}สุชา จันท์เอม, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา, ๒๕๒๐), หน้า ๔๖.

สามารถคาดคะเนพฤติกรรมของบุคคลอื่น รู้ว่าบุคคลอื่นต้องการอะไรจากตน ทำให้เกิดประโยชน์ในการทำงานร่วมกันเป็นทีม^{๓๗}

สรุปได้ว่า บทบาท ก็คือพฤติกรรมที่แสดงออกตามสถานของบุคคลในสังคม บทบาทเป็นแบบแผน ความต้องการ เป้าประสงค์ ความเชื่อ ทักษะ ค่านิยมและการกระทำของสมาชิกที่ชุมชนคาดหวังว่าจะต้องเป็นตามลักษณะของตำแหน่งนั้นๆ หรืออาจกล่าวสั้นๆ ว่าบทบาทคือสิทธิหน้าที่ในการกระทำของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่นในสังคมตามสถานภาพของตนเอง

๒.๒.๒ ทฤษฎีบทบาท (Role Theory)

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอทฤษฎีบทบาท (Role Theory) ผู้ที่เข้าใจบทบาทหน้าที่ และการเข้าใจทฤษฎีบทบาทจะทำให้สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมของมนุษย์ได้ดี ดังนั้น สมาชิกทุกคนในสังคม จึงควรที่จะเรียนรู้บทบาทของกันและกันว่า เมื่อไร เวลาไหน และที่ใด บุคคลควรจะแสดงบทบาทอย่างไร จึงจะเหมาะสมอันเป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่าย ซึ่งมีรายละเอียดของทฤษฎีบทบาทต่างๆ ดังต่อไปนี้

กรณีการ ขวัญอารีย์ ได้แบ่งลักษณะบทบาทของคนในสังคมไว้ดังนี้ คือ

๑. บทบาทที่กำหนดไว้ หรือบทบาทตามอุดมคติ (The Socially prescribed or ideal Role) เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนดสิทธิ และหน้าที่ของตำแหน่งไว้

๒. บทบาทที่ควรกระทำ (Perceived Role) เป็นบทบาทแต่ละบุคคลเชื่อว่าควรกระทำในหน้าที่ของตำแหน่งนั้นๆ ซึ่งอาจไม่ตรง ตามบทบาทอุดมคติทุกประการ และอาจแตกต่างกันไปแต่ละบุคคลก็ได้

๓. บทบาทที่กระทำจริง (The performed Role) เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงตามความเชื่อ ความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและโอกาสที่กระทำในแต่ละสังคมในช่วงเวลาหนึ่งๆ^{๓๘}

งามตา สุขประเสริฐ ได้กล่าวว่า การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจ เพื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกันทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการรวมกลุ่มคน จูงใจคนไปยังจุดประสงค์ โดยทั่วไปแล้ว ผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดี เรียกว่า ผู้นำ

^{๓๗}โสภา ชูพิกุลชัย, จิตวิทยาสังคมประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒), หน้า ๔๕.

^{๓๘}กรณีการ ขวัญอารีย์, บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า๑๒.

ปฏิฐาน (Positive leader) ผู้นำพลวัตร คือ เคลื่อนไหวนำทำงานอยู่เสมอ (dynamic leader) และผู้นำในทางที่ไม่ดี คือ ไม่มีผลงานที่สร้างสรรค์ ที่เรียกว่า ผู้นำนิเสธ (negative leader)^{๓๙}

ทิตยา สุวรรณชฎ ได้กล่าวว่า บทบาทเป็นลักษณะพฤติกรรมที่กำหนด และยังแบ่งหน้าที่ออกเป็น “บทบาทตามอุดมคติ” (ideal role) หรือบทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งของสังคมควรปฏิบัติ และเป็นผลรวมของบทบาทตามอุดมคติ บุคลิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งอารมณ์ขณะแสดงบทบาทและอุปกรณ์ของผู้ดำรงตำแหน่งที่มีอยู่ ปฏิกริยาของผู้เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม **ทิตยา สุวรรณชฎ** ได้กล่าวสรุปฐานะตำแหน่ง และบทบาททางสังคมไว้ดังนี้ คือ

๑. มีสถานภาพ (Status) อยู่จริงในสังคม และมีอยู่ก่อนตัวคนจะเข้าไปครอง
๒. มีบทบาทที่ควรจะเป็นประจำอยู่ในแต่ละตำแหน่ง
๓. วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ในสังคมนั้นๆ เป็นส่วนหนึ่งซึ่งสำคัญในการกำหนดฐานะ ตำแหน่งและบทบาทที่ควรจะเป็น
๔. ฐานะตำแหน่งและบทบาทนั้นได้มาจากการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ในสังคมนั้น

๕. บทบาทที่ควรจะเป็นนั้นไม่แน่นอนเสมอไปว่าจะเหมือนกัน พฤติกรรมที่เป็นจริงของคนที่ครองฐานตำแหน่ง เพราะพฤติกรรมจริงเป็นผลของปฏิกริยาของคนที่ครองตำแหน่งที่มีบทบาทที่ควรจะเป็นบุคลิกภาพของตนเอง และของคนอื่นที่เข้าร่วมพฤติกรรม และเครื่องกระตุ้น (Stimulus) ที่มีอยู่ในเวลา และสถานที่ที่เกิดการติดต่อทางสังคม^{๔๐}

พาร์สันส์ (Parsons) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมทำให้มนุษย์ต้องเพิ่มบทบาทของตน เช่น บุคคลที่มีเพื่อนมาก ก็ต้องแสดงบทบาทมากขึ้นเป็นเงาตามตัว^{๔๑}

มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) กล่าวว่า ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติงานในบทบาท ๑๐ บทบาทด้วยกัน ซึ่งสามารถจัดแบ่งออกได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบทบาทด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และกลุ่มบทบาทการตัดสินใจ

๑. บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (interpersonal roles) ได้แก่ บทบาทของความเป็นหัวหน้าในเชิงสัญลักษณ์ (figurehead role) เช่น ประธานในงานพิธีการต่างๆ บทบาทการแสดงออกในฐานะผู้นำ (leader) ได้แก่ การจ้างงาน การอบรม การกระตุ้นจิตใจ และการ

^{๓๙}งามตา สุขประเสริฐ, การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษาเฉพาะกรณี องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๒), หน้า ๕๐.

^{๔๐}ทิตยา สุวรรณชฎ,พัฒนาการ : ความคาดหวังบทบาทของพัฒนากร คณะกรรมการหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ระดับตำบล: ส่วนท้องถิ่น สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๔๓.

^{๔๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

รักษาระเบียบวินัยของผู้ใต้บังคับบัญชา ส่วนบทบาทสุดท้าย คือ บทบาทการประสานงานในกลุ่ม (liaison role) ได้แก่ การกระทำกิจกรรมซึ่งต้องสัมพันธ์กับบุคคลหรือกลุ่มที่อยู่ภายใน และภายนอกองค์กร เช่น ผู้จัดการฝ่ายการตลาดขอข้อมูลด้านกำลังคนจากผู้จัดการฝ่ายบริหารทรัพยากรบุคคล ถือเป็นการติดต่อประสานงานกันภายในองค์กรแต่หากผู้จัดการฝ่ายการตลาดติดต่อสื่อสารกับพนักงานของบริษัทอื่น ก็ถือเป็นการประสานงานกันนอกองค์กร เป็นต้น

๒. บทบาทด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (information roles) ผู้บริหารมีหน้าที่หรือบทบาทในการรับและเก็บรวบรวมข่าวสารจากใน และนอกองค์กรของตน กระทำได้โดยการอ่านวารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ แล้วนำมาพูดคุยกับผู้บริหารคนอื่นๆ เช่น องค์กร คู่แข่งขันมีการวางแผนอะไรในช่วงนี้ รัฐออกกฎหมายใหม่มีผลกระทบต่อบริษัทหรือไม่ เป็นต้น มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) เรียกบทบาทนี้ว่า บทบาทการตรวจสอบ (monitor role) ส่วนบทบาทแพร่กระจายข่าวสาร (disseminator role) ก็เป็นอีกบทบาทหนึ่งของผู้บริหารในการดำรงตนเปรียบเสมือนช่องทางที่ส่งต่อข่าวสารต่างๆ ไปยังสมาชิกในองค์กร และเมื่อถูกเชิญไปเป็นตัวแทนขององค์กรหรือสถาบันอื่นๆ ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะบทบาทโฆษก (spoken role) ขององค์กรด้วย

๓. บทบาทการตัดสินใจ (decisional roles) มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) ได้กำหนดบทบาทของผู้บริหารในด้านนี้ไว้ ๔ ประการ คือ บทบาทในฐานะผู้ประกอบการ (entrepreneurs) คือ ผู้ดูแลโครงการใหม่ๆ ที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานขององค์กรให้ดีขึ้น บทบาทของผู้จัดการความวุ่นวายหรือปัญหาต่างๆ (disturbance handles) ที่ปัญหาเกิดขึ้นอยู่นอกเหนือความคาดหมาย (unforeseen problems) บทบาทของผู้จัดสรรทรัพยากร (resource allocators) ในการรับผิดชอบกระจายทรัพยากร คน สิ่งของ และเงินไปตามส่วนต่างๆ ขององค์กรและสุดท้ายคือบทบาทของผู้เจรจาต่อรอง (negotiators) เพื่อทำหน้าที่ถกเถียงและเจรจาต่อรองกับกลุ่มอื่นๆ ซึ่งอาจจะเป็นสหภาพแรงงาน ผู้ถือหุ้น ฯลฯ ในการเพิ่มผลประโยชน์ให้กับองค์กรที่ตนเองทำงานอยู่^{๔๒}

รัลฟ ลินตัน (ralph linton) เขากล่าวว่า “ตำแหน่ง สถานภาพ เป็นผู้กำหนดบทบาท ผู้ที่มีตำแหน่งจะปฏิบัติหน้าที่ได้สมบทบาทหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายๆ อย่าง เช่น บุคลิกภาพของผู้สวมบทบาท ลักษณะของสังคม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของสังคมนั้นด้วย”^{๔๓}

^{๔๒}ตุลา มหาพสุธานนท์, หลักการจัดการ หลักการ, ท่าเรือแหลมฉบัง LAEM CHABANG PORT, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตำรวจ, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖.

^{๔๓}นุจรี เกตุปราษฎ์, บทบาทของประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีจังหวัดทั่วประเทศ ในการพัฒนาสตรีระดับจังหวัด, รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารทั่วไป), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา), ๒๕๔๔, หน้า ๑๐.

สรุปได้ว่า ทฤษฎีบทบาท หมายถึงพฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคล ซึ่งอยู่ในฐานะหรือตำแหน่งหรือมีสถานภาพอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งสังคมได้กำหนดให้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติบทบาท และสถานภาพเป็นสิ่งที่ควบคู่กัน นั่นคือสถานภาพจะกำหนดว่าบุคคลนั้นๆ มีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไร ส่วนบทบาทเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่สังคมได้กำหนดไว้ ในแต่ละสถานภาพ การแสดงบทบาทจะสอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม ในสถานภาพหนึ่งๆ บุคคลอาจจะต้องแสดงบทบาทมากมาย เมื่อบุคคลดำรงอยู่ในบทบาทใดบทบาทหนึ่งแล้ว จะต้องกระทำตามบทบาทของตนให้ดีที่สุด เพื่อสร้างคุณค่าให้แก่ตัวเอง และสร้างประโยชน์ให้แก่ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศ ตลอดจนมวลมนุษยชาติให้มากที่สุด โดยที่ไม่ทำให้ตนเอง และผู้ที่อยู่รอบข้างเดือดร้อนจากการกระทำของตน กล่าวคือ กระทำทั้งประโยชน์ต่อตนเอง และประโยชน์บุคคลอื่นให้สมบูรณ์

๒.๒.๓ บทบาทของผู้บริหาร

บทบาทของผู้บริหารที่เกิดขึ้นในองค์การและบทบาทที่สัมพันธ์กับคนภายนอกองค์การมีดังนี้

๑) บทบาทที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล ในบทบาทส่วนนี้เป็นบทบาทภายในองค์การนั้น ผู้บริหารต้องมีการสื่อสารข้อมูลต่างๆ ที่จำเป็นต่างๆ ให้พนักงานรับทราบตลอดจนให้ข้อมูลต่างๆ เป็นเครื่องมือในการควบคุมและประเมินผลการปฏิบัติงานของพนักงานด้วยในเชิงบทบาทของด้านนี้ที่เกี่ยวข้องกับภายนอกองค์การ คือการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ข่าวสารข้อมูลที่เหมาะสมให้กับบุคคลภายนอก เช่น ลูกค้าหรือสาธารณชนได้รับข้อมูลที่เหมาะสมขององค์การ

๒) บทบาทที่เกี่ยวข้องกับคนบทบาทภายในองค์การ คือผู้บริหารจะมีบทบาทในการนำ เช่นการจูงใจ การสอนงาน การตัดสินใจและการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เป็นต้น สำหรับบทบาทที่เกี่ยวข้องกับภายนอกองค์การ พบว่าในปัจจุบันนี้ ผู้บริหารมีบทบาทอย่างมากในการเชื่อมโยง เพื่อสร้างสัมพันธมิตร และเครือข่ายในทางธุรกิจเพื่อประโยชน์ขององค์การ

๓) บทบาทในด้านการปฏิบัติงานบทบาทภายในองค์การนั้นผู้บริหารต้องมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติงาน ผู้บริหารจะต้องอำนวยความสะดวกช่วยเหลือปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งการกระทำใดๆ ที่จะช่วยให้เกิดการปฏิบัติงานอย่างสัมฤทธิ์ผลในบทบาทต่อองค์การนั้น ผู้บริหารจะต้องมีบทบาทในการเจรจาข้อตกลงพันธสัญญาต่างๆ ให้เกิดขึ้นเพื่อผลสำเร็จขององค์การ เช่น การซื้อกิจการ การควบคุมกิจการ การรับสัมปทานต่างๆ เป็นต้น^{๔๔}

^{๔๔} สุพานี สฤษฏ์วานิช, พฤติกรรมองค์การสมัยใหม่:แนวคิดและทฤษฎี, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๒๗๐-๒๗๑.

บทบาทของผู้บริหารในการเป็นผู้นำ ซึ่งมีพฤติกรรมบ่งชี้ ๔ ประการ ได้แก่

๑) กล้าเผชิญหน้ากับผู้ร่วมงานและผู้อื่นอย่างเปิดเผยและโดยตรง เกี่ยวกับปัญหาการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นในหน่วยงาน โดยใช้ความสามารถทั้งศิลปะและศาสตร์อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์และบุคคล

๒) กล้ายืนหยัดในเรื่องมาตรฐานการปฏิบัติงาน กล้าเรียกร้องการเพิ่มคุณภาพการปฏิบัติงาน และยืนยันให้ปฏิบัติตามคำสั่ง หรือข้อเรียกร้องในเรื่องเหล่านั้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงจุดยืนของผู้บริหารที่มั่นคง ชัดเจน ไม่โลเลเปลี่ยนแปลงไปตามแรงกดดันที่ไม่ถูกต้องและไม่เป็นธรรม

๓) กล้าปฏิเสธคำร้องขอที่ไร้เหตุผลของผู้ร่วมงานหรือผู้อื่น ซึ่งอาจคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนหรือพวกพ้องของตนมากกว่าประโยชน์ของส่วนรวม กล้ากำหนดขอบเขตพฤติกรรมของผู้ร่วมงานและผู้อื่นให้ปฏิบัติตาม โดยยึดประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ

๔) กล้าสั่งการ ชี้นำ มอบหมายงาน หรือแนะนำ โดยให้รายละเอียดอย่างชัดเจน ผู้ปฏิบัติมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ถูกต้อง สามารถปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายได้เป็นอย่างดี

บทบาทในการสร้างทีมงานและการประสานงาน ซึ่งมีพฤติกรรมบ่งชี้ ๕ ประการ ได้แก่

๑) เห็นยวหน้า อำนวยความคิด และความเห็น เพื่อให้เกิดการตัดสินใจ รวมทั้งการจัดทำแผนปฏิบัติงาน โดยใช้กระบวนการบริหารอย่างเป็นระบบ มีการสร้างทีมงานที่มีคุณภาพ และการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ

๒) ทำให้บุคคลรู้ข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยอยู่ตลอดเวลาด้วยกระบวนการกลุ่ม เน้นการสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ให้บังเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ต่อเนื่อง และยั่งยืนขึ้นในหน่วยงาน

๓) แสดงความคาดหวังในทางที่ดีต่อผู้ร่วมงานและผู้อื่น มีเจตคติต่อหน่วยงานต่อเพื่อนร่วมงานและผู้อื่นในทางบวก เสริมสร้างพลังใจใฝ่สัมฤทธิ์ให้แก่ผู้ร่วมงานและผู้อื่นอย่างต่อเนื่อง

๔) กรณีที่บุคคลประสบความสำเร็จ ต้องให้เครดิตและยกย่องอย่างเปิดเผย

๕) ปฏิบัติต่อผู้ร่วมงานและผู้อื่นด้วยการให้กำลังใจ สร้างความรู้สึกสำคัญให้เกิดขึ้นกับผู้ร่วมงานและผู้อื่น โดยการเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนการเสริมสร้าง ดังนี้

- ให้ข้อมูลข่าวสาร (Information) ที่ประสงค์จะแก้ปัญหา พัฒนา หรือเปลี่ยนแปลงในหน่วยงานแก่ผู้ร่วมงานและผู้อื่น

- ให้ผู้ร่วมงานและผู้อื่นได้รับรู้ (Perception) ข้อมูลข่าวสารที่จะต้องจะแก้ปัญหา พัฒนา หรือเปลี่ยนแปลงในหน่วยงานอย่างชัดเจนและทั่วถึง

- สร้างความตระหนัก (Awareness) ให้ผู้ร่วมงานและผู้อื่นเห็นถึงความจำเป็นต้องแก้ปัญหา พัฒนา หรือเปลี่ยนแปลงในหน่วยงาน โดยเน้นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นทั้งต่อตนเองและต่อหน่วยงาน

- ส่งเสริมให้ผู้ร่วมงานและผู้อื่นตัดสินใจ (Decision - Making) ที่จะปฏิบัติด้วยตนเอง เป็นการสร้างแรงจูงใจภายใน ซึ่งจัดเป็นพลังสำคัญในการปฏิบัติงานให้สำเร็จอย่างมีคุณภาพ เมื่อเสริมสร้างพลังอำนาจทั้ง ๕ ขั้นตอนให้แก่ผู้ร่วมงานและผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานแล้ว จะส่งผลให้เกิดความรู้สึกการเป็นหุ้นส่วน (Partnership) ในกลุ่มผู้ร่วมงานทั้งหมด การเป็นหุ้นส่วนนี้จัดเป็นผลสำเร็จสูงสุดของการบริหารงานในทุกหน่วยงาน

หากผู้บริหารได้แสดงบทบาททั้งการนำ การสร้างทีมงานและประสานงาน ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับสภาพของหน่วยงาน สถานการณ์ และบุคคลแล้ว จะส่งผลให้การบริหารมีประสิทธิภาพและเกิดสัมฤทธิ์ผลได้เป็นอย่างดี ที่สำคัญมากที่สุด คือ ใหว่พริบประสพการณ์ และปฏิภาณในการบริหารการจัดการ และการแก้ปัญหาต่างๆ ในการทำงานทั้งยังสามารถครองใจผู้ร่วมงานตลอดจนผู้อื่นที่เกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดีด้วย^{๔๕}

สรุปได้ว่า บทบาทของผู้บริหารที่เกิดขึ้นในองค์กรมีดังนี้ ๑) บทบาทที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล ๒) บทบาทที่เกี่ยวข้องกับคน บทบาทภายในองค์กร ๓) บทบาทในด้านการปฏิบัติงาน บทบาทภายในองค์กรนั้น บทบาทของผู้บริหารในการเป็นผู้นำซึ่งมีพฤติกรรม ๔ ประการได้แก่ ๑) กล้าเผชิญหน้ากับผู้ร่วมงานและผู้อื่นอย่างเปิดเผยและโดยตรง ๒) กล้ายืนหยัดในเรื่องมาตรฐานการปฏิบัติงาน ๓) กล้าปฏิเสธคำร้องขอที่ไร้เหตุผลของผู้ร่วมงานหรือผู้อื่น ๔) กล้าสั่งการ ชี้นำ มอบหมายงาน หรือแนะนำ บทบาทในการสร้างทีมงานซึ่งมีพฤติกรรม ๕ ประการได้แก่ ๑) เห็นยวนำ อำนวยความคิดและความเห็น ๒) ทำให้บุคคลรู้ข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยอยู่ตลอดเวลาด้วยกระบวนการกลุ่ม ๓) แสดงความคาดหวังในทางที่ดีต่อผู้ร่วมงานและผู้อื่น ๔) กรณีที่บุคคลประสบความสำเร็จ ต้องให้เครดิตและยกย่องอย่างเปิดเผย ๕) ปฏิบัติต่อผู้ร่วมงานและผู้อื่นด้วยการให้กำลังใจ

^{๔๕} สังคม โทปปรินท์, “บทความการศึกษา”, สพท. เชียงราย เขต ๓, (๓ ธันวาคม ๒๕๕๐), หน้า ๑-๒.

๒.๓ บทบาทพระสงฆ์

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทบาทพระสงฆ์มีนักวิชาการหลากหลายท่านได้แสดงทัศนะไว้ ดังนี้

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า การปกครองคณะสงฆ์หรือสถาบันสงฆ์ในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธเจ้าจะทรงดูแลด้วยพระองค์เองทรงอยู่ในฐานะประมุข และทรงให้ความสำคัญเสมอภาคในการบัญญัติสิกขาบทต่าง ๆ พระองค์จะทรงทำท่ามกลางสงฆ์สังฆกรรมต่าง ๆ ที่กระทำได้ รับเสียงเอกฉันท์จากคณะสงฆ์จึงจะสามารถดำเนินต่อไป ทำให้พระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปอย่างรวดเร็ว สิ่งที่พระพุทธองค์ทรงทิ้งไว้เป็นมรดกมาถึงปัจจุบันก็คือพระธรรมวินัยซึ่งจะเป็นหลักในการที่สถาบันสงฆ์จะใช้เป็นสื่อในการสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้กับชาวโลกต่อไป และจะเป็นสิ่งกำหนดบทบาทหรือจุดยืนในด้านความสัมพันธ์ระหว่างสงฆ์กับสังคมชาวโลกในปัจจุบันและอนาคตอีกด้วย^{๒๖} เช่นเดียวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ย่อมต้องมีความผู้นำหรือภาวะผู้นำในการบริหาร โดยบริหารตามหลักภาวะผู้นำนั้น มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยพระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้นำที่มีหน้าที่ในการดูแลปกครองคณะสงฆ์ แม้ว่าจะเกิดปัญหาจากภายในและภายนอกคณะสงฆ์ก็ตาม พระพุทธองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถบริหารกิจการคณะสงฆ์ ให้รอดพ้นจากภัยต่าง ๆ ได้ จนกระทั่งเสด็จดับขันธปรินิพพาน หลังจากที่พระพุทธองค์เสด็จปรินิพพานแล้ว พระมหากัสสปะ ผู้เป็นพระสาวกสำคัญยิ่งที่ได้รับการคัดเลือกจากคณะสงฆ์ให้เป็นประธานใหญ่ในการทำสังคายนาครั้งที่ ๑ ที่ถ้ำสัตตบรรณในเขาวงกตเกรขณราชคฤห์^{๒๗} หลังจากสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๓ พระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งพระมหาเถระไปประกาศพระพุทธศาสนา ๙ สายและประเทศไทยได้รับผลจากการเผยแผ่คราวนั้นด้วย^{๒๘} ทำให้พระพุทธศาสนาได้ประดิษฐานในดินแดนสุวรรณภูมิ อันเป็นที่ตั้งของประเทศไทย และอีกหลายประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มาตั้งแต่ยุคกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีของไทย ก็ยังมีการใช้หลักภาวะผู้นำควบคู่กับหลักพุทธธรรมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์มาโดยตลอดจนถึงในยุคปัจจุบันนี้

^{๒๖} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), การศึกษาที่สากกลบพื้นฐานแห่งภูมิปัญญาไทย. (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๔), หน้า ๓๒.

^{๒๗} สว่าง หล่อสำราญ, ตำนานพระพุทธสาวก, (กรุงเทพมหานคร : อักษรสยามการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๗.

^{๒๘} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พุทธบริษัทกับพระธรรมวินัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปัญญา, ๒๕๓๒), หน้า ๙.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงการปรับระบบบริหารองค์การชาวพุทธไว้ในหนังสือเรื่องพระพุทธรศาสนา ในยุคโลกาภิวัตน์ว่า การบริหารองค์การชาวพุทธควรจะกระจายอำนาจให้มากขึ้นแม้แต่การปกครองคณะสงฆ์ก็ไม่จำเป็นต้องเลียนแบบระบบราชการที่ชักช้าไม่ทันการ และคณะสงฆ์อาจจะคิดระบบการปกครองให้มุ่งพัฒนาให้วัดแต่ละวัดให้เข้มแข็งเป็นที่พึ่งของชุมชนอย่างแท้จริง จากนั้นวัดทั้งหลายก็ต้องสร้างเครือข่ายโยงใยร่วมกันทำงานทั่วประเทศ ทั้งพยายามลดขั้นตอนสายบังคับบัญชาที่ซ้ำซ้อนไม่ทันการณ์โดยปรับปรุงระบบพระสังฆาธิการหรือทำ เอนจิเนียริงให้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

อีกประการหนึ่ง การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ถือว่าเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน มีการบังคับบัญชากันลงไปตามลำดับชั้น นับตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคมลงไปจนถึงเจ้าอาวาสอันเป็นการปกครองบังคับบัญชาตามเจตนารมณ์ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์(ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕^{๔๙}

บทบาท คือ พฤติกรรมที่แสดงออกตามสถานของบุคคลในสังคม บทบาท เป็นแบบแผน ความต้องการ เป้าประสงค์ ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยมและการกระทำของสมาชิกที่ชุมชนคาดหวังว่าจะต้องเป็นตามลักษณะของตำแหน่งนั้นๆ หรืออาจกล่าวสั้นๆ ว่า บทบาทคือสิทธิหน้าที่ในการกระทำของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่นในสังคมตามสถานภาพของตนเอง

บทบาทการบริหารงาน คือ ผู้บริหารใช้ศาสตร์และศิลป์ในการดำเนินงานขององค์การให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพโดยผ่านกระบวนการ การวางแผน การจัดองค์การ หรือการจัดหน่วยงานต่างๆ ภายในองค์กร การสรรหาบุคคลเข้าทำงาน การสั่งการ การประสานงาน การรายงานผลการปฏิบัติงาน การงบประมาณ เป็นต้น

บทบาทผู้บริหารงานกิจการคณะสงฆ์ คือ พระสังฆาธิการได้ดำเนินการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ตามบทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการซึ่งมีอยู่ ๖ ด้านคือ ๑) บทบาทด้านการปกครอง ๒) บทบาทด้านการศึกษา ๓) บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ ๔) บทบาทด้านการเผยแผ่ ๕) บทบาทด้านการสาธารณูปการ ๖) บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) บทบาทด้านการปกครอง การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ระบุให้สมเด็จพระสังฆราชในตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายกเป็นพระประมุขสงฆ์ไทยและสงฆ์อื่น ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัยและทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎหมายมหาเถรสมาคม และสมเด็จพระสังฆราชทรงอยู่ในฐานะผู้ใดจะหมิ่นประมาท ดูหมิ่นหรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายมิได้

^{๔๙} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๗๖.

โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด คณะสงฆ์และสามเณรต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นประธานกรรมการ และมีการบริหารโดยตำแหน่ง และการบริหารโดยแต่งตั้ง ในการปกครองคณะสงฆ์ แบบแผนการปกครองคณะสงฆ์แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนหลักกำหนดหน่วยงาน เขตปกครอง ผู้ปกครองหรือผู้รับมอบงานหรือคณะผู้รับมอบงาน ในการปฏิบัติงานการปกครองคณะสงฆ์ และส่วนย่อย ได้แก่ แบบแผนกำหนดอำนาจหน้าที่ การควบคุมบังคับบัญชา การประสานงาน การตั้งผู้รักษาการแทน และการวางระเบียบวิธีปฏิบัติอื่น ๆ

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ได้กล่าวถึงระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ กำหนดให้มีเจ้าคณะมหานิกายและเจ้าคณะธรรมยุตปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น ๆ โดยมีระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ดังนี้

ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางมีมหาเถรสมาคมเป็นศูนย์รวมอำนาจการปกครองและกิจการคณะสงฆ์ทั้งสิ้นของคณะสงฆ์ไทย เป็นศูนย์รวมเขตปกครองและเจ้าคณะในส่วนกลาง ซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางโดยกำหนดเขตปกครองได้แก่เขตปกครองบังคับบัญชาเจ้าคณะเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น ๆ ในส่วนกลางจะแยกส่วนการปกครองเป็นคณะมหานิกาย เรียกว่า “หน มี ๔ หน คือ หนกลาง หนเหนือหนตะวันออกและหนใต้ในส่วนของคณะธรรมยุต เรียกว่า คณะธรรมยุต จะรวมเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคและวัดธรรมยุตทั้งหมดเข้าเป็นเขตเดียวกัน

การปกครองสงฆ์ในส่วนกลาง ได้แก่ เจ้าคณะใหญ่ ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการสังกัดในส่วนกลางเป็นผู้ประสานงานกับสมเด็จพระสังฆราช มีมหาเถรสมาคมเป็นหน่วยงานในส่วนกลาง และ ประสานงานกับเจ้าคณะในส่วนภูมิภาค ปฏิบัติหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตของตน เรียกว่า หน มี เจ้าคณะใหญ่ ๕ หน คือ

๑. เจ้าคณะใหญ่หนกลาง
๒. เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ
๓. เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก
๔. เจ้าคณะใหญ่หนใต้
๕. เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต^{๕๐}

การปกครอง หมายถึง การควบคุมและส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงาม หมายถึงงานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุ สามเณรในเขตปกครองของตนให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

^{๕๐}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), เอกสารประกอบคำ บรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓-๕.

ทั้งนี้ คำว่า การปกครอง แปลว่า การควบคุมดูแล รักษา ควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ท่านควรจะอยู่ ด้วยเหตุนี้พระสังฆาธิการจึงต้องดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ถูกต้องตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และบัญชาของสมเด็จพระสังฆราชนอกจากนั้นพระสังฆาธิการยังจะต้องทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม การวินิจฉัยลงข้ออุทธรณ์คำสั่ง ตลอดจนการควบคุมบังคับบัญชา พระภิกษุสามเณรผู้อยู่ใต้เขตปกครองของตนชี้แจง แนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยพร้อมทั้งการตรวจตรา การประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๕๑}

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า^{๕๒} งานปกครองเป็นงานนำ เป็นงานหลักซึ่งกว้างขวาง ยิ่งใหญ่ และละเอียดอ่อนยิ่งกว่างานทั้งหลาย และเป็นงานที่ทำไม่เสร็จ ต้องคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา ถ้างานปกครองดำเนินไปอย่างใดงานอื่นๆ ก็จะดำเนินไปอย่างนั้น ถ้างานปกครองดำเนินไปไม่ได้ งานบริหารลักษณะอื่นๆ ก็จะดำเนินไปไม่ได้เช่นกัน

ผู้ปกครองวัดก็คือเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการอันดับที่ ๙ เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ เพราะจะต้องปกครอง คำว่า “วัด” มีความหมาย ๒ ประการ คือ หมายถึง ศูนย์กลางแห่งศาสนาทั้งปวง และหมายถึง แหล่งรวมของส่วนประกอบที่สำคัญของพระศาสนา ๕ ประการ คือ

๑. ศาสนสถาน ได้แก่ พื้นที่ตั้งของวัด และบริเวณวัด มีลักษณะเป็นไปตามธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมเหมาะสมที่จะเป็นเครื่องเสริมสร้างความวิเวก ความสงบ

๒. ศาสนวัตถุ ได้แก่ สิ่งปลูกสร้าง เป็นเสนาสนะต่างๆ เป็นปูชนียวัตถุปูชนียสถาน ที่แสดงถึงความถูกต้อง เรียบร้อยนำไปสู่ความสงบสุข

๓. ศาสนบุคคล ได้แก่ พระภิกษุ สามเณรที่มีลักษณะเป็นสมณะ ตั้งอยู่ใน ศีลจารวัตร บำเพ็ญหน้าที่ศึกษา ปฏิบัติและแนะนำสั่งสอนเพื่อความสงบสุข บำเพ็ญสังคมสงเคราะห์ตามสมณวิสัย ศิษย์วัดที่มีลักษณะเป็นพุทธมามกะ ตลอดจนทายกทายิกาที่มีแนวแห่งความเป็นอุบาสกอุบาสิกาที่มีความมั่นคงในพระศาสนาพอสมควร

๔. ศาสนธรรม ได้แก่ ระเบียบแบบแผน ขนบประเพณีทางศาสนา ตลอดจนถึงคำสั่งสอน และแนวปฏิบัติทางพระศาสนาที่ได้รับการยกย่อง เชิดชูและศึกษาเล่าเรียนด้วยความเลื่อมใสในคุณค่าเป็นที่พึงพอใจ

^{๕๑} อ่างแล้ว.

^{๕๒} พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินฺโน), ธรรมญาณนิพนธ์ : ๑๐๐ ปีพระพุทธวรญาณ, หน้า ๕๒-๕๓,

๕. ศาสนกิจ ได้แก่ งานต่าง ๆ ทางพระศาสนา เช่น การศึกษา การเผยแผ่หรืองานเสริมสร้างความบริสุทธิ์ ความมั่นคงของสังคมชนบท เพื่อความดำรงอยู่ด้วยดีของพระศาสนา

เจ้าอาวาสมีภาระหน้าที่ที่จะต้องบริหารส่วนประกอบที่สำคัญของพระศาสนาทั้ง ๕ นี้ไปพร้อม ๆ กัน ด้วยความรับผิดชอบ โดยใช้นโยบายที่สุขุมรอบคอบ เหมาะกับกาลเทศะ และสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งนี้ภารกิจที่เจ้าอาวาสจะต้องให้ความสนใจเอาใจใส่เป็นพิเศษ คือ การบริหารศาสนบุคคล โดยเริ่มจากงานปกครองพระภิกษุสามเณรในวัดพื้นที่เป็นเบื้องต้น

นอกจากนั้น จากภาระหน้าที่ของเจ้าอาวาสทั้ง ๕ ประการ ดังกล่าวแล้ว เจ้าอาวาสยังมีภาระหน้าที่สำคัญ ตามพุทธประสงค์ คือ การช่วยพัฒนาท้องถิ่นด้วย เพราะปัจจุบันประชาชนนับถือพระภิกษุที่ประพฤติถูกต้องมีน้อย นับที่พระที่ผิดมากกว่า การนับถือพระถูกต้องจะต้องนับถือที่ท่านใช้ชีวิตของท่านตามพุทธบัญญัติ

การที่พระสงฆ์จะมีบทบาทต่อสังคมนั้นคุณภาพของพระสงฆ์เป็นสิ่งสำคัญมาก ปัจจุบันพระสงฆ์มีคุณภาพลดน้อยลงในด้านข้อวัตรปฏิบัติ และความสามารถในการสอน การเผยแผ่ธรรม จึงทำให้พระสงฆ์สูญเสียความเป็นผู้นำในด้านคุณธรรม และด้านสติปัญญา และสูญเสียความศรัทธาจากญาติโยม ดังนั้นการบริหารปกครอง และการดูแลพระสงฆ์เป็นเรื่องหนึ่งที่จะช่วยให้คุณภาพของพระสงฆ์ดีขึ้น คุณภาพของพระสงฆ์จะดีขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยอย่างอื่นอีก ทั้งนี้หากระบบการปกครองสงฆ์เป็นระบบกำกับดูแลพระสงฆ์ให้มีความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม สิ่งที่จะต้องมาเสริมคู่กันก็คือระบบการกลั่นกรอง และกล่อมเกลาระบบการกลั่นกรองมีไว้สำหรับบุคคลที่จะมาบวช ส่วนระบบกล่อมเกลาสําหรับผู้ที่ผ่านการบวชมาแล้ว อันที่จริงการกล่อมเกล่าผู้บวชนั้นมีอยู่แล้วตามพระธรรมวินัย โดยอุปัชฌาย์เป็นผู้มอบหมายให้ทำหน้าที่นี้ และเป็นผู้รับรองต่อคณะสงฆ์ อุปัชฌาย์จะต้องมีหน้าที่ กลั่นกรอง และกล่อมเกล่า การกลั่นกรองเป็นขั้นแรกสำหรับผู้ที่จะมาเป็นสมาชิกคณะสงฆ์ขั้นตอนสำคัญกว่านั้นคือการกล่อมเกล่าในด้านความประพฤติ ความรู้ ความเข้าใจในทางธรรมให้เจริญงอกงามทั้งในคุณธรรมและปัญญา แม้คณะสงฆ์จะไม่มีระบบการกลั่นกรองแต่ถ้ามีระบบกล่อมเกล่าที่ดีก็ยังมีหลักประกันว่าผู้ที่เข้ามาบวชเป็นพระจะได้รับการศึกษาอบรมให้เป็นพระที่ดี สามารถทำหน้าที่ตามพระธรรมวินัยได้ ทั้งนี้คณะสงฆ์จะต้องสร้างระบบกล่อมเกล่าที่ดี ได้แก่ ระบบกล่อมเกล่าที่ไม่เป็นทางการก็คือการดูแลเอาใจใส่ที่อุปัชฌาย์อาจารย์พึงมีต่อศิษย์ ส่วนระบบที่เป็นทางการก็คือระบบการศึกษา ด้านปริยัติธรรมของพระสงฆ์^{๕๓} นอกจากนั้น การศึกษาโดยใช้พระธรรมวินัยเป็นเครื่องฝึกฝนพัฒนาจิตที่เรียกว่า ปริยัติ และปฏิบัติ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในชุมชนสงฆ์ วัดได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยจนเป็นศูนย์กลางของชุมชน พระสงฆ์ที่มีข้อวัตรปฏิบัติอยู่ในสังคมที่

^{๕๓} พระไพศาล วิสาโล, พระพุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤติ, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗๕-๒๗๗.

งดงาม และมีความสามารถในการอบรมประชาชนให้มีหลักธรรมทางพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิตนับว่ามีความสำคัญมาก^{๕๔}

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสต้องช่วยพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งนี้ วัดกับบ้าน พระกับชาวบ้าน เป็นของคู่กันมาช้านานแล้ว โดยที่วัดต้องเป็นแหล่งให้วิทยาการแก่ชาวบ้านทุกๆ ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านศีลธรรม และประเพณี ประชาชนก็จะหันหน้าเข้ามาสู่วัดว่าอารามกันมากขึ้นซึ่งในอดีตที่ผ่านมา บทบาท และกิจกรรมต่างๆ ที่วัดจัดทำก็พบว่า วัดมีความหมายที่สำคัญๆ อยู่ ๕ ประการ^{๕๕} ดังนี้

๑. วัดเป็นที่พำนักอาศัยของภิกษุสามเณร

๒. วัดเป็นที่บวชเรียนของลูกหลานชาวบ้าน

๓. วัดเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้านรอบวัด

๔. วัดและพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน

อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน บทบาทของวัดได้ถูกทำผิดเพี้ยนไปจากเดิม กรมการศาสนาจึงได้รวบรวมโครงการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน โดยมีหลักการสำคัญ ดังนี้

๑. มุ่งพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่ที่สะอาด ระเบียบเรียบร้อย รื่นรม เพื่อจูงใจให้ประชาชนได้เข้ามาสู่วัดมากขึ้น

๒. มุ่งในการปกครองศาสนบุคคลที่พำนักอาศัยอยู่ภายในวัดให้อยู่ด้วยความเรียบร้อยสงบสุข มีการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยกันอย่างจริงจัง และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด เพื่อก่อให้เกิดศรัทธาต่อประชาชน

๓. มุ่งให้วัดได้จัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน ได้แก่ การอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชน และช่วยอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่นักเรียนให้มากขึ้น

ดังนั้น การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนก็คือ การพัฒนาวัดตามหลักการ ๓ ข้อ คือ

๑. การพัฒนาวัดให้สะอาดเรียบร้อย ร่มรื่น เป็นสัดส่วน

๒. การจัดปกครองพระภิกษุ สามเณร และผู้อยู่ในวัดให้เรียบร้อยดีงาม

๓. การจัดอำนวยความสะดวกให้ประชาชนได้ใช้ชีวิตเป็นที่ทำบุญ บำเพ็ญกุศล และร่วมประกอบกิจกรรมทางสังคมประเพณีไทยได้อย่างเต็มที่

นอกจากหลักการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนดังกล่าวแล้ว วัดยังจะต้องทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของประชาชน กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาชุมชน ให้ประชาชนในชุมชนนั้นปรับปรุงคุณภาพชีวิตที่ดี แต่อย่างไรก็ตาม เจ้าอาวาสจะต้องเริ่มต้นพัฒนาวัดของตนเอง

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน.

^{๕๕} พระมหาธรรมาธิปไตย, พระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน, การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, หน้า ๕๓-๗๖, (อัสสัมชัญ).

เสียก่อน ให้พร้อมที่จะพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ซึ่งมีประเด็นดังนี้^{๕๖} ได้เสนอแนะว่า วัดจะเป็นศูนย์กลางของชุมชนได้นั้น ต้องประกอบไปด้วย

๑. พระภิกษุ สามเณร ของวัดจะต้องเป็นผู้นำของชุมชนทุกด้าน เป็นที่พึ่งของประชาชนสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนอยู่ดีกินดี หรือ สอนให้ประชาชนมีความศรัทธา ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ได้ ทำให้ชีวิตเขามีความสุข จิตใจสงบ มีสมาธิในการประกอบสัมมาชีพ

๒. สงบ ร่มรื่น วัดต้องสงบร่มรื่น มีต้นไม้

๓. สะอาด วัดจะต้องสะอาด บริเวณวัดจะต้องไม่มีสิ่งปฏิกูลต่างๆ

๔. สวยงาม วัดจะต้องมีสิ่งก่อสร้างสวยงาม เหมาะกับเศรษฐกิจชุมชน

๕. เสนาสนะ การปลูกสร้างเสนาสนะเป็นระเบียบ มีแบบแปลนแผนผังที่ดี

๖. ถูกสุขลักษณะ วัดควรจัดระเบียบให้ถูกสุขลักษณะ มีระบบการจัดเก็บขยะ กำจัดขยะมูลฝอย มีทางระบายน้ำ

๗. สิ่งแวดล้อม วัดไม่ควรปล่อยปละละเลยให้บ้านเรือนของประชาชนล้ำเข้ามาในเขตวัด

๘. สะดวก วัดควรให้ความสะดวกแก่ประชาชนที่จะเข้าไปในวัด

๙. สัตว์ส่วน วัดควรมีแผนผังบริเวณที่ดี กำหนดสัดส่วนที่เป็นพุทธาวาส เขตสังฆาวาส

๑๐. สร้างศรัทธา วัดควรเสริมสร้างศรัทธาของประชาชนที่มีต่อวัด

๑๑. ความสามัคคีในหมู่พระภิกษุ และสามเณรภายในวัด

สรุปได้ว่า บทบาทด้านการปกครอง พระสังฆาธิการ มีบทบาทต่อสังคมของพระสงฆ์มาก ซึ่งในปัจจุบันพระสงฆ์มีคุณภาพลดน้อยลงในด้านข้อวัตรปฏิบัติ และความสามารถในการสอน การเผยแผ่ธรรม จึงทำให้พระสงฆ์สูญเสียความเป็นผู้นำในด้านคุณธรรม และด้านสติปัญญา และสูญเสียความศรัทธาจากญาติโยม ดังนั้น การบริหารปกครอง และการดูแลพระสงฆ์เป็นเรื่องหนึ่งที่จะช่วยให้คุณภาพของพระสงฆ์ดีขึ้น คุณภาพของพระสงฆ์จะดีขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยอย่างอื่นอีก ทั้งนี้ หากระบบการปกครองสงฆ์เป็นระบบกำกับดูแลพระสงฆ์ให้มีความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม สิ่งที่จะต้องมาเสริมคู่กันก็คือระบบการกลั่นกรองและกล่อมเกลาระบบกลั่นกรองมีไว้สำหรับบุคคลที่จะมาบวช ส่วนระบบกล่อมเกล่าสำหรับผู้ผ่านการบวชมาแล้ว ทั้งนี้คณะสงฆ์จะต้องสร้างระบบกล่อมเกล่าที่ดี ได้แก่ ระบบกล่อมเกล่าที่ไม่เป็นทางการ ก็คือ การดูแลเอาใจใส่ที่อุปัชฌาย์อาจารย์พึงมีต่อศิษย์ ส่วนระบบที่เป็นทางการก็คือระบบการศึกษาด้านปริยัติธรรม

^{๕๖} นาททรัพย์ จันทรหอม, การทำให้ศูนย์กลางของชุมชน, (การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, พ.ศ.๒๕๒๖), หน้า ๕๓-๗๖, (อัดสำเนา).

๒) บทบาทด้านการศาสนศึกษา การศึกษาในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันสมควรแก่สมณะ การศึกษาของสงฆ์แต่เดิมนั้นเริ่มต้นมาแต่สมัยพุทธกาลและบุคคลที่เข้ามาสู่สังฆมณฑลในครั้งพุทธกาลตามประวัติความเป็นมาส่วนมาก มักจะได้รับการศึกษาทั้งคฤหัสถ์และคฤหัสถ์มาเป็นอย่างดี ตามลัทธิศาสนาในสมัยนั้น เป็นต้นว่าเรียนจบไตรเพทมาก่อนการศึกษาของสงฆ์ในสมัยพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่มี ๒ ประการคือ

๑. คัมภีระ คือ ธุระฝ่ายคัมภีร์ กิจด้านการเรียน

๒. วิปัสสนาธุระ คือ ธุระฝ่ายเจริญวิปัสสนา กิจด้านการบำเพ็ญภาวนาหรือเจริญพระกรรมฐาน ซึ่งรวมทั้งสมณะด้วยเรียกรวมเข้าในวิปัสสนาโดยฐานเป็นส่วนคลุมนยอด ครั้นพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วพระสงฆ์ผู้เป็นสาวกได้ประชุมกันทำสังคายนาพระธรรมวินัยเพื่อรวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่ได้ตรัสสั่งสอนไว้ให้เข้าเป็นหมวดหมู่ โดยกำหนดจำนวนรวม ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เรียกว่าจัดแบ่งเป็น ๓ หมวดคือ

๑. หมวดพระสูตรมี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เรียกว่าพระสูตรตันตปิฎก

๒. หมวดพระวินัยมี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เรียกว่าพระวินัยปิฎก

๓. หมวดพระอภิธรรมมี ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เรียกว่าพระอภิธรรมปิฎก

รวมทั้งหมดเรียกว่า พระไตรปิฎก พระไตรปิฎกจึงเป็นคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาสืบต่อมา

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ได้จัดการศึกษาออกเป็น ๒ ส่วนคือ

๑. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมตามหลักสูตรแบ่งเป็น ๓ ชั้นคือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก ถ้าเป็นฆราวาสเรียกว่า ธรรมศึกษาแบ่งออกเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสูตรแบ่งออกเป็น ๘ ชั้นคือ บาลีประโยค ๑-๒ และเปรียญธรรม ๓-๘

๒. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การจัดการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการโดยกระทรวงฯ ประกาศให้เป็นระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๔ และฉบับปรับปรุงใหม่เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๓๕ มีตั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ในหลักธรรมและหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้ มีความประสงค์จะลาสิกขา ก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาหรือใช้สมัครงานเพื่อประกอบอาชีพได้

๓. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แผนกนักธรรมและแผนกบาลี ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักในพระพุทธศาสนา เป็นการจัดศึกษาให้มีการศึกษาพระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทั้งในส่วนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย(มจร.) และ มหามกุฏราชวิทยาลัยด้วย(มมร.)ด้วย

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม มีความตอนหนึ่งว่า “ควบคุมส่งเสริมการศาสนศึกษา” ของคณะสงฆ์ (ม.๑๕ ตีร) และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง มหาเถรสมาคมได้กำหนดวิธีการดำเนินการควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี”

การจัดการศาสนศึกษา ดังกล่าว คณะสงฆ์ยังมีได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้โดยชัดเจน แต่โดยหลักสูตร และเนื้อหาของวิชาแล้ว คงอนุมานได้ว่า มีวัตถุประสงค์ ๙ ประการ^{๕๗} คือ

๑. เพื่อพระสงฆ์รักษาตนและหมู่คณะ
๒. เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์
๓. เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระพุทธศาสนา
๔. เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา
๕. เพื่อรักษาหลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
๖. เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา
๗. เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา
๘. เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธธรรม
๙. เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม

ส่วนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ในมาตรา ๓๗ ว่าเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ จึงเห็นได้ว่าเจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษา และวัดเป็นสถานศึกษา คำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่องให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ. ๒๕๒๘ ก็กำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสโดยตรง และให้เจ้าคณะเจ้าสังฆการีร่วมจัดด้วย ดังนี้

๑. เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษา ในฐานะเจ้าสำนักเรียน หรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา
๒. เจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้จัดการในฐานะเจ้าสำนักเรียน คณะจังหวัด
๓. ในบางกรณีให้เจ้าคณะสังฆการีร่วมจัดด้วย

^{๕๗} พระเทพปริยัติสุธี, (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), วัดช่วยชาวบ้านอย่างไร, การแสวงหาเส้นทาง การพัฒนาชนบทของคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๔๑, (อัสสัมชัญ).

จากบทบาทหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการเป็นธุระเรื่องการศึกษาดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิด^{๕๔} ที่กล่าวว่า บทบาทที่วัดและพระสงฆ์จะทำได้ คือ การศึกษา การเผยแผ่ และการสงเคราะห์ ซึ่งในส่วนของการศึกษานั้น เป็นการให้บริการด้านการศึกษาแก่พระสงฆ์ คือ การมีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ นับเป็นทางหนึ่งในการสร้างอุบาสก อุบาสิกา ให้ได้ พุทธศาสนิกชนที่มีคุณภาพ และเป็นกำลังของศาสนา อีกประการหนึ่งก็คือ การไปสอนวิชา ศีลธรรมตามโรงเรียนต่างๆ เป็นการอนุเคราะห์สังคมด้วยธรรมทาน การที่ให้พระสงฆ์ได้เข้าไปมี บทบาทในการศึกษาของชาติ ดังกล่าวนี้อาจจะทำให้เยาวชน และสังคมเห็นความสำคัญของวัด และพระสงฆ์

ทั้งนี้ องค์ประกอบในการจัดการศาสนศึกษาจะดีหรือไม่ประการใดขึ้นอยู่กับเจ้าสำนัก เรียนหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา และครูอาจารย์ผู้บริหารการศาสนศึกษาที่ได้ช่วยแบกภาระ การศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนาและต่อพระสงฆ์ การจัดการศาสนศึกษานั้นแผนกที่ประสบปัญหามากที่สุด คือ การจัดการศึกษาแผนกบาลี เพราะ ขาดแคลนทั้งครูและนักเรียน และอุปสรรคอื่นๆ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลี อันเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรง เพื่อให้พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้ และการศาสน ศึกษาให้เจริญก้าวหน้า การศึกษาปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลี และแผนกธรรมเป็นการศึกษาหลัก และสำคัญของพระสงฆ์

สรุปได้ว่า บทบาทด้านการศาสนศึกษา คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม บาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ตามหลักสูตรแบ่งเป็น ๓ ชั้นคือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก ถ้าเป็นฆราวาสเรียกว่า ธรรมศึกษา แบ่งออกเป็น ธรรมศึกษา ชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก ส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตาม หลักสูตรแบ่งออกเป็น ๘ ชั้นคือ บาลีประโยค ๑-๒ และเปรียญธรรม ๓-๘

๓) บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึงการจัด การศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษาหรือสถาบันการศึกษาอื่นนอกจากการสาธารณะศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาหรือกระบวนการศึกษาสงเคราะห์ปวงชนทั้งก่อนวัยเรียนและในวัยเรียนให้ ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องในเรื่องต่างๆ ตามสมควร การศึกษาสงเคราะห์นั้นเป็นการจัด การศึกษาให้แก่ประชาชนทั่วไป ปัจจุบันดำเนินการดังนี้

๑. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเผยแผ่ พระพุทธศาสนาให้นักเรียนส่วนใหญ่เป็นนักเรียนในโรงเรียนสามัญแบ่งเป็นระดับชั้นคือ

^{๕๔} พระมหาสมทรง สิรินุโร และคณะ, บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๔๒-๔๓.

ชั้นเตรียม รับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ ๑-๓

ชั้นต้น รับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ ๔-๖

ชั้นกลาง รับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ ๑-๓

ชั้นสูง รับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ ๔-๖

หลักสูตรการสอนจะมี ๒ ประเภทคือ

ประเภทที่ ๑ วิชาบังคับได้แก่วิชาประวัติพระพุทธศาสนาวิชาธรรมะและ
วิทยาศาสตร์

ประเภทที่ ๒ วิชาเลือกแต่ละโรงเรียนจะเลือกตามความเหมาะสมกับสภาพ
ท้องถิ่นและความพร้อมของโรงเรียน

๒. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ภายในวัดเป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูก
ฝังคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงาม ให้แก่เด็กตลอดจนเตรียมความพร้อม
ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ส่งเสริมให้พระภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม
เพิ่มขึ้นและเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุน
จนเจือหรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือการศึกษาอื่นนอกการศาสนศึกษาหรือ
สถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียนคณะสงฆ์ได้กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็น
กิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์ การศึกษาสงเคราะห์นั้นว่าโดยลักษณะ ควรแยกเป็น ๒ ลักษณะ
คือ

๑. การศึกษานอกเหนือจากการศาสนศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อการสงเคราะห์
ประชาชน หรือพระภิกษุสามเณร

๒. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ได้กล่าวถึงการศึกษาสงเคราะห์ที่พระสงฆ์
ดำเนินการในลักษณะนี้ เป็นการจัดการศึกษาซึ่งแบ่งได้เป็น ๔ ประเภท คือ

๑. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจน
ตามพระราชประสงค์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระภิกษุในพระศาสนาได้จัดการศึกษาตาม
หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนของชาติและพระภิกษุสามเณร
ส่วนหนึ่งเป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใกล้วัดและได้ศึกษาหลักธรรมทางศาสนา

๒. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระสงฆ์ให้
การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาส
ให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ ด้วยหลักธรรมของ
พระศาสนา

๓. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมปมณิสัยเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติแต่วัยเด็ก

๔. โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษาวิชาพระปริยัติธรรม หมวดภาษาบาลี หมวดพระธรรมวินัยและศาสนปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ.๒๕๓๗ และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนา ขณะนี้

มีวัดต่าง ๆ จำนวนมาก จัดตั้งแต่โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นการศาสนศึกษาหรือการศึกษาสงเคราะห์ โดยรูปการนั้น น่าจะจัดเป็น “การศึกษาสงเคราะห์” มากกว่า เพราะเป็นการศึกษาเพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษา ทั้งผู้เรียนและผู้สอนก็เน้นหนักทางวิชาสามัญศึกษา^{๕๙}

การจัดการศึกษาและการจัดการอบรม ทั้ง ๔ ประเภทดังกล่าวนี้ นับเป็นงานที่พระสงฆ์มีโอกาสช่วยพัฒนาชาติบ้านเมืองโดยแท้

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล หรืออุดหนุนจนเจือช่วยเหลือด้านการศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษา หรือสถาบันอื่น หรือบุคคลอื่น ผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน

คณะสงฆ์ได้กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจการอันหนึ่งของพระสงฆ์ การศึกษาสงเคราะห์นั้นว่าโดยลักษณะ ควรแยกออกเป็นลักษณะ คือ

๑. การศึกษานอกเหนือจากการศาสนศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อสงเคราะห์ประชาชน หรือพระภิกษุสามเณร

๒. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา

การศึกษาสงเคราะห์ที่พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้ เป็นการจัดการศึกษา ซึ่งแบ่งได้เป็น ๔ ประเภท^{๖๐} คือ

๑. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระภิกษุในพระศาสนาได้จัดการตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็ก และเยาวชนของชาติ และพระภิกษุสามเณรส่วนหนึ่ง เป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใกล้วัด

๒. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมปมณิสัยเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็กและ

^{๕๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘-๔๙.

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘-๔๙.

เยาวชน เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ ด้วยหลักธรรมของพระศาสนา

๓. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีความมุ่งหมายให้วัดช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรม และศีลธรรมแต่ยังเด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติในวัยเด็ก

๔. โรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษา พระปริยัติธรรม หมวดธรรมบาลี และศาสนปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง โรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา มีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๗ และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนา ขณะนี้มีวัดต่างๆ จำนวนมากจัดตั้งแต่โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นการศาสนศึกษา หรือศึกษาสงเคราะห์ โดยรูปการนั้น จึงจัดเป็น “การศึกษาสงเคราะห์” มากกว่า เพราะเป็นการศึกษาเพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษา ทั้งผู้เรียน และผู้สอนก็เน้นหนักทางวิชาสามัญศึกษา

การจัดการศึกษา และการจัดอบรม ทั้ง ๔ ประเภท ดังกล่าวนี้นับเป็นงานที่พระสงฆ์มีโอกาสได้พัฒนาชาติบ้านเมืองโดยแท้

สำหรับกิจกรรมที่จะส่งเสริมนั้น วัดควรจัดให้โรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญสำหรับพระภิกษุสามเณร ซึ่งเท่ากับเป็นการส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนา บางวัดจัดให้มีโรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์

การสงเคราะห์การศึกษาอื่นที่เจ้าคณะ เจ้าอาวาส และพระภิกษุทั่วไป จัดการสงเคราะห์เป็นการส่วนตัว หรือเป็นรูปคณะสงฆ์ได้อีกหลายรูปแบบ ได้แก่

๑. จัดตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษา ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา
๒. การช่วยพัฒนาสถานศึกษา
๓. การช่วยจัดหาอุปกรณ์การศึกษา
๔. ช่วยเฉพาะบุคคลกำลังศึกษา

การช่วยเหลือในรูปแบบดังกล่าวนี้ เป็นการสงเคราะห์การศึกษาเป็นผลดีแก่ประเทศชาติ โดยส่วนรวม และผลสะท้อนย้อนกลับถึงพระสงฆ์ การจัดการศึกษาเองก็ดี การช่วยเหลือทางด้านการศึกษาดำเนินการจัดตั้งกองทุนก็ดี การช่วยพัฒนาการศึกษาก็ดี การช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษาก็ดี การช่วยเหลือเฉพาะบุคคลที่กำลังศึกษาก็ดี เหล่านี้ล้วนแต่เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์โดยแท้

มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ ควบคุมและส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ของ คณะสงฆ์ และส่งเสริมการดำเนินการจัดการศึกษาสงเคราะห์ของเจ้าอาวาส เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้น

ต้องมีส่วนควบคุมและส่งเสริมให้เจ้าอาวาสดำเนินการส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ตามสมควร ถ้าเพิกเฉยเสียย่อมเป็นการละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ เพราะการศึกษาประเภทนี้เป็นการของคณะสงฆ์ หรือพระพุทธศาสนา เป็นกิจการของวัดตามหน้าที่ของเจ้าอาวาส ส่วนเจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นควรให้การช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้ศึกษาได้ โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และระเบียบแบบแผนของพระสงฆ์ เช่น ช่วยขวนขวายในการสร้างอาคารเรียน ช่วยจัดหาอุปกรณ์การศึกษา จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ตามหลักการประกาศของมหาเถรสมาคม ช่วยแก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ และพิจารณาให้กำลังใจและบำรุงขวัญแก่เจ้าอาวาสตามสมควรแก่การปฏิบัติหน้าที่

สรุปได้ว่า บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ หมายถึงการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุน จุนเจือหรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจุนเจือการศึกษาอื่นนอกการศาสนาศึกษาหรือสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียนคณะสงฆ์ได้กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์ การศึกษาสงเคราะห์นั้นว่าโดยลักษณะ ควรแยกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ๑. การศึกษานอกเหนือจากการศาสนาศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อการสงเคราะห์ประชาชน หรือพระภิกษุสามเณร ๒. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษาสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา

๔) บทบาทด้านการเผยแผ่ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นบทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการจักต้องกระทำโดยการจัดการเทศนา อบรม สัมมนา ประชาชน ให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (หลวง วรปัญญา) ได้กำหนดหน้าที่หรือบทบาทที่วัดต่างๆ เจ้าคณะตำบล คณะสงฆ์อำเภอ และคณะสงฆ์จังหวัด เกี่ยวกับการเผยแผ่ ไว้ดังนี้

๑. หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือข้อแนะนำที่เป็นประโยชน์
๒. แนะนำ สั่งสอน อบรม ประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ
๓. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง^{๒๑}

พระปลัดเกียรติกิติ์ สันทวีวรกุล ได้กล่าวถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ว่า ทั้งวัดและพระสงฆ์ได้ทำ งานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นพิเศษ ดังจะเห็นได้จากมีหน่วยพระธรรมทูต ธรรมจาริก ธรรมพัฒนาและหน่วยพัฒนาทางจิต ทั้งมีหน่วยอบรม อ.ป.ต.(หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล) ทั้งนี้ การเผยแผ่จะได้ผลก็ต่อเมื่อ

^{๒๑} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (หลวง วรปัญญา), **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่อง การคณะสงฆ์และการพระศาสนาในทวี พลรัตน์ (บรรณาธิการ)**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๘-๑๕๕.

๑. พระสงฆ์จะต้องศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจในพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามอย่างจริงจัง สอนอย่างไร ปฏิบัติได้ออย่างนั้น

๒. ไม่สอนให้คลาดเคลื่อนจากความจริง เพื่อผลประโยชน์ของตนกิจ

๓. ไม่ติดยึดในแง่ใดแง่หนึ่งของหลักธรรม

๔. ไม่เห็นแก่ความง่าย ดีความธรรมวินัยตามชอบใจหรือตามความต้องการของประชาชน

๕. ไม่สนองความต้องการของผู้มีอำนาจ

๖. ประสานความเข้าใจ ความเชื่อหรือลัทธิศาสนาอื่นๆ พุทธศาสนิกชนทุกคนมีหน้าที่เผยแผ่พุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป เพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก ความพัฒนาสถาพรของพระพุทธศาสนาและความมั่นคงของชาติไทย ผู้ที่จะทำ หน้าที่ เผยแผ่ศาสนาได้ดี ต้องเป็นผู้รู้ศาสนาและปฏิบัติตนตามหลักธรรมในศาสนาได้โดยสมบูรณ์เป็นนิจ การเผยแผ่ศาสนามีคำ ที่ใช้อยู่ ๒ คำ คือ คำ ว่า “เผยแผ่” และ “เผยแผ่” “คำ ว่า เผยแผ่ เป็นลักษณะของมิชชันนารี คือ มุ่งมั่นจะให้ผู้อื่นยอมรับในศาสนาของตน ซึ่งเป็นลักษณะแห่งการจูงใจให้อีกฝ่ายหนึ่งหันมานับถือคำสอนนั้น ๆ ส่วนคำ ว่า เผยแผ่ หมายถึงการประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจจะเป็นพุทธศาสนิกชนก็ไม่ใช่สิ่งที่รังเกียจ การเผยแผ่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ้มอล่วย และแสดงถึงการมีใจกว้าง ไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตนเองหรือศาสนาของตน”^{๒๒}

ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่า การเผยแผ่ของพระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์ ในปัจจุบัน มีทั้งแบบประเพณี แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน และแบบที่จัดเป็นคณะหรือหน่วยงานขึ้นดำเนินการ คือ

๑. การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์ และประเพณีไทย ได้แก่การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัด ที่บ้าน ที่มีผู้อาราธนาและที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือเทศน์รูปเดียว หรือเทศน์ปุจฉาวิสัชนา ๒ รูปขึ้นไป

๒. การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุมที่วัด หรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ หรือโดยทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ บันทึกลงแผ่นเสียง หรือแถบบันทึกเสียง ไปเผยแผ่ที่อื่นในโอกาสต่างๆ รวมทั้งการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะ ออกเผยแผ่ หรือลงในหนังสือพิมพ์และเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ออกเผยแผ่

๓. การเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่หรือสถานศึกษาเป็นประจำหรือครั้งคราวหรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษ ในวัดหรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต

^{๒๒} พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดกระบี่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (การบริหารการศึกษา), หน้า ๓๑.

งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชนประจำตำบล หน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ โรงเรียนพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น

การเผยแผ่ หมายถึงการทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาขยายกว้างขวางออกไป ทำให้เป็นที่เผยแผ่หลายต่อสาธารณชนเป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใสยำเกรงต่อพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแก่การปฏิบัตินั้น สมดังพระดำริที่พระพุทธองค์ส่งพระอรหันต์สาวก ๖๐ รูป ออกไปเผยแผ่พุทธธรรมให้ชาวโลกรับรู้จึงได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า จรธ ภิกขเว จาริกัม พุชฺชนหิตาย พุชฺชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อุตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानิ แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เหล่าทวยเทพและมนุษย์ และให้เกิดประโยชน์สูงสุด การที่พระองค์ประสงค์ว่า ๓ ประการคือ

๑. ทิฏฐธรรมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์โลกนี้ ประโยชน์ขั้นต้น
๒. สัมปรายิกกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องหน้าหรือภพหน้า หรือประโยชน์สูงขึ้นไป
๓. ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด จุดหมายสูงสุด คือนิพพาน วิธีที่พระสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะ ในปัจจุบันได้แก่

- ๑) การเทศนา
- ๒) ปาฐกถาธรรม
- ๓) อภิปรายธรรม
- ๔) สันทนาธรรม
- ๕) การสอนสมณะกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน
- ๖) การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเผยแพร่ออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดแก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกหัวใจสำคัญของการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดยให้เกิดประโยชน์สุข ตามที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ ๓ ประการ คือ ทิฏฐธรรมมิกัตถะ ประโยชน์ (ประโยชน์ในชาตินี้) สัมปรายิกกัตถะประโยชน์ (ประโยชน์ในชาติหน้า) และปรมัตถะประโยชน์ (ประโยชน์อย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน) พระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาส และเจ้าคณะทุกระดับ มีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามบทบัญญัติมาตรา ๓๗

(๓) แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕^{๖๓} ดังนี้

ตามบทบัญญัตินี้ได้จำแนกการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส หรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติรับผิดชอบ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะต้องจัดทำ อันเป็นภารกิจประจำตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส หรือตำแหน่งที่สูงขึ้นไป แยกออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. เป็นฐานะในการจัดการศึกษาอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต
๒. เป็นฐานะในการอบรมและสั่งสอนธรรมะแก่คฤหัสถ์

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ทั้งวัด และพระสงฆ์ได้ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากเป็นพิเศษ ดังนั้นจะเห็นได้จากมีหน่วยพระธรรมทูต ธรรมจาริก ธรรมพัฒนา และหน่วยอบรมทางจิต มีทั้งหน่วยอบรม อ.ป.ต. (หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล) ทั้งนี้การเผยแผ่จะได้ผลก็ต่อเมื่อ

๑. พระสงฆ์จะต้องศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามอย่างจริงจัง สอนอย่างไร ปฏิบัติอย่างนั้น
๒. ไม่สอนให้คลาดเคลื่อนจากความจริง เพื่อประโยชน์ของตน
๓. ไม่ยึดติดในแง่ใดแง่หนึ่งของหลักธรรม
๔. ไม่เห็นแก่ความง่าย ดีความพระธรรมวินัยตามความชอบใจ หรือความต้องการของประชาชน
๕. ไม่สนองความต้องการของผู้มีอำนาจ
๖. ประสานความเข้าใจ ความเชื่อหรือลัทธิศาสนาอื่นๆ

พระพุทธศาสนิกชนทุกคนมีหน้าที่ เผยแพร่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไปเพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก ความวัฒนาสถาพรของพระพุทธศาสนาและความมั่นคงของชาติไทย ผู้ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ดีต้องเป็นผู้รู้ศาสนา และปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาได้ โดยสมบูรณ์เป็นนิจ การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีอยู่ ๒ คำที่ใช้อยู่ คือ คำว่า “เผยแผ่” และ “เผยแผ่” คำว่า “เผยแผ่” เป็นลักษณะของมิชชันนารี คือ มุ่งมั่นจะให้ผู้อื่นยอมรับในศาสนาของตน ซึ่งเป็นลักษณะของการจงใจให้อีกฝ่ายหนึ่งหันมานับถือคำสอนนั้นๆ คำว่า “เผยแผ่” หมายถึง การประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจก็ไม่ใช่ที่รังเกียจ การเผยแผ่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ่มอล่วย และแสดงถึงมีความใจกว้าง และไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยด้วยความคิดของตนเอง

^{๖๓} กรมการศาสนา, กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, พ.ศ. ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๔-๑๓๕.

หรือศาสนาของตน^{๖๔} ในการเผยแพร่หรือเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถ้ากระทำโดยคฤหัสถ์ นิยมใช้คำว่า “เผยแพร่” เช่น อำนาจหน้าที่ส่วนหนึ่งของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการคือ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาอันนับเป็นศาสนาประจำชาติ

องค์กร สมาคมต่างๆ ที่ตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จะใช้คำว่า เผยแพร่พระพุทธศาสนา แต่ถ้าเป็นหน้าที่ของพระภิกษุสามเณรหรือพระสงฆ์จะใช้คำว่า เผยแผ่... เช่น “พระพุทธศาสนาแพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้ ก็เพราะพระสาวกได้ช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาถ้าขาดการเผยแผ่แล้ว พระพุทธศาสนาจักไม่แพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้”

หน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมของวัดหรือพระสงฆ์ ส่วนมากเป็นการจัดการเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แล้วตั้งอยู่ในสมาธิปฏิบัติเพื่อเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ ซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะจังหวัด จะต้องทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา^{๖๕} ดังนี้

๑. อบรมพระภิกษุสามเณร ให้เป็นสมณะสัญญา และอบรมเรื่องจรรยา มารยาท ตลอดจนจนถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่างๆ

๒. อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย

๓. หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์

๔. แนะนำสั่งสอนธรรมประชาชนให้เข้าใจศาสนพิธี และการปฏิบัติ

๕. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม และได้ยินได้ฟังเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง

๖. หาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้น หรือบำบัดที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปโดยที่ชอบ

๗. ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนา และอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระสวดมนต์เป็นต้น

๘. ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลี เพื่อประโยชน์แก่ประชาชน หรือขวนขวายจัดหาหนังสือเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปบ้าง ที่เกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์บ้าง ที่เกี่ยวกับศีลธรรมบ้าง ที่เกี่ยวกับประวัติพระบ้าง เพื่อให้ผู้รักษาศิลปวัฒนธรรมตามวัดต่างๆ ได้ท่อง ได้อ่านได้ ได้ฟังตามสมควรแก่สถานที่ และโอกาส

๙. ขวนขวายจัดหาอุปกรณ์การเรียนภาษาไทยบางประเภทสำหรับชั้นประถมขึ้นไว้ เพื่อให้เด็กที่ขาดสนใจได้ใช้เรียน

^{๖๔} สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ), การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๔.

^{๖๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๕.

กิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์ในปัจจุบันมีทั้งแบบ ประเพณี และปรับปรุง ให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน และแบบที่จัดเป็นคณะ หรือหน่วยงาน เฉพาะจัดขึ้น^{๖๖} มีการดำเนินการ ดังนี้

๑. การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และตามประเพณีไทย ได้แก่ การเทศนาอบรม สั่งสอนประชาชนที่วัด ที่บ้าน และผู้อาราธนาที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือ เทศน์รูปเดียว หรือเทศน์ปฐกวิสัชนา ๒ รูปขึ้นไป และได้มีการปรับปรุงการเทศน์ทาง วิทยูกระจายเสียง วิทยูโทรทัศน์ หรือบันทึกเสียงหรือแถบบันทึกเสียง นำไปเผยแผ่ใน ที่ต่างๆ และโอกาสต่างๆ

๒. การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยาย ธรรม การสนทนา การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุม ที่วัดหรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ หรือทาง วิทยูกระจายเสียง วิทยูโทรทัศน์ บันทึกเสียงหรือแถบบันทึกเสียงนำไปเผยแพร่ในที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ รวมถึงตลอดการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะออกเผยแผ่ในหนังสือพิมพ์

๓. การเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะ หรือหน่วยงานเผยแผ่ หรือเป็นสถานศึกษาเป็นที่ ประจำ หรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษภายในวัด หรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งาน พระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชน (อ.ป.ต.) หน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะ ผู้เยาว์โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น

๔. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านวิทยุ มีการจัดเป็นสมาคมเพื่อการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา เช่น พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธิกสมาคม ประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ สมาคมส่งเสริมพระพุทธศาสนาต่างๆ การบรรยายธรรมในที่ ประชุมและทางสื่อมวลชนต่างๆ การตั้งชมรมพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัยและโรงเรียนต่างๆ

๕. การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่างๆ บางวัดจัดให้มี ปาฐกถาเป็นประจำทุกสัปดาห์ หรือจัดกิจกรรมหลายประการ เช่น การหล่อเทียนพรรษาอาจมี การประกวดกัน วันสงกรานต์จัดให้มีพิธีสงฆ์น้ำพระ การแห่พระ การขนทรายเข้าวัด การก่อ เจดีย์ทราย

นอกจากนั้น กิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นการจัดกิจกรรมเนื่องในวัน สำคัญทางพระพุทธศาสนาต่างๆ จัดให้มีการเทศน์ หรือปาฐกถาธรรมเป็นประจำทุกสัปดาห์ นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมอีกหลายประการ เช่น การหล่อเทียนพรรษา มีการประกวดเทียน พรรษา วันสงกรานต์มีการจัดพิธีสงฆ์น้ำพระ การแห่พระ การก่อเจดีย์ทราย การขนทรายเข้าวัด การรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ การเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

^{๖๖} อ้างแล้ว, หน้า ๑๔๖.

สรุปได้ว่า บทบาทด้านการเผยแผ่ คือ การทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไป ให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเผยแผ่ออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดแก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกหัวใจสำคัญของการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดยให้เกิดประโยชน์สุข ตามที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ ๓ ประการ คือ ทิฐุธรรมมีกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาตินี้) สัมปรายิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาติหน้า) และปรมัตถประโยชน์ (ประโยชน์อย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน) พระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาสและเจ้าคณะทุกระดับ มีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๕) บทบาทด้านการสาธารณูปการ การสาธารณูปการ หมายถึงการช่วยเหลืออุดหนุนหรือเกื้อกูลคนส่วนมากหรือคนทั่วไปหรือกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อยเป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาอาคาร สถานที่ และสิ่งแวดล้อมของวัดได้แก่ การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุและศาสนสถานให้อยู่เรียบร้อยดีงาม ซึ่งได้แก่การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนโดยมีพระภิกษุสงฆ์ เป็นผู้นำในการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ ผู้นำทางศาสนาของชุมชน เป็นผู้ดูแลและรักษา และจัดการวัดของประชาชน ถือเป็นการช่วยเหลือประชาชนและกิจการอื่นๆ ของวัดล้วนเป็นกิจการที่ให้การช่วยเหลืออุดหนุนหรือเกื้อกูลประชาชนผู้เป็นเจ้าของวัด หรือประชาชนทั่วไป จึงได้เรียกกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและการจัดการวัดว่าการสาธารณูปการในมาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้บัญญัติให้เจ้าอาวาสมีหน้าที่ข้อแรกว่า บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรม และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดีการสาธารณูปการจึงเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสและเป็นกิจการของวัดและคณะสงฆ์ตามกฎหมาย หนึ่งงานด้านสาธารณูปการ เมื่อแยกเป็นข้อย่อยแล้วจะได้ดังนี้

๑. ขออนุญาตรื้อถอนและก่อสร้างศาสนวัตถุใหม่
๒. ขอสสร้างวัดตั้งวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง
๓. ขอยกวัดร้างเป็นวัดมีภิกษุจำพรรษา
๔. ขอยกวัดเป็นพระอารามหลวง
๕. ขอยบวชรวบวัด
๖. วัดประณีตคึกฤย วินาศภัย
๗. การประชุมตรวจการคณะสงฆ์
๘. การของใช้ที่ดินทางราชการเพื่อสร้างวัด
๙. ระเบียบ กฎหมาย ที่เกี่ยวกับสาธารณูปการ
๑๐. ขอพระราชทานวิสุงคามสีมา

๑๑. งานของงบประมาณอุดหนุนการบูรณะวัด

การสาธารณูปการ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ กล่าวว่า เป็นคำนาม หมายถึง “การก่อสร้าง และการบูรณปฏิสังขรณ์” สำหรับการสาธารณูปการ ที่จัดเป็นระเบียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ส่วนกลาง และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ” นั้น^{๖๗} หมายถึง

๑. การก่อสร้าง และการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน
๒. กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้างวัด การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุจำพรรษา และการยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง

๓. กิจการอื่นๆ ของวัด เช่น การจัดงานวัด การเรียไร

๔. การศาสนสมบัติของวัด

การสาธารณูปการทั้ง ๔ ความหมายนี้ ส่วนมากบัญญัติไว้ในหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ตามมาตรตรา ๓๗ (๑) ว่า เจ้าอาวาสมีหน้าที่บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรม และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี การสาธารณูปการ ตามความหมายที่กล่าวมานี้ จะมีลักษณะของการกระทำการสาธารณูปการใน ๓ ประการ คือ

๑. การกระทำด้วยแรงความคิด
๒. การกระทำด้วยเอกสารรายงาน
๓. การกระทำโดยการจัดประโยชน์

การกระทำใน ๓ ลักษณะนี้ บางอย่างเป็นกิจการเฉพาะในหน้าที่ของเจ้าอาวาส เพราะเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติโดยตรง เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการ โดยเฉพาะงานบางอย่างเริ่มแล้วผ่านการพิจารณาตามลำดับ ทั้งฝ่ายคณะสงฆ์ และฝ่ายราชอาณาจักร บางอย่างเริ่มต้นจาก เจ้าคณะ และหรือเจ้าหน้าที่ทางราชอาณาจักรหรือผู้มีศรัทธาช่วยการวัด และการคณะสงฆ์ ทั้งนี้ย่อมเป็นไปตามระเบียบแบบแผนคณะสงฆ์ ดังนั้น ผู้จัดการสาธารณูปการ จึงได้แก่

๑. เจ้าอาวาส
๒. เจ้าคณะ
๓. เจ้าหน้าที่ทางราชอาณาจักร
๔. ผู้เจริญด้วยศรัทธามุ่งช่วยการวัด และการคณะสงฆ์

^{๖๗} พระเทพปริยัติสุธี, (วรวิทย์ คงคปญโญ), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการปกครองคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๔๐), หน้า ๔๔-๔๕.

การจัดการสาธารณูปการ หมายถึงการลงมือปฏิบัติงานสาธารณูปการ ซึ่งมีวิธีปฏิบัติแตกต่างกันตามลักษณะงาน การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ได้แก่ การก่อสร้าง ศาสนวัตถุขึ้นมาใหม่ การซ่อมแซมของเก่า และการปรับปรุงตกแต่งศาสนวัตถุและศาสนสถานที่มียุคเดิม หรือที่เพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ เพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้น^{๖๘}

การควบคุมและส่งเสริม การสาธารณูปการ เป็นงานที่ละเอียดอ่อนเป็นตัวหลักของการคณะสงฆ์แต่ผู้ปฏิบัติโดยตรงคือ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นต้องมีความสัมพันธ์กัน ๒ ประการ คือ การควบคุมสาธารณูปการ ส่งเสริมสาธารณูปการ

การควบคุมดูแลวัดนั้น เจ้าคณะจะเพิกเฉยมิได้ ถ้าเพิกเฉยจะเป็นการละเว้นการปฏิบัติสวดส่อง ดูแล ชี้แจง แนะนำในการสาธารณูปการของเจ้าอาวาส^{๖๙} ดังนี้

๑. ควบคุมการทำแผนผังวัดให้สอดคล้องกับยุคพัฒนา
๒. ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะแต่ละวัดให้อยู่ในหลักประหยัด และพอเหมาะพอสมควรแก่สภาพท้องถิ่น และก่อสร้างตามแบบแปลน
๓. ควบคุมให้แต่ละวัดที่สร้างถาวรวัตถุให้เป็นทรงไทย หรือให้รักษาสีลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสำคัญ
๔. ควบคุมการเงินและบัญชี รายรับ - รายจ่าย ของแต่ละวัดให้เป็นไปตามบัญชี
๕. ควบคุมดูแลเอกสารต่าง ๆ ของเจ้าอาวาส เช่น รายงานขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมาให้เป็นไปโดยถูกต้อง
๖. ควบคุมการจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎกระทรวงการส่งเสริมกิจการของวัด เจ้าคณะทุกชั้นควรส่งเสริมเจ้าอาวาสในการสาธารณูปการ^{๗๐} ดังนี้
 ๑. ออกตรวจตราเยี่ยมเจ้าอาวาสให้เร่งรัดพัฒนาวัด
 ๒. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาส ดังนี้
 - ๒.๑ จัดหาช่างดำเนินการก่อสร้าง
 - ๒.๒ จัดแปลนอาคารตลอดจนแผนผังวัด
 - ๒.๓ ดูแลหาทุนก่อสร้างด้วยการขอเงินงบประมาณ
 - ๒.๔ ให้คำชี้แจง แนะนำการปฏิบัติงานสาธารณูปการเพื่อเข้าใจให้ถูกต้อง
 - ๒.๕ ขจัดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านซึ่งมีสาธารณูปการเห็นเป็นเหตุ
 ๓. แนะนำการจัดงานวัด และการเรียไร ให้เป็นไปตามระเบียบ และคำสั่งสอนของมหาเถรสมาคม
 ๔. ช่วยยกฐานะวัดที่ได้พัฒนาดีแล้ว เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง

^{๖๘} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคุญโณ), หน้า ๕๖-๕๗.

^{๖๙} อ่างแล้ว, หน้า ๕๙.

^{๗๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๙.

๕. ช่วยยกย่องเจ้าอาวาสผู้มีผลงานสาธารณูปการดี หรือแม่แต่รองเจ้าอาวาส และหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสก็ควรยกย่องด้วยแต่อย่าเกินเจ้าอาวาส

๖. แนะนำชี้แจงการจัดประโยชน์ของวัดให้ถูกต้องตามกฎหมาย

จะเห็นได้ว่า งานสาธารณูปการเป็นงานสำคัญ โดยเฉพาะเป็นงานระดับบารมี เจ้าอาวาส และเป็นงานละเอียดอ่อน เป็นงานระดับท้องถิ่น และการพระศาสนา เป็นงานที่ให้ความสำคัญแก่เจ้าอาวาส และผลงานของเจ้าอาวาสได้เร็วกว่างานอื่น แต่มักเป็นเหตุก่อปัญหา เช่น บางแห่งเกิดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านจนถึงลูกกลามใหญ่โต ก็เพราะการสาธารณูปการเป็นเหตุ หากเจ้าคณะได้เห็นความสำคัญเร่งรัดตรวจตราชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าอาวาสได้ดีแล้ว การขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านจะลดน้อยลงตามลำดับ และความสมัคสมานสามัคคีระหว่างบ้านกับวัดจะมีมากขึ้นเป็นเหตุให้การคณะสงฆ์ และการพระศาสนาดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม การควบคุมส่งเสริมการสาธารณูปการ จึงถือเป็นหน้าที่อันสำคัญของเจ้าคณะทุกระดับชั้น

สรุปได้ว่า บทบาทด้านการสาธารณูปการ การสาธารณูปการ หมายถึงการลงมือปฏิบัติงานสาธารณูปการ ซึ่งมีวิธีปฏิบัติแตกต่างกันตามลักษณะงาน การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ได้แก่ การก่อสร้างศาสนวัตถุขึ้นมาใหม่ การซ่อมแซมของเก่า และการปรับปรุงตกแต่งศาสนวัตถุและศาสนสถานที่มีอยู่เดิม หรือที่เพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ เพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

๖) บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึงการช่วยเหลือสังคมในด้านต่างๆ การจัดกิจการอันเป็นประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณะประโยชน์ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณะสงเคราะห์โดยแยกลักษณะมี ๔ ประการคือ

๑. การดำเนินกิจเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดและคณะสงฆ์ดำเนินการเอง ซึ่งกิจอย่างใดอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณะประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประจำตำบล ห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

๒. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณะประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือเอกชนให้เป็นไปเพื่อสาธารณะประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบลและการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๓. การเกื้อกูลสาธารณะสมบัติ สถานที่อันเป็นสาธารณะสมบัติได้แก่ การสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง ก่อสร้างโรงพยาบาลและปลูกต้นไม้ เป็นต้น

๔. การเกื้อกูลแก่ประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชน เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณะภัย ช่วยเหลือประชาชนทางด้านไฟฟ้าไหม้และน้ำท่วม มอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบภัย และสาธารณะภัยซึ่งได้แก่ ความยากจน ความเจ็บไข้ เป็นต้น

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึงการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อให้เป็นสาธารณะประโยชน์แก่หน่วยงาน หรือของบุคคลหรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจนเจือสถานที่ยังเป็นสาธารณะสมบัติหรือประชาชนทั่วไปการสงเคราะห์ที่เป็นหลักของพระสงฆ์ คือ การสงเคราะห์ในด้านจิตใจ และด้านวัตถุ

๑. ด้านจิตใจกระทำได้โดย

๑.๑ เป็นที่ปรึกษา แนะนำในปัญหาชีวิตและด้านอื่นๆ เช่น ทางวิชาการ บางอย่าง

๑.๒ ทำให้วัดร่มรื่น ร่มเย็น สมเป็นอารามให้ความร่มเย็นทางการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างของผู้ดำเนินชีวิตอันประเสริฐเป็นที่ตั้งแห่งความเคารพ ศรัทธา เลื่อมใสและนับถือ สร้างความร่มเย็นเมื่อเห็นวัด และพระสงฆ์

๒. ด้านวัตถุกระทำได้โดย

๒.๑ แนะนำชักจูงให้ผู้อื่นกระทำ เช่น การสาธารณูปโภค จัดให้มีโรงเรียน โรงพยาบาล ถนน บ่อน้ำ เป็นต้น

๒.๒ นำสิ่งของหรือบริการที่รับจากผู้อื่นมาแบ่งปันให้มีประโยชน์กว้างขวางออกไป คือ ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางนำไปบริการสังคม

การสาธารณสงเคราะห์ เป็นกิจการของสงฆ์ที่ได้กำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายมหาเถรสมาคมข้อหนึ่ง “ควบคุมและส่งเสริมการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์” ในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางได้กำหนดว่า “เป็นวิธีดำเนินการสาธารณูปการ และสาธารณะสงเคราะห์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม” การสาธารณสงเคราะห์แยกโดยลักษณะที่ควรจะมี ๔ ประการ^{๗๑} ดังนี้

๑. ดำเนินการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน การตั้งมูลนิธิเพื่อคนยากจนหรือกิจการอื่นๆ กิจการเหล่านี้ อาจเป็นกิจการที่ทำเองหรือ โครงการที่กำหนดเองที่เป็นกิจการประจำหรือกิจการชั่วคราวก็ได้

๒. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือเอกชน หรือผู้ใดผู้หนึ่งได้นำเนินการ เพื่อประโยชน์

๓. การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง สร้างฌาปนสถาน (นอกวัด) สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า และอื่นๆ

^{๗๑} อ้างแล้ว, หน้า ๖๑-๖๒.

๔. ช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในกาลที่ควรช่วยเหลือ เช่น การประสบอุทกภัย การประกันอัคคีภัย การประสบวาตะภัย หรือคราวอากาศหนาวจัด หรือแม้ยามปกติตามโอกาส มีการจัดช่วยเหลือด้วยการจัดการสงเคราะห์ เช่น สงเคราะห์คนชรา สงเคราะห์คนพิการ และสงเคราะห์โดยประการอื่นๆ

นอกจากนี้ ยังกล่าวได้ว่า กิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ จัดให้มีที่พักสำหรับประชาชน อาหารกลางวันสำหรับเด็ก ยารักษาโรค ห้องสมุดประชาชน จัดที่ดินให้ประชาชนอยู่อาศัย ตั้งหน่วยสงเคราะห์และฝึกอาชีพ ให้คำปรึกษาปัญหาชีวิตด้านต่างๆ ด้วยเมตตาธรรม^{๗๒}

การสาธารณสงเคราะห์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามโอกาสอันควร จะมีระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจนสำหรับผู้จัดการสาธารณสงเคราะห์โดยส่วนมากได้แก่วัดและเจ้าอาวาส ซึ่งมีบทบัญญัติว่าด้วยหน้าที่ของเจ้าอาวาส^{๗๓} ดังนี้

๑. จัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย
๒. เป็นธุระในการจัดการศึกษาอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
๓. ให้ความสะดวกตามสมควรแก่พุทธศาสนิกชน ในการบำเพ็ญกุศล

หน้าที่เหล่านี้ ย่อมเข้าได้กับการสาธารณสงเคราะห์ อันเป็นกิจการคณะสงฆ์ หรือการพระศาสนา เจ้าอาวาสจึงมีหน้าที่จัดการสาธารณสงเคราะห์อันเป็นกิจการของวัด การให้การศึกษอบรม และการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล จัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล จะมีเจ้าอาวาสที่ตั้งหน่วยประชาชนเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง

วิธีการจัดการสาธารณสงเคราะห์ที่เป็นหน่วยอบรมของประชาชนประจำตำบล ได้กำหนดวิธีการไว้ชัดเจนในระเบียบมหาเถรสมาคม เพื่อเป็นกิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องมีคณะกรรมการ มีการประชุม มีการปฏิบัติงานการอบรมประชาชนประจำตำบล การปฏิบัติงาน ควรจัดในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง คือ

๑. อบรมทั่วไป ได้แก่ จัดประชุมแนะนำทางวิชาการ โดยมีวิทยากรบรรยายทางวิชาการ
๒. อบรมเฉพาะกรณี ได้แก่ จัดอบรมประชาชนเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นโดยวิธีชี้แจงแนะนำชักชวนความเข้าใจ
๓. อบรมเฉพาะบุคคล ได้แก่ การพบปะบุคคลบางกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือชี้แจงแนะนำชักชวนความเข้าใจในเฉพาะบางเรื่องอันเกี่ยวข้องกับผู้นั้น

^{๗๒} นาททรัพย์ จันทร์หอม, การทำวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน, การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทพระสงฆ์ไทย, หน้า ๕๓-๗๖, (อัสสัมชัญ)

^{๗๓} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ), เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ.๒๕๔๐), หน้า ๖๒-๖๕.

มหาเถรสมาคมกำหนดหลักการ และวิธีการปฏิบัติ และควบคุมส่งเสริม ไว้ชัดเจน คือกิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งในระเบียบดังกล่าว กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ โดยระเบียบดังกล่าว ได้กำหนดหน่วยงานให้ตั้ง ณ วัดใดวัดหนึ่ง ตำบลละหนึ่งหน่วย ให้จัดเป็นรูปคณะกรรมการ โดยให้เจ้าอาวาสที่ตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง เจ้าอาวาสอื่นในเขตตำบลนั้น รองกรรมการฝ่ายบรรพชิต กำนันในตำบลนั้นเป็นรองประธานกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ ผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบลเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง อนึ่ง การสาธารณสงเคราะห์ให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการจัดการสงเคราะห์ตามสมควรแก่โอกาส เช่น

๑. การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การช่วยจัดหาทุนการสงเคราะห์ การป้องกันยาเสพติดให้โทษ เช่น ยาบ้า การป้องกันโรคเอดส์

๒. การช่วยเหลือสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง สร้างฌาปนสถาน สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า

๓. การช่วยเหลือประชาชน ในโอกาสที่ควรช่วยเหลือ เช่น การประสบอุทกภัย หรือช่วยเหลือคนชรา คนพิการ

การสาธารณสงเคราะห์ จะต้องจัดเพื่อความเรียบร้อยดีงาม และไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและความสงบสุขของบ้านเมือง จึงถือว่าเป็นไปด้วยถูกต้อง และเป็นสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ดังนั้นจำเป็นต้องมีการดูแลให้เป็นไปในลักษณะเหมาะสม และสมควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนตามสมควร กรรมการโดยตำแหน่ง ผู้ทรงคุณวุฒิ ๕-๙ คน เป็นกรรมการสำหรับผู้ควบคุมและส่งเสริม มีกรรมการระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ผู้อำนวยการภาค และกรรมการอำนวยการอบรมประชาชนกลาง

การควบคุมการสาธารณสงเคราะห์ก็เพื่อให้การดำเนินการถูกต้องตามระเบียบ และการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมเพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปเพื่อสร้างสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์นั้นควรดำเนินไปได้อย่างไม่มีอุปสรรค แนวทางการส่งเสริมพอสรุปได้ดังนี้

๑. ชี้นำการปฏิบัติหน้าที่
๒. ช่วยในการกำหนดในแผนงานแต่ละปี
๓. ช่วยคราวขาดแคลนทรัพยากร
๔. ช่วยยกย่องเชิดชูผู้ปฏิบัติหน้าที่
๕. ช่วยสนับสนุนด้านทุนตามที่จะมีโอกาส
๖. ช่วยประสานงานคณะกรรมการให้เกิดความสามัคคีร่วมงานกันด้วยดี
๗. ช่วยการอื่นอันเหมาะสม

งานสาธารณสงเคราะห์เป็นงานของพระสงฆ์เพื่อประชาชน วัดเป็นสถานที่ใกล้ชิดกับประชาชน จึงต้องเป็นผู้นำประชาชนในท้องถิ่น เพื่อสร้างสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์โดยตรงกิจการหน่วยฝึกอบรมประชาชนประจำตำบล เป็นหน่วยงานเพื่อประโยชน์ดังกล่าวได้ดียิ่ง

สรุปได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์นั้น โดยหลักแล้วมีอยู่ ๖ ด้าน คือ ๑) บทบาทด้านการปกครอง ๒) บทบาทด้านการศึกษา ๓) บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ ๔) บทบาทด้านการเผยแผ่ ๕) บทบาทด้านการสาธารณูปการ ๖) บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยบทบาททั้ง ๖ นั้นเป็นบทบาทที่เปรียบได้ว่าเป็นแกนของการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ที่พึงแสดงได้ถูกต้อง ส่วนบทบาทในด้านอื่นๆนอกจากนี้ หากสงเคราะห์ให้เข้ากับด้านใดด้านหนึ่งก็ให้สงเคราะห์ได้โดยพิจารณาถึงหลักธรรมและหลักความถูกต้องโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติของคณะสงฆ์

๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

๒.๔.๑ ความหมายของการพัฒนา

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนามีนักวิชาการหลากหลายท่านได้แสดงทัศนะไว้ ดังนี้

สนธยา พลศรี ได้สรุปแนวคิดของนักวิชาการต่างๆที่กล่าวความหมายของการพัฒนาได้ว่า

๑. การทำให้ดีขึ้น เจริญขึ้นก้าวหน้าขึ้นโดยไม่หยุดนิ่ง
๒. การเปลี่ยนแปลงจากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจอย่างมีระบบ
๓. การกระจายรายได้ของบุคคลในชุมชน
๔. กระบวนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง
๕. กระบวนการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชนบททั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม
๖. กระบวนการจัดองค์การทางสังคมที่มีสมรรถภาพดีกว่า
๗. การปรับปรุงระบบสังคมให้ทันสมัย
๘. การเพิ่มขีดความสามารถของสังคมอย่างสูงสุด
๙. การเปลี่ยนแปลงในระบบทั้งคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม
๑๐. การเปลี่ยนแปลงที่มีทิศทางหรือวางแผนไว้ล่วงหน้า
๑๑. การสร้างความเสมอภาคทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและระหว่างชุมชนต่าง ๆ
๑๒. การปรับปรุงเงื่อนไขต่าง ๆ ที่สังคมไม่พึงปรารถนา

จากความหมายข้างต้นอาจแบ่งแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาออกได้ ๔ กลุ่มตามแนวความคิด ได้ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ มีความคิดเห็นว่า การพัฒนา หมายถึง ความเจริญเติบโต (Growth) คือเป็นการเพิ่มของผลผลิตซึ่งกระทำโดยระบบสังคมร่วมกับสิ่งแวดล้อม เช่น การผลิตข้าวเพิ่มขึ้น การสร้างถนน สะพาน เชื้อน เป็นต้น

กลุ่มที่ ๒ มีความคิดเห็นว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระบบกระทำการ เช่น มีการเปลี่ยนแปลงระบบสังคม ระบบการเมืองและระบบบริหาร

กลุ่มที่ ๓ มีความคิดเห็นว่า การพัฒนาเป็นการเน้นถึงวัตถุประสงค์หลักถ้าเป็นการบริหารด้วยวัตถุประสงค์ (Management by objectives) คือการทำงานที่มุ่งวัตถุประสงค์เป็นหลัก กล่าวคือ การพัฒนาต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์และความต้องการที่ได้รับความเห็นชอบหรือการสนับสนุนจากบุคคลที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวาง

กลุ่มที่ ๔ มีความคิดเห็นว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงโดยการวางแผนเพื่อไปใช้ในการดำเนินการเพื่อกำหนดหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์

สรุปได้ว่า การพัฒนาจึงเป็นการวางแผนเพื่อหามาตรการให้หลุดพ้นจากความทุกข์ยากที่ไม่พึงปรารถนา โดยการชักชวนหรือกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของประชากรเป้าหมาย โดยโครงการที่วางขึ้นนั้น เพื่อปฏิบัติการให้บรรลุผลตามเป้าหมายด้วยกลวิธีการทำงานพัฒนาต่างๆ

๒.๔.๒ ความหมายของชุมชน

ชุมชน คือ “กลุ่มชนซึ่งรวมกันอยู่โดยมีความรู้สึกผูกพันกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งจะทำให้เกิดการปฏิบัติระหว่างกันมีความสัมพันธ์ระหว่างกันและการรวมกันอยู่ในเขตนั้น”^{๗๔} หรือชุมชน คือ “หมู่ชน กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยในอาณาเขตบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน มีความรู้สึกผูกพันกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะโดยอาศัยหลักผูกพันในทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ หรือศาสนาเดียวกัน ก็ตามที่ทำให้แต่ละคนมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนนั้นๆ”^{๗๕} “และมีการกระทำกิจกรรมต่างๆ หลายด้านร่วมกัน”^{๗๖} “เพื่อสนอง

^{๗๔} สุวิทย์ ยี่งวรพันธ์, พัฒนახอบทในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๑), หน้า ๕๑.

^{๗๕} จีรพรรณ กาญจนจิตรา, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๐), หน้า ๒๐.

^{๗๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๐.

ความต้องการทางเศรษฐกิจ และสังคมของสมาชิก ชุมชน” “เป็นหน่วยทางสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มต่างๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน เช่น ครอบครัวหลายๆ ครอบครัว โรงเรียน วัด ร้านค้า โรงงาน ฯลฯ รวมกันเป็นหมู่บ้านเป็นเมือง” ^{๗๗}

สรุปได้ว่า ชุมชน หมายถึงกลุ่มบุคคลหลายๆ กลุ่มมารวมกันอยู่ในอาณาเขตและภายใต้กฎหมายหรือบังคับเดียวกัน มีการสังสรรค์กัน มีความใส่ใจร่วมกันและมีผลประโยชน์คล้ายๆ กันและมีแนวพฤติกรรมเป็นอย่างเดียวกัน เช่น ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี หรืออีกอย่างหนึ่งก็คือ มีวัฒนธรรมร่วมกันนั่นเอง

๒.๔.๓ ความหมายของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน คือ การเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของชุมชนจากสภาพที่เป็นจริงอยู่ (สภาพที่ไม่พึงปรารถนา ไม่ดีงาม) ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ (สภาพที่พึงปรารถนาที่ดีงามหรือเจริญ) กล่าวคือเป็นการจูงใจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน เพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพของส่วนประกอบต่าง ๆ ในชุมชน จากสภาพที่ไม่พึงปรารถนาไปสู่สภาพที่พึงปรารถนาอันเป็นเป้าหมายที่ชุมชนตั้งไว้ การพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงชุมชนโดยมีการวางแผน (Planned community change) ^{๗๘} ลักษณะการพัฒนาชุมชนคือ การพัฒนาคนให้มีความสามารถในการคิด ตัดสินใจ การกระทำ การรับผิดชอบร่วมกันในการดำเนินกิจการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาตนเองและชุมชนรวม ^{๗๙} และยังเป็นกระบวนการ (Process) ทำงานอย่างหนึ่งและเป็นกลยุทธ์ๆ หนึ่ง (Strategy) ซึ่งมีจุดหมายปลายทางสูงสุดอยู่ในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพและคุณธรรม

ทองคูณ หงษ์พันธ์ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชน (Community development) ไว้ ๔ ลักษณะ คือ

๑. การพัฒนาชุมชน คือการสร้างเสริมความเจริญและยับยั้งความเสื่อมของชุมชน
๒. การพัฒนาชุมชนเป็นการสร้างชุมชนให้เจริญ โดยอาศัยกำลังความรู้และความสามารถของประชาชนและความช่วยเหลือของรัฐบาลร่วมกัน
๓. การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่มุ่งชักจูง และส่งเสริมประชาชนให้มีความกระตือรือร้นสนใจที่จะเข้าร่วมมือดำเนินการปรับปรุงการทำการมาหากิน และสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่น

^{๗๗} จานงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : แพรวพิทยา, ๒๕๓๓), หน้า ๑๕๓.

^{๗๘} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓), หน้า ๑๐.

^{๗๙} วิรัช เตียงหงษากุล, หลักการพัฒนาชุมชนบทบาทของสถาบันการศึกษากับการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๓.

๔. การพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนากำลังความคิด และความสามารถของประชาชนในการทำงานร่วมกัน ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐบาลกับประชาชนและระหว่างประชาชนด้วยกันเพื่อปรับปรุงตนเองและชุมชนไปสู่ความเจริญทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา อนามัยและขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมอันจะนำไปสู่ความมั่นคงของชาติ และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย^{๔๐}

จากแนวทางดังกล่าวสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ (Process) อันเป็นทั้งวิธีการ (Method) และยังเป็นทั้งโครงการหรือแผนงาน (Program) อีกทั้งขบวนการ (Movement) อยู่ในตัวเสร็จ ซึ่งในหลักการดังกล่าว ก็เพื่อการพัฒนาให้คนในชุมชนมีคุณภาพคุณธรรมในการดำรงชีวิตอยู่ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สังคมด้วยกัน

๒.๔.๔ จุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชน

ในการพัฒนาชุมชนเป็นงานที่ดำเนินแบบต่อเนื่องและค่อยเป็นค่อยไปโดยอาศัยหลักความต้องการและการริเริ่มจากประชาชนเป็นหลักเพื่อว่าผลที่ได้รับจะเป็นการแน่นอนและถาวรต่อไป จึงได้มีการกำหนดจุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ ดังนี้

๑. มุ่งที่จะเปลี่ยนทัศนคติของประชาชน จากสภาพหรือสถานการณ์อันเก่าแก่ให้หันมาสนใจและทำความเข้าใจกับสถานการณ์ในปัจจุบัน เพื่อจะได้เป็นผู้ที่ทันต่อเหตุการณ์และมีความคิดก้าวหน้าต่อไป

๒. มุ่งที่จะให้ประชาชนมีความสำนึก ในการที่ตนเป็นสมาชิกของชุมชนรู้จักร่วมแรงร่วมใจกันแก้ไขปัญหาและความเป็นอยู่ของชุมชน เพื่อความเจริญของตนเองและชุมชน

๓. มุ่งที่จะให้ประชาชน มีความรับผิดชอบ รู้จักรับผิดชอบในการทำงานกิจกรรมรับผิดชอบในการดำเนินงาน รับผิดชอบต่อตนเอง ต่อชุมชน และต่อประเทศชาติในที่สุด

๔. มุ่งที่จะให้ประชาชนรู้จักช่วยตนเอง มีความกระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหาของชุมชน มีความคิดริเริ่มและปรับปรุงความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยรัฐบาลจะเข้าช่วยเหลือเมื่อเกินขีดความสามารถของประชาชนที่จะร่วมมือกันทำเอง^{๔๑}

จากความมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชน สรุปได้ว่า เป็นความมุ่งหมายให้ประชาชนที่อยู่ในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีการศึกษาเป็นพื้น พัฒนาคุณธรรม นำผลผลิตจากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด พัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ช่วยกัน

^{๔๐}ทองคูณ หงษ์พันธ์, แนวคิด ทฤษฎีและการปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๓๑.

^{๔๑}สุเทพ เชาวลิติ, หลักการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๔), หน้า ๒๓-๒๔.

รักษาสິงแวดล้อมดังนั้นการพัฒนาที่ยั่งยืนก็คือ การพัฒนาคนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและส่งเสริมสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น จุดมุ่งหมายของการพัฒนาก็จะยั่งยืนต่อไป

๒.๔.๕ ปรัชญาของการพัฒนาชุมชน

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของการพัฒนาชุมชน ได้มีนักวิชาการหลากหลายท่านได้ให้ทัศนะไว้ดังนี้

จิรพรรณ กาญจนจิตรา ได้อธิบายไว้ว่า “ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า การดำเนินงานพัฒนาชุมชนนั้น ถือว่าพลังสำคัญที่จะบันดาลให้งานบรรลุผลสำเร็จความมุ่งหมายนั้น มาจากประชาชน โดยเชื่อว่าประชาชนทุกคนไม่ว่าจะยากดีมีจนต่ำต้อยหรือด้อยการศึกษาเพียงใด ก็ยังมีพลังและความปรารถนาที่จะปรับปรุงวิถีการดำรงชีวิตของคนให้มีมาตรฐานสูงขึ้น การกระตุ้นเตือนและ ค้ำชูพลังดังกล่าว จะเป็นผลให้มีการขุดค้นและนำเอาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนชนบทไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ชุมชนในทุกด้านพร้อม ๆ กัน ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนจึงยึดถือว่า ถ้าประชาชนได้บรรลุถึงความปรารถนาหรือความสุขในชีวิตได้มากเท่าใดก็ยิ่งเป็นสิ่งที่ดีงามเท่านั้น และการช่วยเหลือในลักษณะนี้ถือว่าเป็นหน้าที่ของเพื่อนมนุษย์ในสังคมด้วยกัน”^{๔๒} สอดคล้องกับ พันธ์ บุญยรัตพันธุ์ ได้กล่าวถึง เรื่องปรัชญาของการพัฒนาชุมชนไว้ ๕ ประการ คือ

๑. บุคคลแต่ละคนย่อมมีความสำคัญและมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกัน จึงมีสิทธิอันพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม และอย่างบุคคลมีเกียรติ ในฐานะที่กำหนดวิถีการดำรงชีวิตของตนไปในทิศทางที่ตนต้องการ

๒. บุคคลแต่ละคนย่อมมีสิทธิและสามารถที่จะกำหนดวิถีการดำรงชีวิตของตนไปในทิศทางที่ตนต้องการ

๓. บุคคลแต่ละคนถ้าหากมีโอกาสแล้วย่อมมีความสามารถที่จะเรียนรู้เปลี่ยนแปลงทัศนะประพฤติปฏิบัติและพัฒนาขีดความสามารถให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงขึ้นได้

๔. มนุษย์ทุกคนมีพลังในเรื่องความคิดริเริ่ม ความเป็นผู้นำ และความคิดใหม่ๆ ซึ่งซ่อนเร้นอยู่และพลังความสามารถเหล่านี้สามารถเจริญเติบโตและนำออกมาใช้ได้ถ้าได้รับการพัฒนา

^{๔๒} จิรพรรณ กาญจนจิตรา, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓), หน้า ๓๗.

๕. การพัฒนาพลังและขีดความสามารถของชุมชนในทุกด้านเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา และมีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตของบุคคล ชุมชน และรัฐ^{๔๓}

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าปรัชญาของการพัฒนาชุมชนตั้งอยู่บนรากฐานอันมั่นคงแห่งความศรัทธาในตัวคนว่าเป็นทรัพยากรที่มีความหมายและสำคัญที่สุด มนุษย์ทุกคนมีความสามารถที่จะพัฒนาตัวเองให้ดีขึ้นถ้ามีโอกาส การพัฒนาทั้งหลายจะปราศจากผลล้น ถ้าหากมองข้ามในเรื่องการพัฒนาบุคคลแต่ละคนให้มีทักษะที่ถูกทางและมีขีดความสามารถสูงขึ้นอีกประการหนึ่ง การพัฒนาชุมชน ก็คือ ความศรัทธาในเรื่องความยุติธรรมของสังคม การมุ่งขจัดความขัดแย้งและความเลื่อมล้ำต่อกันสูงที่เห็นได้ชัดในหมู่มวลชนนั้นเป็นเรื่องที่อารยสังคมพึงยึดมั่น ประการสุดท้ายความไม่รู้ ความดื้อดึงและการใช้กำลังบังคับ เป็นอุปสรรคที่สำคัญยิ่งต่อความสำเร็จของการพัฒนา และความเจริญรุดหน้าจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยวิธีการให้การศึกษาเท่านั้น การให้การศึกษาและให้โอกาสจะช่วยดึงพลังซ่อนเร้นในตัวคนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วม และการพัฒนาจะมีประสิทธิภาพได้ก็ต้องยึดหลักการรวมกลุ่มและการทำงานกับกลุ่มเพราะมนุษย์เราเป็นสัตว์สังคม การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มและทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มจะช่วยให้คนได้เจริญเติบโตโดยเร็วที่สุด

๒.๕.๖ หลักการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนเป็นเพียงหลักการเท่านั้น ซึ่งทางองค์การสหประชาชาติได้กำหนดหลักการดำเนินงานพัฒนาในที่ประชุมเดือนมีนาคม ๒๕๐๐ ไว้ ๑๐ ประการ คือ

๑. โครงการพัฒนาชุมชน จะต้องให้สอดคล้องกับความต้องการอันแท้จริงของประชาชนเริ่มจากโครงการง่าย ๆ ก่อนแล้วค่อย ๆ ไปสู่โครงการที่ยากขึ้น

๒. โครงการพัฒนาชุมชนนั้น จะต้องเป็นโครงการอเนกประสงค์ คือ มีวัตถุประสงค์เพื่อการแก้ไขปัญหาของชุมชน หรือปรับปรุงความสุขความเจริญได้ในหลายๆ ด้านพร้อมๆ กัน

๓. การพัฒนาชุมชนนั้นจะต้องเริ่มการดำเนินการเพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติประชาชน พร้อมๆ กับการพัฒนาชุมชน หรือพร้อมๆ กับการดำเนินการของชุมชน

๔. ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนในโครงการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มที่เพื่อเป็นการสร้างพลังชุมชนและจัดรูปสถาบันหรือหน่วยงานปกครอง หน่วยงานบริหารงานของประชาชนขึ้น

๕. ต้องแสวงหาผู้นำในท้องถิ่นและพัฒนาผู้นำท้องถิ่นขึ้นตามลักษณะของกิจกรรมและความจำเป็นของชุมชน

^{๔๓} พันธ์ บุญยรัตน์, การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๗), หน้า ๑-๒.

๖. ให้สตรีและเยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการให้มากที่สุด เพราะสตรีมีบทบาทสำคัญต่อการขยายตัวของงานและแนวความคิดต่างๆ ส่วนเยาวชนสามารถเป็นกำลังรับช่วงงานและขยายผลงานได้เป็นอย่างดี

๗. รัฐบาลจะต้องจัดบริการไว้ให้พร้อมเพื่อสนับสนุนงาน และเป็นหลักประกันในประสิทธิภาพของผลงานและเป็นกำลังใจให้แก่ประชาชน

๘. ต้องมีการวางแผนงานเพื่อการพัฒนาชุมชนตั้งแต่ระดับประเทศถึงระดับท้องถิ่น และการบริหารในทุกระดับจะต้องมีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

๙. ในการดำเนินงานในการพัฒนาชุมชนนั้น ควรสนับสนุนให้องค์การของเอกชน องค์การอาสาสมัครต่างๆ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย

๑๐. ในการวางแผนการพัฒนาชุมชนนั้น ต้องมีการวางแผนให้มีการพัฒนาหรือความเจริญก้าวหน้าไปพร้อมๆ กัน ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ระดับกับทุกส่วนของประเทศ^{๔๔}

๒.๕.๗ เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

ในการพัฒนาชุมชนต้องมีเป้าหมายที่สำคัญในการดำเนินงาน จึงนำเสนอนักวิชาการทางสังคมศาสตร์ด้านการพัฒนาไว้ คือ

จิรพรรณ กาญจนจิตรรา กล่าวถึงการพัฒนาชุมชนว่า “เป้าหมายสุดยอด (Ultimate goal) คือการพัฒนาคน โดยมุ่งให้คนในชุมชนมีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการแก้ไขปัญหาการตัดสินใจของตนเองในการที่จะปรับปรุงสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ชุมชน บนพื้นฐานของการปกครองตนเองในระบอบประชาธิปไตย”^{๔๕}

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้พูดถึงเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนนั้น “เป็นเป้าหมายอุปกรณ์ (Instrumental goal) คือ การพัฒนาสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชนสิ่งแวดล้อมที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา สังคม วัฒนธรรม ครอบครัวและประชากรอนามัยและสาธารณสุข นันทนาการ”^{๔๖}

^{๔๔} สันธยา พลศรี, *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*, หน้า ๕๔-๕๕.

^{๔๕} จิรพรรณ กาญจนจิตรรา, *การพัฒนาชุมชน*, หน้า ๕๒.

^{๔๖} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, *การพัฒนาชุมชน*, หน้า ๑๖-๒๐.

สุเทพ เชาวลิติ ได้กล่าวว่า “กรมการพัฒนาชุมชน มีเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนอยู่ ๕ ประการ คือ

๑. เร่งการเพิ่มผลผลิต เพิ่มรายได้ และลดรายจ่ายของชุมชน
๒. ปรับปรุงส่งเสริมสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น
๓. ปรับปรุงส่งเสริมอนามัย และสุขาภิบาล
๔. ส่งเสริมการศึกษา และวัฒนธรรมตลอดทั้งให้เรียนรู้ในสิ่งที่จำเป็น
๕. พัฒนาประชาชนให้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชนจากเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนให้ได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพสมบูรณ์นั้นต้องพัฒนาทั้งคนและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กัน”^{๘๗}

๒.๔.๘ องค์ประกอบของการพัฒนาชุมชน

ในการพัฒนาชุมชนมีองค์ประกอบหลากหลาย ซึ่งแต่ละองค์ประกอบล้วนมีความสำคัญ ในที่นี้จะกล่าวไว้ ๑๐ ประการ คือ

๑. การพัฒนาชุมชน คือ การพยายามที่จะยกมาตรฐานการครองชีพของประชาชนภายในชุมชนให้ดีขึ้นหรืออาจจะกล่าวได้ว่า การพัฒนาชุมชนมีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้คนหรือชุมชนนั้นมีความเจริญขึ้น ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ทั้งนี้หมายถึง การทำให้คนในชุมชนนั้นมีความกินดีอยู่ดีขึ้นกว่าเดิม ทั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากรัฐเอง โดยรัฐจะต้องช่วยด้วยตนเองในการพัฒนาด้วยการเข้ามามีความคิดเห็นและดำเนินการด้วยตนเองบนพื้นฐานของความสมัครใจ ทั้งนี้เพราะการพัฒนาชุมชนมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่ตัวประชาชนซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการพัฒนาทุกสายต้องการให้ประชาชนมีทักษะ มีความรับผิดชอบที่จะช่วยเหลือตนเอง

๒. การพัฒนาชุมชนมีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมหรือเป็นลักษณะทางกายภาพตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชน การประพฤติปฏิบัติแบบเก่า ๆ ของชุมชนนั้นอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้งสองอย่างด้วยกัน ด้วยวิธีการให้การศึกษแก่ประชาชนโดยเน้นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและแนวความคิดให้ถูกต้อง

๓. การดำเนินงานจะต้องสนองตอบต่อความต้องการของประชาชน ทั้งนี้หมายถึงว่ากิจกรรมใด ๆ ที่จะนำไปส่งเสริมให้ประชาชนรับปฏิบัติ จะต้องเป็นกิจกรรมที่ประชาชนมีความต้องการอยู่แล้ว หรือเป็นกิจกรรมที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของประชาชน และสามารถทำให้ประชาชนรู้สึกต้องการได้

^{๘๗} สุเทพ เชาวลิติ, หลักการพัฒนาชุมชน, หน้า ๓๘.

๔. การพัฒนาชุมชนจะต้องใช้หลักการยั่วยุ เร่งเร้า ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความคิด ริเริ่มและรู้จักวิธีช่วยตนเองโดยพลังกลุ่มคน ตลอดจนการดำเนินการไปตามโครงการพัฒนานั้น

๕. ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นเตือน ยั่วยุและส่งเสริมให้ประชาชนในชนบทเกิดความคิดริเริ่มขึ้น

๖. แผนงานพัฒนาที่อาศัยความร่วมมือระหว่างประชาชนกับประชาชน และประชาชนกับหน่วยงานของรัฐบาล และองค์การอาสาสมัครเอกชน

๗. รัฐบาลหรือแหล่งให้ความช่วยเหลือจากภายนอกจะให้ความช่วยเหลือเฉพาะสิ่งใดสิ่งที่เกิดความสามารถที่ชุมชนหรือราษฎรจะจัดหาได้เอง เช่น ความรู้ทางวิชาการ วัสดุ และเงินเท่าที่จำเป็น

๘. จะต้องมีการรวบรวมผู้เชี่ยวชาญสาขาต่าง ๆ เข้าด้วยกันมิใช่ดำเนินการแต่เพียงหน่วยงานหนึ่งหน่วยงานใด เพราะปัญหาของชุมชนอยู่นอกเหนือความสามารถของหน่วยงานหนึ่งหน่วยงานใด โดยเฉพาะและการที่จะพัฒนาชุมชนให้ได้ผลจะต้องเป็นการพัฒนาโดยมุ่งประชาชนเป็นหลัก ดังนั้นจึงใช้หลักการที่เรียกว่าการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ คือ มุ่งที่จะพัฒนาทุก ๆ ด้าน ไม่ใช่เพียงด้านใดด้านหนึ่งด้านเดียว

๙. ขบวนการพัฒนาชุมชน จะต้องพิจารณาถึงสังคม ประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นหลัก

๑๐. วิธีการพัฒนาชุมชนโดยอาศัยหลักการและแนวทางระบอบประชาธิปไตยเป็นพื้นฐานในการดำเนินการ^{๔๘}

๒.๔.๙ วิธีการพัฒนาชุมชน

จากความหมาย แนวคิด หลักการพัฒนาชุมชนที่ศึกษามาแล้วในเบื้องต้นและพื้นฐานในการที่จะกำหนดวิธีการที่จะใช้ในการพัฒนาชุมชน นักวิชาการและนักปฏิบัติการพัฒนาชุมชนได้กล่าวถึงวิธีการพัฒนาชุมชน ไว้ดังนี้

ยิวธน์ วุฒิเมธี ได้เสนอแนะวิธีการพัฒนาชุมชนไว้ ๗ วิธีการคือ ^{๔๙}

๑. การให้การศึกษอบรมแก่ประชาชนที่มีการศึกษาต่ำให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยกระบวนการให้การศึกษอบรม พัฒนาความรู้ ความคิด เฉลียวฉลาด อันจะนำไปสู่การสร้างสรรค์แต่สิ่งที่ดีงามซึ่งได้จากการศึกษอบรม

๒. การจัดตั้งกลุ่มและพัฒนากลุ่มหรือองค์กรของประชาชนให้เป็นผู้พร้อมที่จะรับและร่วมปฏิบัติในสิ่งเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ อันเกิดจากการพัฒนาอยู่เสมอ รวมถึงความคิด

^{๔๘} จีรพรรณ กาญจนจิตรา, การพัฒนาชุมชน, หน้า ๒๐-๒๒.

^{๔๙} ยิวธน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและพัฒนาชนบท, หน้า ๔๕.

ร่างกาย แรงใจ และวัสดุ เงินทุน เพื่อรวมกันเป็นกลุ่มขึ้น และเป็นองค์กรสร้างพลังการคิด ตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติและรับผิดชอบด้วยกัน อันเป็นการสร้างความเชื่อมั่นร่วมกันในหมู่ประชาชน เป็นตัวของตัวเองในที่สุด

๓. การสรรหาและพัฒนาผู้นำของชุมชน การจัดตั้งกลุ่มของประชาชนขึ้น เพื่อ บริหารงานและคิดสร้างกิจกรรมและแนะนำกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มออกให้เกิดประโยชน์ โดย ต้องมีผู้นำและผู้ปฏิบัติงานอย่างเป็นกิจจะลักษณะ เป็นผู้นำที่ดีและเข้มแข็งสามารถปฏิบัติหน้าที่ ด้านบริการและนำความคิดประชาชนแทนเจ้าหน้าที่ของรัฐได้เป็นอย่างดี

๔. การส่งเจ้าหน้าที่ของรัฐออกไปปฏิบัติงานอย่างเป็นมิตรกับประชาชนในชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐควรทำหน้าที่เป็นเพื่อนคู่คิด คอยแนะนำแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในการคิดริเริ่ม การ แสวงหาพลังมวลชน กระตุ้น เร่งเร้าให้ประชาชนมีความคิดริเริ่ม และกล้าคิด มีความรับผิดชอบ ต่อการพัฒนาชุมชนของตนเองได้

๕. การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชน การพัฒนาชุมชนเชื่อมั่นว่าการเริ่มต้นที่ดี ช่วยให้งานสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง และการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาชุมชนนั้นไม่ควรจะ ล้มเหลวเพราะจะเป็นการทำลาย แรงบันดาลใจ ความกล้ากระตือรือร้นในการทำงานของ ประชาชน ดังนั้นการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาความต้องการของชุมชนควรต้องมีความสำคัญอย่าง ยิง เพราะจะทำให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวและตระหนักในปัญหามากขึ้น ดังนั้นก่อนลงมือทำ โครงการพัฒนาจะต้องมีการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในทุก ๆ ด้านของชุมชน และข้อมูลแต่ด้านให้ ประชาชนและผู้นำมีส่วนร่วมรับผิดชอบรับรู้อย่างใกล้ชิดเพราะประชาชนและผู้นำได้รับรู้ปัญหา ด้วยตัวของเขาเอง

๖. การวางแผนและวางโครงการ การพัฒนาชุมชนนั้นจะต้องมีการวางแผนอย่างมี ระบบและมีหลักวิชาการ การนำแผนออกปฏิบัติโดยจัดทำเป็นแผนโครงการต่าง ๆ และการ ดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงเน้นการวางแผน วางโครงการขึ้นโดยประชาชนตามสภาพปัญหาและ ความต้องการของประชาชน และทางฝ่ายรัฐบาลจะต้องมีการวางแผนจากเบื้องบนแล้วต้องมีการ วิเคราะห์ให้สอดคล้องกับแผนของประชาชนเป็นสำคัญ

๗. การประสานงานและการร่วมมือในการปฏิบัติงาน การพัฒนาชุมชนไม่ใช่เป็น งานของประชาชนหรือหน่วยงานของรัฐคนใดคนหนึ่ง หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เนื่องจากกิจกรรมที่จะต้องพัฒนาในชุมชนนั้นมีมากมาย จะต้องทำให้การประสานสอดคล้อง เกื้อกูลกัน ดังนั้นการประสานงานทั้งทางวิชาการ บุคคล งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ใน โครงการจึงมีความจำเป็นและสำคัญ ในโครงการและการนำโครงการออกปฏิบัติและขั้นตอน ต่าง ๆ ประชาชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลทุกคนทุกหน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องให้ความ ร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดตามบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบและความถนัดของตน เพื่อให้การ วางแผน การปฏิบัติออกมาให้เกิดความรัดกุมและรับรู้ร่วมกันจากการมีส่วนร่วมทุกฝ่าย

จากความหมายของการพัฒนาชุมชน ปรัชญา แนวคิด อุดมการณ์ หลักการพัฒนา หรือองค์ประกอบของการพัฒนา วิธีการและกระบวนการของการพัฒนา เป็นสิ่งที่ผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นจะต้องเข้าใจอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นผู้นำท้องถิ่น ผู้ใหญ่ กำนัน พระภิกษุสงฆ์ หรือเจ้าหน้าที่ทางราชการ องค์กรต่าง ๆ จะต้องรับรู้ ถือว่า หลักการพัฒนานั้นจะเป็นกรอบแนวคิด หรือยุทธวิธีในการพัฒนาชุมชน

๒.๕. บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน

๒.๕.๑ บทบาทของพระสงฆ์กับชุมชน

บทบาทเป็นสิ่งที่ผู้รับหน้าที่ต้องแสดงออก พระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสถาบันทางศาสนาและสังคม เพื่ออยู่กับสังคมพระสงฆ์จำต้องได้รับความช่วยเหลือและควรมีบทบาทในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่พระสงฆ์อยู่ในชุมชน ด้วยเหตุผล ๓ ประการ คือ

๑. การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัยสี่ที่ชาวบ้านถวาย
๒. สภาพและเหตุการณ์ในสังคมย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญปฏิบัติสมณธรรม
๓. โดยคุณธรรม คือ เมตตาธรรม พระสงฆ์จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความ

ทุกข์^{๙๐}

ในส่วนที่เกี่ยวกับชนบทไทย พระสงฆ์จะมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือพัฒนาชนบท ดังนี้

๑. สงฆ์ทำหน้าที่สั่งสอนธรรมและส่งเสริมให้ชาวบ้านทำบุญกุศลต่าง ๆ
๒. ภิกษุอาวุโสหรือสมภารวัดทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ผู้ประนีประนอม และบางครั้งทำหน้าที่เยียวยารักษาผู้เจ็บป่วย
๓. สงฆ์เป็นผู้ช่วยส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้าน โดยช่วยขจัดความขัดแย้งของประชาชนในหมู่บ้านได้ เพราะคนโดยส่วนมากเชื่อฟังพระผู้ทรงศีลอยู่แล้ว
๔. สงฆ์ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนเด็กดื้อที่พ่อแม่หมดความสามารถจะอบรมได้ด้วยตัวเอง รวมทั้งอนุเคราะห์เด็กกำพร้า
๕. สงฆ์เป็นผู้ช่วยสั่งสอนเทคนิคขั้นพื้นฐาน ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้จากวัด เช่น สถาปัตยกรรม ช่างไม้ ช่างก่ออิฐปูน ช่วยปรับปรุงการเกษตรและการรักษาโรคภัยไข้เจ็บใหม่
๖. สงฆ์เป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการของหมู่บ้าน ทำหน้าที่ช่วยวางแผนแนะนำ สนับสนุนงานของชาวบ้าน โครงการพัฒนาต่าง ๆ ในเมืองไทยที่สำเร็จไปได้นั้นส่วนหนึ่งเป็นเพราะเจ้าหน้าที่รัฐบาลขอความร่วมมือจากชาวบ้านโดยผ่านพระสงฆ์ซึ่งชาวบ้านเคารพนับถือ

^{๙๐}อภิชาติ พันธุเสน, พัฒนาชนบทไทย : สมุทัยและมรรคตอนที่ ๓ ความหวังทางออกและทางเลือกใหม่, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๓๙), หน้า ๒๐๕-๒๐๖.

๗. สงฆ์เป็นผู้นำประชาชนในทางวิญญูณเป็นที่พึ่งทางจิตใจ สงฆ์สามารถแก้ปัญหาส่วนตัวของผู้เดือนร้อนใจ

๘. สงฆ์ทำหน้าที่เป็นธรรมทูต และพระธรรมจาริกซึ่งไปเผยแผ่หลักธรรมแก่ชาวบ้านทำให้ชาวบ้านเขาเกิดความรู้สึกรักชาติ ไม่ทำอะไรเลือนลอยและหันมาเคารพนับถือศาสนา^{๙๑}

อย่างไรก็ตาม บทบาทหลักของพระสงฆ์ คือ การให้การศึกษาแก่ประชาชน โดยเฉพาะในด้านการดำรงชีวิตที่ติงามชีวิตที่ประเสริฐ ตามหลักการพระพุทธศาสนา เรียกว่า บทบาทของครู แม้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ได้รับการยกย่องจากบุคคลทั่วไปว่าเป็นพระบรมครู ทำหน้าที่ฝึกเทศาและมนุษย์ได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เพราะพระองค์ฝึกคนธรรมดาให้เป็นคนดี (กัลยาณชน) และกลายเป็นคนประเสริฐ (อริยชน) ในระดับสูงสุดดังนั้นบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะครูเป็นบทบาทถาวรตลอดมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน

อีกบทบาทหนึ่งก็คือ การให้คำปรึกษาเป็นเรื่องสำคัญคนในสังคมทุกข์สทโดยทั่วไปมักจะตัดสินใจทำการสิ่งใดได้ยาก ไม่กล้า เกิดความกลัว ฉะนั้นพระสงฆ์จึงต้องทำหน้าที่ช่วยในการตัดสินใจ ให้คำปรึกษาแก่ประชาชนอันเป็นการแสดงออกถึงบทบาทของความเป็นผู้นำด้านภูมิปัญญา พระมหาณรงค์ จิตตโสภโณ ยังพบว่า “บทบาทของพระสงฆ์ที่ทำอยู่ในปัจจุบันและเห็นได้ชัดเจน ได้แก่ ประการแรก พัฒนาจิตวิญญูณของมนุษย์ด้วยการมีสำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ ประการสอง ทำหน้าที่ให้การศึกษาทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน ทั้งระบบปริยัติธรรมแผนกเดิม คือบาลี นักรรรมและมหาวิทยาลัยสงฆ์ ตลอดจนการสื่อสารทางสื่อมวลชน ประการสุดท้าย การเป็นผู้นำในการพัฒนาชนบทในรูปแบบต่าง ๆ เป็นผู้นำทำเอง เป็นผู้ประสานงานเป็นผู้ตั้งมูลนิธิเพื่อการศึกษาและพัฒนาชนบท เป็นวิทยากรกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา” บทบาทของพระสงฆ์มีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันของชาวพุทธ ต้องมีหน้าที่ดังนี้

๑. ที่พึ่งบวช พระสงฆ์เป็นหนึ่งในรัตนะ ๓ เป็นสิ่งที่เคารพนับถือบูชาสูงสุดในพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจ เป็นผู้นำทางจิตใจ ด้วยการพัฒนาหรือยกระดับจิตใจของคนให้สูงขึ้น ด้วยการมีธรรม มีเหตุผล และเข้าสภาพต่างๆ ตามความเป็นจริง เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเพื่อหลุดพ้น สามารถเป็นที่พึ่งบวชของพุทธศาสนิกชนชาวบ้าน

๒. สอนธรรม พระสงฆ์นอกจากมีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้วยังมีหน้าที่สำคัญในการประกาศเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอน เป็นหน้าที่โดยตรงที่พระสงฆ์จะสอนธรรมให้เป็นธรรมทาน เทศนาสั่งสอนอบรมประชาชนทุกชั้นทุกเพศทุกวัยให้เกิดศรัทธาสาหะความเชื่อความเลื่อมใส ชีbungให้รู้บาปบุญคุณและโทษ ความเลื่อม เหตุแห่ง

^{๙๑} รัชนิกร เศรษฐโร, สังคมวิทยาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘), หน้า ๒๔๖-๒๔๗.

ความเลื่อม ความเจริญและเหตุแห่งความเจริญ ให้เข้าใจและให้เห็นจริง แนะนำให้ละเว้นความชั่ว หันมาประพฤติดีมีเมตตา สัจจะ กตัญญูกตเวที หิริโอตตปปะ ศีล ๕ เป็นต้น

๓. นำปฏิบัติ พระสงฆ์เมื่อศึกษาเข้าใจในธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าแล้ว จะต้องปฏิบัติ ปฏิบัติซื่อตรง ปฏิบัติถูกต้องและปฏิบัติชอบ ในธรรมวินัยที่ได้ศึกษาอบรมมาเป็นอย่างดี โดยการรักษาศีล ๒๒๗ อย่างเคร่งครัด ปฏิบัติอภิสมาจารสำรวมอินทรีย์ และการสร้างคุณธรรมต่างๆ ที่แสดงเป็นแบบอย่างการครองชีวิต เช่น สันโดษ มีเมตตา สัจจะ ให้เกิดขึ้น อันเป็นตัวอย่างให้แก่ประชาชนประพฤติปฏิบัติตาม

๔. พัฒนา พระสงฆ์สามารถทำหน้าที่ ช่วยเหลือดำเนินการและให้คำปรึกษาชุมชนหรือชาวบ้านและที่สำคัญ การพัฒนาในสถานที่วัด รั้วกำแพง อาคารและสิ่งก่อสร้างการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่น่าอยู่ให้ร่มรื่นเป็นธรรมชาติ และการพัฒนาต้องสอดคล้อง และถูกต้องตามพระธรรมวินัยและพัฒนาหมู่บ้าน เป็นผู้นำชาวบ้านสร้างสรรค์พัฒนาสิ่งที่จำเป็นสำหรับชาวบ้านและประชาชนทั่วไป โดยการชักชวนให้ร่วมกลุ่มร่วมแรงร่วมใจและร่วมทุนสร้างกองทุนประจำหมู่บ้าน หรือการสร้างถนนภายในหมู่บ้าน ขุดคู คลองส่งน้ำ ท่อระบายน้ำ สร้างสุขศาลา สวนสุขภาพ เป็นต้น

๕. ปรีกษาคี พระสงฆ์เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำปรึกษาในเรื่องต่างๆ ได้เป็นอย่างดี เป็นที่เชื่อถือศรัทธามาและมีสถานที่อยู่แน่นอนสำหรับสังคมไทย เป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ และให้คำปรึกษาในด้านศาสนพิธี ความรู้วิชาทางด้านจิต ช่วยแก้ปัญหาของสังคมชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านมีปัญหาชีวิต และครอบครัว

๖. มีส่วนช่วยสังคม การช่วยสังคมของพระสงฆ์ ไม่ว่าด้านเศรษฐกิจ สอนรู้จักขยันหมั่นเพียร สอนให้รู้จักเก็บออมรู้จักประหยัด สอนให้สันโดษ ด้านการปกครอง เป็นแบบอย่างที่ดีในการบริหารกิจกรรมคณะสงฆ์ให้อยู่ในกรอบแห่งพระธรรมวินัย ช่วยพัฒนาจิตใจของประชาชนชาวบ้านกลุ่มหรือเผ่าต่างๆ ให้เป็นพลเมืองดีมีศีลธรรม ลดปัญหาเหล่านี้พระสงฆ์จะมีความเข้าใจและสามารถเป็นแบบอย่างที่ดี สามารถมีส่วนช่วยในด้านการศึกษาของชาติ ให้การศึกษาแก่คนยากจน พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูสอน เป็นศูนย์กลางของศึกษาชุมชน เป็นต้น^{๑๒} และพระสงฆ์เป็นองค์ประกอบหลักของสถาบันพระพุทธศาสนา เพราะเป็นผู้ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง เป็นผู้ที่ทำให้พระพุทธศาสนายังคงดำรงสืบลงในสังคมจนเป็นสถาบันสำคัญหนึ่งของสังคม เมื่อศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบของความเป็นสถาบันทางศาสนา

^{๑๒} ภูณ โทจันทร์, บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนา, (ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๒๕), หน้า ๑๐๐-๑๑๗.

องค์ประกอบที่มีความสำคัญยิ่ง คือวัดและพระสงฆ์มีอิทธิพลและบทบาทต่อวิถีชีวิตของประชาชนมาก เพราะวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมทางจิต ศีลธรรมและพฤติกรรมต่าง ๆ^{๙๓}

พระสงฆ์นอกจากจะเป็นที่เคารพของชาวบ้านในชุมชนแล้วยังนับว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าในการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคม หากนักวิชาการนำความรู้ รู้จักทรัพยากรและแรงงานมาใช้อย่างถูกต้อง จะช่วยเสริมสร้างความเจริญอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์อย่างถูกต้อง จะช่วยเสริมสร้างความเจริญอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ขออัญเชิญมา ณ ที่นี้ “การใช้หลักวิชา และความคิดริเริ่มสร้างงานที่อาจดูไม่ใหญ่โตนัก แต่ประสิทธิภาพสูงและอำนวยประโยชน์โดยตรงได้มาก โดยการนำเอาทรัพยากรตามธรรมชาติ ความรู้ ความสามารถ ตลอดจนแรงงานของคนส่วนใหญ่ให้ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยและให้เกิดความเสียหายหรือสูญเปล่าน้อยที่สุด การสร้างความเจริญในลักษณะนี้ จะช่วยสร้างความเจริญของกิจการส่วนร่วมได้แน่นอน”^{๙๔}

บทบาทพระสงฆ์ในสังคมไทย เป็นงานที่พระสงฆ์จะทำได้โดยตรงก็ คือการสงเคราะห์ทางจิตใจ ส่วนสงเคราะห์ทางวัตถุจะทำได้โดยทางอ้อมด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำหรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่นมาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไป โดยการสงเคราะห์นั้นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมตามกาลเทศะ บทบาทของพระสงฆ์ในการสงเคราะห์ชุมชน ตามแนวความคิดของพระราชวรมนี ประกอบด้วย การให้คำแนะนำทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่าง ๆ

๑. การเป็นที่พึ่งให้ความร่มเย็นทางจิตใจและด้วยความประพฤติเป็นตัวอย่างตลอดจนสถานที่วัดที่สงฆ์เป็นองค์ประกอบสำหรับการหล่อเลี้ยงจิตใจของสังคมอย่างหนึ่ง

๒. การให้คำแนะนำปรึกษาด้านอื่น ๆ เท่าที่ทำได้ เช่น ในทางวิชาการ เป็นต้น ที่ผู้ปรึกษาสะดวกใจและสนใจ

๓. ในสังคมที่จะพัฒนา เมื่อชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตนเอง ถ้าได้พระผู้นำท้องถิ่นที่มีโอกาสเตรียมตัวพร้อม เป็นศูนย์กลางจะเป็นผู้นำชี้ช่องในการนำท้องถิ่นให้ได้รับความเจริญใหม่ๆ ได้ บทบาทนี้อาจจะประกอบด้วยการเสนอแนะให้คิดริเริ่มว่า ในท้องถิ่นนั้นมีอะไรที่จะทำให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น แล้วเป็นศูนย์รวมชักชวนประชาชนมาทำงานนั้นหรืออาจเป็นที่ปรึกษาที่ปรึกษาที่ชาวบ้านมาขอความเห็นว่าจะทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ขึ้นในท้องถิ่นจะควรหรือไม่ควร

^{๙๓} พินิจ ลาภานนท์, **บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๓๐.

^{๙๔} สลักพันธ์ ศิวรักษ์, **ศาสนากับสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : พาสโก, ๒๕๒๔), หน้า ๖๓.

๔. การสงเคราะห์ทางจิตใจเป็นสิ่งสำคัญในทางศาสนาและยังเป็นสิ่งจำเป็นอยู่สำหรับประชาชนทั่วไป แม้ที่เป็นพระพุทธรูปศาสนิกชนในฐานะเป็นเครื่องปลอบประโลมใจ สืบเนื่องมาจากความเร้นลับของชีวิต อย่างที่บางท่านเรียกว่า การบำรุงขวัญ ได้แก่ บทบาทประเภทพิธีกรรมต่างๆ^{๔๕} บทบาทของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือสังคมว่ามีอยู่ ๒ เรื่องแนะนำให้ทำ ได้แก่ การแนะนำสั่งสอนให้ประชาชนได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา การทำให้อยู่ เป็นการแสดงแบบอย่างการครองชีวิตอย่างสันโดษ มีเมตตา สัจจะ หิริ โอตตัปปะ

ส่วนบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนควรปฏิบัติดังนี้

๑. เป็นผู้นำทางจิตใจ ศรัทธาและปัญญา เนื่องจากความเจริญทางวัตถุและความรวดเร็วของข้อมูล ข่าวสาร พุทธศาสนิกชนขาดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ไม่มีหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ไม่มีศรัทธาและปัญญาที่ถูกต้อง พระสงฆ์จึงควรเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชนและชุมชน เพื่อยกระดับจิตใจของประชาชนด้วยหลักธรรมคำสอนทางศาสนาให้สามารถมีชีวิตอย่างเป็นสุขมีศรัทธาและปัญญาที่ถูกต้อง

๒. พัฒนาจิตใจของประชาชน ด้วยกระบวนการให้การศึกษาอบรมและส่งเสริมประชาชนให้เกิดสุขภาพจิตที่ดี มีสรีรภาพจิตใจที่เข้มแข็ง มีความเอื้ออาทรต่อ บุคคล ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

๓. ส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนและประชาชนในรูปแบบต่างๆ เช่น โรงเรียนพระปริยัติธรรม โรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในวัด ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด รวมทั้งการจัดให้วัดเป็นอุทยานการศึกษา เป็นแหล่งความรู้แก่เยาวชนและประชาชน

๔. ส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย ต่อเนื่องยาวนานแต่โบราณกาล แต่ในปัจจุบันการไหลบ่าทางวัฒนธรรมจากต่างประเทศ ทำให้เกิดผลเสียต่อวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ พระสงฆ์จึงควรปลูกจิตสำนึกแก่ประชาชนทางด้านการสร้างจิตสำนึกในการเป็นศาสนาประจำชาติของพุทธศาสนิกชน จิตสำนึกในการศึกษาอบรมปฏิบัติธรรมให้เป็นผู้ดี ผู้รู้และผู้เบิกบานอยู่เสมอ

๕. ให้การสงเคราะห์แก่ผู้ประสบความทุกข์ยากและเดือดร้อน ในฐานะที่วัดเป็นส่วนหนึ่งในโครงการของสังคมชุมชน เมื่อประชาชนประสบความทุกข์ยากเดือดร้อนพระสงฆ์จึงควรให้การสงเคราะห์แก่ผู้ประสบความทุกข์ยากเท่าที่จะสามารถทำได้โดยการให้ธรรมะ คำปรึกษา แนะนำ และการให้กำลังใจ

^{๔๕} อ้นันท์ วิริยะพินิจ, บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนความเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๔๕-๔๖.

๖. ช่วยแก้ไขปัญหของชุมชน พระสงฆ์ควรมึบทบาทในการแก้ไขปัญหของชุมชนตามความสามารถ โดยทำเป็นขั้นตอน มีการวางแผนตามหลักอริยสัจสี่ของพระพุทธเจ้า คือ ต้องรู้ทุกข์ รู้สภาพของทุกข์ก่อนว่ามีอะไรบ้าง รู้สมุทัย รู้สาเหตุแห่งทุกข์ รู้นิโรธ ทางแห่งการดับทุกข์ และรู้มรรค วิธีที่จะดับทุกข์

๗. ช่วยพัฒนาชุมชนให้เป็นแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง โดยเป็นแกนนำร่วมกับผู้นำชุมชนและชาวบ้าน พัฒนาชุมชนตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง คือ การพัฒนาด้านจิตใจการพัฒนาด้านสังคม และการพัฒนาเศรษฐกิจของประชาชน

ดังนั้นจึงถือว่า “พระสงฆ์จะต้องพยายามสร้างเครือข่ายประสานงานและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์ให้เป็นชุมชนหรือกลุ่มเพื่อที่จะทำให้สังคมหรือชุมชนรอบข้างยอมรับ จึงจะทำให้การสร้างชุมชนนั้นมีการเรียนรู้ องค์ความรู้ ซึ่งเป็นบทบาทที่จะต้อง ชี้นำทางในการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นด้านแนวความคิด แนะนำ สั่งสอน เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ อันเป็นการชักนำแนวทางไปสู่การพัฒนาสังคม ชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ ทางด้านเศรษฐกิจ เพราะคณะสงฆ์มีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์สามัคคีกันดีเป็นรูปแบบแล้ว ระบบการจัดการ การบริหารชุมชน การปกครองก็เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาสังคมกลุ่มย่อยๆ ไปสู่การพัฒนาสังคมขนาดใหญ่ขึ้น”^{๙๖}

พระสงฆ์และวัดเป็นแหล่งรวมความรู้ภูมิปัญญาเก่า พระและวัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษาความรู้และภูมิปัญญาตามประเพณีได้อย่างดี ในภาคเหนือและภาคอีสาน พระและวัดสามารถจัดการสอน การอ่านเอกสารโบราณ ซึ่งเขียนด้วย “ตัวเมือง” หรือ “ตัวธรรม” ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นพระหรือวัดในเขตชุมชนและเมือง พระและวัดสามารถมีบทบาทและตอบสนองความต้องการความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมไทยได้เป็นอย่างดี เพียงแต่ว่าพระต้องมีความปรารถนาที่จะทำเช่นนั้น จำเป็นต้องสร้างเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นจริงเกิดขึ้นแก่องค์กรคณะสงฆ์ กล่าวคือ พระและวัดต้องไม่ถูกกันออกไปจากเป็นสมบัติของรัฐ แต่เพียงอย่างเดียวชาวบ้านต้องรู้สึกด้วยว่า “พระและวัดมีบทบาทสำคัญในชีวิตของตน เพราะชีวิตของชาวบ้านไม่ว่าในเขตชนบทหรือเขตเมือง ก็ล้วนเกี่ยวพันอยู่กับพระและวัดเสมอ ไม่ว่าแสวงหาความสบายใจจากพิธีกรรมเท่านั้น แต่เกี่ยวข้องไปถึงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม หรือแม้แต่การสร้างพลังต่อรองทางการเมือง พระและวัดเคยมีบทบาทและสถานเช่นนี้มาก่อน วัฒนธรรมไทยโบราณ”^{๙๗} พระภิกษุกับวัดยังต้องรับภาระหน้าที่ในการช่วยเหลือสังคม และทางราชการอยู่ตลอดไปสถาบันแห่งนี้จึงอำนวยประโยชน์ต่อการปกครองและการบริหารของไทยอยู่

^{๙๖} อภิชาติ พันธเสน, พัฒนาชนบทไทย : สมุทัยและมรรคตอนที่ ๓ ความหวังทางออกและทางเลือกใหม่, อ่างแล้ว, หน้า ๒๐๖.

^{๙๗} นิธิ เอียวศรีวงศ์, มองอนาคต, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๓๗), หน้า ๑๑๘-๑๑๙.

มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประชาชนแถบชนบทที่ยังรับบริการจากรัฐบาลได้ไม่ทั่วถึง ซึ่งมีจำนวนกว่า ๙๐ เปอร์เซนต์ กล่าวได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญของวัฒนธรรมไทย ดังจะเห็นได้ว่า “เหตุการณ์สำคัญในชีวิตประจำวันเกือบทั้งหมดของคนไทยมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาวัดและภิกษุเป็นสถาบันที่สำคัญ ในการให้ความช่วยเหลือ ให้การบริการตามความจำเป็น ตามความต้องการของประชาชนอยู่เสมอ นับได้ว่าสถาบันนี้มีส่วนช่วยแก้ปัญหาสังคมมาโดยตลอด วัดเป็นแหล่งสำคัญในชีวิตทางศาสนาและสังคม เป็นแหล่งการสมาคมเป็นทีมาแห่งวัฒนธรรมเป็นศูนย์กลางของการดำรงชีวิตประจำวัน เป็นสถานที่ช่วยแก้ปัญหา ต่างๆ ของครอบครัวไทย”^{๙๙} นอกจากนั้น “บทบาทของพระสงฆ์นั้นจะต้องมองเห็นวัตถุประสงค์และหน้าที่ของตนเองให้ชัดเจนจะต้องสร้างชุมชนสงฆ์ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ชี้นำทิศทางการพัฒนาที่ถูกต้องให้แก่สังคมส่งเสริมการเข้มแข็งของชุมชน แก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธีอนุรักษสิ่งแวดล้อม”^{๑๐๐}

๒.๕.๒ บทบาทของพระสงฆ์กับโครงการพัฒนา

ปัจจุบันนี้มีโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาหลายโครงการ ดังนี้^{๑๐๐}

๑. โครงการอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.)

จัดตั้งขึ้นตามระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้พระสงฆ์นำหลักธรรมเข้าไปอบรมสั่งสอนประชาชนเพื่อขจัดปัญหาความสับสน อันจะส่งผลให้สังคมสงบร่มเย็นและให้พระสงฆ์ในชนบทได้มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยการพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้านเพื่อทำให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น

๒. โครงการพระธรรมทูต

เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๗ อยู่ภายใต้ระเบียบกองงานพระธรรมทูต โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้พระสงฆ์ไปประกาศหลักธรรมคำสั่งสอนทั้งในและนอกประเทศให้ประชาชนมีความเข้าใจในหลักธรรม ปรับปรุงแนวทางส่งเสริมเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน ส่งเสริมพัฒนาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ

^{๙๙} ทินพันธุ์ นาคตะ, พระพุทธศาสนากับสังคมไทย, หน้า ๑.

^{๙๙} ประเวศ วะสี, หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิซีเมนต์ไทย, ๒๕๓๙), หน้า ๗๙.

^{๑๐๐} กรมการศาสนา, คู่มือพัฒนาวัดอุทยานการศึกษาในวัด ลานวัด ลานใจ ลานกีฬา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๓๑-๓๓.

พระสงฆ์ให้สามารถปฏิบัติภารกิจในด้านเผยแผ่หลักธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอดจนส่งเสริมให้พระสงฆ์ให้การช่วยเหลือและพัฒนาสังคมมากขึ้น

๓. โครงการพระธรรมจาริก

จัดตั้งขึ้นภายใต้ระเบียบพระธรรมจาริก พ.ศ. ๒๕๒๙ (กรมการศาสนาปรับปรุง ๒๕๓๔) ^{๑๑} ได้รับความร่วมมือจากกรมประชาสัมพันธ์ โดยมีจุดประสงค์ให้พระสงฆ์ได้พัฒนาจิตใจชาวเขาและชาวไทยพื้นราบในถิ่นทุรกันดาร ให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยประสานงานกับราชการ เพื่อให้ชาวเขาได้รับรู้ถึงความห่วงใยเอาใจใส่ของรัฐบาล เพื่อสร้างความสำนึกความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางด้านชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และเพื่อสนับสนุนนโยบายด้านความมั่นคงแห่งชาติ ทั้งทางตรงและทางอ้อม^{๑๒}

๔. โครงการพระจริยาภิเษก

เริ่มโครงการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๑ โดยได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยของคณะสงฆ์ทั้งสองแห่ง ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีนักวิชาการทางศาสนาประจำถิ่นเพื่อเป็นที่ยอมรับเชื่อถือข้อมูลและการแก้ปัญหาศาสนาและเพื่อเป็นหน่วยสาริตพิริกรรมทางศาสนาในถิ่นนั้นๆ ให้เป็นไปตามนโยบายของทางราชการและของทางคณะสงฆ์อันเป็นทางหนึ่งที่จะช่วยเร่งรัดพัฒนากิจกรรมทางด้านศาสนาและสนับสนุนการศึกษาของคณะสงฆ์ระดับต่างๆ ให้เจริญยิ่งๆ ขึ้นไป^{๑๓}

๕. โครงการอบรมสามเณรภาคฤดูร้อน

มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเด็กและเยาวชนเข้าสู่พระพุทธศาสนาและได้รับการอบรมบ่มนิสัยแต่ยังเยาว์ ในระหว่างปิดภาคเรียนฤดูร้อน

๖. โครงการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

จุดประสงค์เพื่อให้วัดได้มีบทบาทช่วยเหลือสังคม ด้วยการช่วยเหลือดูแลเด็กที่พ่อแม่มีภาระต้องออกไปประกอบอาชีพนอกบ้าน ทำให้ไม่สามารถดูแลบุตรหลานของตนเองได้ ผลประโยชน์ที่ตามมาคือ เด็กๆ ได้รับการปลูกฝังให้มีจิตใจยึดมั่นอยู่ในศาสนาได้รับการอบรมให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรมตั้งแต่ยังเล็ก ๆ

๗. โรงเรียนพุทธศาสนาวินยาบัต

จุดประสงค์เพื่อให้เยาวชนได้มีที่ศึกษาอบรมความรู้เพิ่มเติมทางศาสนาในวันหยุด และได้รับการปลูกฝังศีลธรรมจริยธรรมให้เป็นคนมีคุณธรรมประจำใจมีจิตสำนึกรับผิดชอบมองเห็นคุณค่าของศาสนาและนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาช่วยเสริมการเรียนรู้ของตนเองให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น สามารถนำหลักธรรมประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

^{๑๑} กรมประชาสัมพันธ์, ระเบียบคณะพระธรรมจาริกว่าด้วยการบริหารโครงการพระธรรมจาริก, (กรุงเทพมหานคร : นีลนารการพิมพ์, ๒๕๓๔), หน้า ๒-๓.

^{๑๒} เฉลิม อุตกฤษฎ์, “การศึกษาบทบาทพระภิกษุในการพัฒนาชุมชน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๙).

พระสงฆ์ในชนบทมีพื้นฐานได้รับความศรัทธาเคารพของชาวบ้าน เป็นแกนนำในการเข้าไปมีบทบาทพัฒนาชนบท ซึ่งเมื่อพระสงฆ์นำพาชาวบ้านพัฒนาจิตใจหรือวัตถุในกิจกรรมใดกิจกรรมนั้นมักจะได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากชาวบ้าน อย่างมีจิตศรัทธาสามารถประสบความสำเร็จในการดำเนินได้โดยง่ายและเสียค่าใช้จ่ายน้อย แต่บทบาทพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ยังไม่จำกัดอยู่ในแวดวงเฉพาะพระสงฆ์ในบางพื้นที่ ยังไม่กว้างขวางนักและยังมีกิจกรรมลักษณะต่างคนต่างทำ ไม่ประสานกันอย่างเป็นกระบวนการหรือองค์กรหรือแนวทางการดำเนินการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ จึงยังไม่เด่นชัด ดังนั้นพระสงฆ์ในชนบทจำเป็นต้องพยายามเข้าช่วยพัฒนาชุมชนชนบทให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยจะต้องพัฒนาควบคู่ไปทั้งด้านวัตถุและจิตใจ แต่จะเน้นในด้านใดมากกว่ากัน ควรจะพิจารณาให้เหมาะสมกับสภาพพื้นฐานของโครงสร้างสังคมและเศรษฐกิจในแต่ละชุมชน การดำเนินงานพัฒนาชนบทให้บรรลุวัตถุประสงค์ จะต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนจึงจะสำเร็จได้ เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป บทบาทของพระสงฆ์ต่อชุมชนถูกลดทอนลงไปมาก ทำให้บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชนบทมักจะไม่ค่อยได้รับการยอมรับจากหลายฝ่ายทั้งประชาชนบางกลุ่มและข้าราชการ พระสงฆ์ที่เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชนบทจึงต้องต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ มากมาย ทั้งจากประชาชนในชุมชนและข้าราชการจากภายนอก เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับและเชื่อถือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากประชาชน เพื่อให้ประชาชนเข้าร่วมในการพัฒนาอันเป็นกลยุทธ์ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาชนบท พระสงฆ์จึงมีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาสังคมและต้องพยายามสร้างการยอมรับจากประชาชน เพื่อเป็นสื่อกลางในการชักจูงประชาชนเข้าร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเองด้วยความเต็มใจ

อภิชัย พันธเสน ได้กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบันว่า “ต้องอาศัยคุณสมบัติของวัดและพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นศูนย์รวมความศรัทธาอันนับถือของประชาชนมาประยุกต์ใช้ในการชักนำประชาชนร่วมกันพัฒนาสร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และยังเสนอแนวคิดที่ว่าพระสงฆ์ต้องปรับเปลี่ยนประสบการณ์และอุดมการณ์ในลักษณะที่ตอบสนองปัญหาความต้องการของชุมชนใน ลักษณะประสานประสานกับการทำงานของกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าข้าราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน และผู้นำชุมชนรวมทั้งประชาชนในชนบท ๖ ประการ”^{๑๐๓} ดังนี้

๑. การพัฒนาชุมชน คือ กระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น โดยเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องและเกี่ยวข้องกับทุกๆ ฝ่ายทั้งพุทธจักร (วัดและพระสงฆ์) และอาณาจักร (ข้าราชการ ผู้นำชุมชน และประชาชน) การพัฒนาจึงต้องดำเนินการให้ทั่วถึงครอบคลุมประชาชนทุกๆ กลุ่ม ไม่ใช่เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และจะต้องประสานงาน ร่วมมือกัน

^{๑๐๓} อภิชัย พันธเสน, พัฒนาชนบทไทย : สมุทัยและมรรคตอนที่ ๓ ความหวังทางออกและทางเลือกใหม่, หน้า ๒๐๕ - ๒๐๖.

ทำงาน โดยพระสงฆ์ควรสำนึกอยู่เสมอว่า ถ้าอาณาจักรเสื่อมลงพุทธจักรจะเจริญอยู่ได้อย่างไร พระสงฆ์จึงควรจะต้องถือเป็นบทบาทหน้าที่ที่ควรจะต้องเข้าไปดำเนินการ

๒. การพัฒนาจะต้องเน้นการพัฒนาบุคคลเพื่อสร้างความพร้อมของประชาชนที่จะเข้าร่วมการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาแก้ไขปัญหาของตนเอง โดยจะต้องพัฒนาประชาชนให้พร้อมทั้งทางด้านคุณภาพและคุณธรรม ทั้งทางด้านรูปธรรมหรือด้านวัตถุ ได้แก่ การพัฒนาด้านจิตใจให้ประชาชนได้เข้าใจถึงความหมาย และคุณค่าของการพัฒนาชนบท

๓. การพัฒนาชุมชนควรจะเกิดขึ้นจากความคิดริเริ่มของประชาชนในชุมชน โดยอาศัยความรู้ ความสามารถ ทักษะและสติปัญญาของประชาชนในการคิดค้น และริเริ่มโครงการพัฒนาต่าง ๆ เอง อันจะนำผลสำเร็จมาสู่ชุมชนได้มากกว่าการพึ่งพิงบุคคลจากภายนอกชุมชนที่ไม่รู้ซึ่งถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนในชุมชน

๔. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนจะเกิดขึ้นได้ จะต้องตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนได้ จะต้องตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานได้ในทุก ๆ ด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การตอบสนองแต่เพียงด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้นจะไม่ก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่สมบูรณ์

๕. การพัฒนาชนบทที่จะสามารถตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของประชาชนได้ ควรจะเป็นการพัฒนาโดยประชาชนและเพื่อประชาชนเอง คือการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอน มิใช่ให้ประชาชนเข้าร่วมเฉพาะการใช้แรงงานเท่านั้น เพราะจะไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในผลผลิตของงานพัฒนาชนบท

๖. การพัฒนาชุมชนที่จะประสบผล สามารถทดลองหรือขจัดปัญหาของประชาชนได้อย่างแท้จริง ควรมุ่งเน้นให้เกิดการพึ่งตนเองของประชาชนซึ่งวิถีทางที่จะเป็นไปต่อสภาพการพึ่งตนเองในปัจจุบัน คือ การให้การศึกษาแก่ประชาชนในด้านต่าง ๆ เพื่อการนำไปปรับปรุงคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและครอบครัวให้สุขสบาย มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน ควรจะพึ่งพาจากภายนอกเฉพาะเทคโนโลยีและวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นและหาไม่ได้ อย่างไรก็ตามในการพัฒนาที่แท้จริงจะต้องเป็นการพัฒนาใน ๒ ลักษณะที่พระสงฆ์ต้องเข้าไปมีบทบาท คือ การพัฒนาภายนอกกับพัฒนาภายใน ในการพัฒนาภายนอกได้รวมเอาการพัฒนาทางด้านร่างกาย ด้านปัจจัย ๔ การอยู่ดีกินดี และการอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบวินัยและการเคารพกฎหมาย เป็นต้น

ดังนั้นพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้มีบทบาทในการพัฒนา มีสาเหตุที่ต้องเป็นผู้นำด้านพัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์ ให้การศึกษาแก่ประชาชนและเป็นผู้นำทางด้านการพัฒนาชนบท จึงมีพระสงฆ์หลายรูปรวมกลุ่มกันพัฒนาองค์กรหรือชุมชนขึ้น ได้แก่ ^{๑๐๔}

^{๑๐๔} พระมหาณรงค์ จิตตโสภโณ, ความเชื่อในศาสนาในสังคมไทย, หน้า ๒๒๘.

๑. กลุ่มเฟื่องงานพัฒนาชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของพระสงฆ์ระดับเจ้าคณะจังหวัดทั้ง ๑๗ จังหวัด เพื่อร่วมมือกันด้านการปกครอง การศึกษาและการพัฒนาชนบท

๒. กลุ่มพระสงฆ์พัฒนา เป็นพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดนครราชสีมา โดยมีพระราชสีมาภรณ์ เป็นแกนนำพระสงฆ์ มีการร่วมกันสร้างนิคมเกษตร หมู่บ้านปลอดอบายมุข การสร้างชุมชนชาวพุทธที่วัด การสร้างระบบบุญสหกรณ์และบุญพัฒนา

๓. กลุ่มสหธรรมเพื่อการพัฒนา เป็นกลุ่มพระสงฆ์ในเขตจังหวัดสุรินทร์และการอบรมจิตใจคู่ไปกับการพัฒนาท้องถิ่น อบรมเยาวชนเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาตั้งสหกรณ์ร้านค้าธนาคารข้าว และเกษตรแบบผสมผสาน

๔. กลุ่มวิทยาการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองมีศูนย์ที่วัดเทพสถิตย์อำเภออำนาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี (ช่วงที่ยังไม่ได้จัดตั้งจังหวัดอำนาจเจริญ) โดยมีพระครูมงคลวรรัตน์เป็นแกนนำ มีคณาจารย์ภาควิชาปรัชญาและศาสนา วิทยาลัยครูอุบลราชธานี ซึ่งทำหน้าที่ให้ความรู้ด้านคุณธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจ ตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทองที่ว่า การพัฒนาชนบทต้องพัฒนาทั้ง ๓ คือ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และจิตใจ

จากที่กล่าวมาบทบาทของพระสงฆ์ที่เข้าไปมีบทบาทต่อชุมชนอย่างได้ชัดเจน ซึ่งต่างบทบาทที่ผ่านมาในอดีต พอสรุปไว้ ๓ ประการ คือ^{๑๐๕}

๑. การได้รับการสนับสนุนและส่งเสริม ทั้งด้านแนวคิดและทรัพยากรต่างๆ จากรัฐบาล

๒. สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนในชนบททางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การศึกษา

๓. การได้รับการสนับสนุนและส่งเสริม ทั้งด้านแนวคิดและทรัพยากรจากประชาชน ท้องถิ่น นักวิชาการ และองค์กรเอกชนต่างๆ

๒.๕.๓ บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของชุมชน

พระสงฆ์ถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อชุมชน ท้องถิ่นและสังคมที่พระสงฆ์อาศัยอยู่และมีบทบาทที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน เป็นผู้ใกล้ชิดและเข้าใจความทุกข์ยาก ปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นกับชุมชน แต่ด้านการพัฒนาพระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้ที่เคารพศรัทธาของประชาชน และเป็นที่ยอมรับไว้วางใจ มีวัดเป็นศูนย์กลางในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน สามารถชักจูงประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่นหรือองค์กรทางราชการ ในการพัฒนาชุมชนที่พระสงฆ์อาศัยอยู่ได้พัฒนาไม่ว่า ด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง

^{๑๐๕} พระมหาสุภา อุตโท, “บทบาทของพระสงฆ์ในสองทศวรรษหน้า (๒๕๔๑-๒๕๖๐)”, วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐.

วัฒนธรรม สาธารณสุข และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากการศึกษา ค้นคว้าที่สอดคล้องกับการวิจัย จึงสรุป บทบาทของพระสงฆ์ในแต่ละด้านได้ดังนี้

๑) การพัฒนาชุมชนด้านสังคม

พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในด้านการอบรมคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ ชุมชน นักเรียน นักศึกษา เผยแผ่ธรรมะ สงเคราะห์ผู้ยากไร้ พัฒนาถาวรวัตถุให้กับชุมชนมีการรับเลี้ยงดูเด็กกำพร้า การเปิดโรงเรียนสอนเด็กก่อนเกณฑ์และโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและบาลี พร้อมกับพระปริยัติธรรมสามัญ เป็นผู้ดำเนินงานบทบาทนักสังคมสงเคราะห์ และยังเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและผู้นำชาวบ้านทำให้เกิดความสามัคคีเป็นระเบียบเรียบร้อยแก่ชุมชนและสังคมในท้องถิ่นซึ่งสอดคล้องกับ **พิธีกรรม บุญไชย และทรงคุณ จันทจร** กล่าวว่า “พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญมากในชุมชนซึ่งพระสงฆ์แต่ละรูปก็มีวิธีการต่าง ๆ ที่แตกต่างกันในการพัฒนา โดยเฉพาะด้านสังคม พระสงฆ์จะทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี โดยตั้งมั่นในวัดทำการเทศนาสั่งสอนในลักษณะกลุ่มย่อย โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เลือกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อนำหลักธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เช่น การรู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การรู้จักการให้ทานและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อย่างเช่น พระอาจารย์เทอดศักดิ์ จันทโชโต แห่งวัดทุ่งสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย พระครูพิทักษ์พิชิตคามเขต วัดลุ่มพินิจ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี และพระอาจารย์เอก เตชะโร วัดโมกขวนาราม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น และได้กล่าวถึงพระพิพิธประชานาถ (หลวงพ่อนาน สุทธิสีโล) วัดสามัคคี อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ได้มีบทบาทมากในด้านการพัฒนาสังคม ไม่ว่าจะเป็นการสอนให้ประชาชนลดอบายมุข อบรมจิตใจ ฝึกวินัยสันทัดกัมมัฏฐาน ทำให้จิตใจสะอาดบริสุทธิ์ ซึ่งท่านจะมุ่งการพัฒนาจิตใจหรือคนก่อนสิ่งใด ยังมีการชักชวนประชาชนรวมพลังเพื่อการพัฒนา มีการระดมพลังสมอง เพื่อแก้ปัญหาให้เห็นพ้องต้องกันว่าควรจะทำอย่างไรเพื่อการพัฒนา โดยหลวงพ่อนานกับพระสงฆ์ในวัดและชาวบ้านร่วมมือกัน ใช้เครื่องมือทำเกษตรที่มีอยู่ช่วยกันถางป่า ขุดดิน ทำร่องถนนให้เกิดขึ้นในชุมชน”^{๑๐๖}

ดังนั้นพระสงฆ์จึงมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน จากการศึกษาพบว่าพระสงฆ์เกือบทุกรูปได้มีบทบาทไม่ว่าการตัดถนน การปรับปรุงถนนเดิม การประปา การพัฒนาแหล่งน้ำ การปรับปรุงรั้วบ้าน การลอกคลอง การสร้างถังเก็บน้ำฝน และการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดการพัฒนาดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นการร่วมมือระหว่างวัด ชาวบ้านและทางราชการโดยทางวัดมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ เป็นศูนย์รวมของความสามัคคี มีชาวบ้านเป็นแรงและมีทางราชการเป็นอุปกรณ์เครื่องมือ

^{๑๐๖} พิธีกรรม บุญไชย และทรงคุณ จันทจร, “ศาสนาพุทธ : สถานภาพบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมอีสาน”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยศิลปและวัฒนธรรมอีสาน : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๖-๑๓๗.

๒) การพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจ

เนื่องจากปัญหาส่วนใหญ่ของชุมชนมีฐานะยากจน อาศัยแต่เพียงประกอบอาชีพหลัก คือ การทำนา โดยอาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติ ผลผลิตไม่แน่นอน ขาดอำนาจต่อรองในระบบตลาดทำให้เกิดความอดอยากยากแค้น และยังขาดความรู้ความสามารถในอันที่เห็นไปประกอบอาชีพอื่น

พิธีภู่ บุญไชย และ ทรงคุณ จันทอร ได้ศึกษาจากงานวิจัยภาคสนามพบว่า “พระสงฆ์ส่วนใหญ่มิมีบทบาทในสังคม จะเป็นผู้ที่มิมีภูมิฐานะในพื้นที่นั้นๆ จึงเข้าใจและทราบสาเหตุของปัญหา ความรุนแรงของปัญหาเป็นอย่างดี พระสงฆ์หลายรูปได้หาทางช่วยเหลือสังคมทางด้านเศรษฐกิจในหลายรูปแบบโดยร่วมมือกับหน่วยราชการ” จึงได้สรุปบทบาทของพระสงฆ์ ดังนี้^{๑๐๗}

พระครูพิพิธประชานาถ (หลวงพ่อนาน สุทธิสีโล) วัดสามัคคี อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ได้ดำเนินงานพัฒนาเศรษฐกิจให้แก่ประชาชนที่อยู่ในชุมชนประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นการตั้งสหบาลข้าว คือการให้ประชาชนที่ขาดแคลนสามารถกู้ยืมข้าวไม่บริโภค หลักดังกล่าวสอดคล้องกับหลักทางพุทธศาสนาที่มีการเกื้อกูลเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันผู้ที่มิมีข้าวมากก็จะนำข้าวมาฝากให้ผู้ทุกข์ยากกว่านำไปกินไปใช้ยามขาดแคลน ไม่ต้องไปกู้เงินดอกเบี้ยแพงๆ นับเป็นการช่วยเหลือกันและกันเป็นหลักในการพัฒนาที่ยั่งยืนและมีการจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ร้านค้าที่มีหลักการขายถูกเอากำไรพอควรหรือกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อฝึกชาวบ้าน การทำเกษตรธรรมชาติ เกษตรครบวงจร เพื่อแก้ปัญหาการเกษตร เป็นต้น

พระอาจารย์ดำรง กนฺตสีโล แห่งวัดมุนีนिरมิตร อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ก็ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาช่วยเหลือประชาชน โดยใช้หลักพัฒนาจิตใจ ก่อนการพัฒนาอาชีพโดยให้ประชาชนยึดหลักคุณธรรมในการดำรงชีวิตกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จ ได้แก่ การจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าในหมู่บ้าน การจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด การพัฒนาอาชีพการเกษตรที่เรียกว่า การเกษตรเกื้อกูล และการตั้งธนาคารข้าว เป็นต้น

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจ มีความสำคัญยิ่งสำหรับผู้ดำเนินชีวิตในชุมชนนั้นๆ ผู้บริหารควรรู้หลักการพัฒนาเพื่อให้ได้ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เศรษฐกิจในชุมชนจะได้ดีขึ้น

^{๑๐๗} เรื่องเดียวกัน.

๓) การพัฒนาชุมชนด้านการเมือง

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนด้านการเมือง ได้มีนักวิชาการหลากหลายท่านได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) เจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน จังหวัดนครปฐม ได้ให้แนวคิดทางการเมืองไว้ว่า “บทบาทของพระสงฆ์ในทางการเมืองเป็นไปตามหลักการ คือ พระสงฆ์มีหน้าที่ศึกษาตัวธรรมะ ปฏิบัติธรรมด้วยตนเองและนำมาเผยแผ่สั่งสอนแก่ผู้อื่น เมื่อศาสนาเป็นแหล่งคำสอนเรื่องธรรมะ คือ หลักการเกี่ยวกับการเป็นอยู่ การดำเนินกิจการที่ถูกต้อง พระสงฆ์ก็มีหน้าที่นำความรู้มาเอาหลักการเหล่านี้ไปเผยแผ่สั่งสอน เพราะฉะนั้นพระสงฆ์จึงมีบทบาทในแง่ที่ว่า จะเป็นผู้นำเอาหลักการ คือ ธรรมะไปเผยแผ่สั่งสอนประชาชนทั้งหมด เริ่มตั้งแต่ทำหน้าที่ในการบริหารกิจการบ้านเมือง เป็นต้น หรือที่เราเรียกว่า “นักการเมือง” สอนทุกระดับและต้องสอนอยู่เป็นปกติ ไม่รอให้เกิดวิกฤตการณ์แล้วจึงสอน ยามปกติสำคัญที่สุดว่าจะสอนเขาให้อยู่ดี ประพฤติดี ประพฤติถูกต้องอย่างไร แต่ที่จริงไม่ได้ปกติแม้ในยามปกติ เราจะเห็นว่าที่เป็นปกติโดยสัมพันธ์เท่านั้น คือ ไม่มีเหตุการณ์ที่รุนแรง แต่มีความผิดปกติดูอยู่ตลอดเวลา เช่น นักการเมืองประพฤตินอกปกติ ประพฤติไม่อยู่ในร่องรอย ไม่อยู่ในหลักการ ทำสิ่งที่ไม่ควรทำ หรือแม้แต่ประชาชนชาวบ้านที่ทำตัวไม่ถูกต้องก็มียุ่ตลอดเวลา แต่อาจจะเป็นส่วนนิดหน่อย และไม่มีเหตุการณ์รุนแรง ฉะนั้นความผิดปกติก็น่าจะมีอยู่เสมอ การสั่งสอนให้ธรรมะจึงต้องมีทั้งป้องกันความผิดปกติและแก้ไขความผิดปกติ”^{๑๐๘}

พระเทพกิตติปัญญาคณ (กิตติวุฒโฒภิกขุ) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ท่าพระจันทร์ กรุงเทพมหานคร ได้กล่าวถึงบทบาทของสงฆ์ทางการเมืองไว้ว่า “พระสงฆ์ควรมีบทบาททางการเมือง แต่ต้องเป็นในแง่ของความเป็นครู มีขอบเขต คือ ชี้แนวทางให้เมื่อเขามาขอ แต่ถ้าไม่ขอเราก็นิ่ง เพราะเห็นว่าพระสงฆ์เราไม่ควรเข้าไปเกี่ยวข้อง ไม่ควรเข้าไปต่อรอง หรือเข้าไปต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ หรือให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ ซึ่งเราไม่มีหน้าที่อยู่อย่างหนึ่งคือหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ ตามกฎหมาย เช่น เราอยู่ในประเทศไทย รัฐธรรมนูญระบุไว้ว่าคนไทยทุกคนมีหน้าที่ที่จะต้องรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ซึ่งได้ครอบคลุมถึงพระสงฆ์ในสถาบันทั้งสามเกิดอันตรายพระสงฆ์ก็จะเข้าไปมีส่วนช่วยสร้างความมั่นคงให้เกิดในสถาบันทั้งสาม”^{๑๐๙} สอดคล้องกับ **พระพิศาลธรรมวาทิ (พะยอม กลฺยาโณ)** เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี ได้กล่าวถึงบทบาททางการเมืองไว้ว่า “การมีบทบาทของพระสงฆ์ต้องอยู่ขอบเขตที่เรียกว่า เข้าไปตักเตือนสั่งสอน ไม่

^{๑๐๘} พระครูสมุห์ชัชวาล ชำมะณี, “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนบริเวณชายแดนไทย-ลาว จังหวัดเลย”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๔๒.

^{๑๐๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๒.

เข้าข้างพรรคใดพรรคหนึ่ง ไม่ตำหนิฝ่ายค้าน ไม่ชื่นชมรัฐบาล อย่าให้เสียความเป็นกลาง พระสามารถเทศน์ตำหนิ ตักเตือนสั่งสอนนักการเมืองให้อยู่ในกรอบของศีล เหล่านี้ถือว่าเป็นหน้าที่ แต่พระโดยทั่วไปไม่อยากทำเพราะอาจเป็นโทษเป็นภัยแก่ตน และพระสงฆ์ควรจะมีสิทธิและหน้าที่ คือ สิทธิและหน้าที่ในการทำให้ประชาชนรู้จักเลือกคนเข้าไปรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติ โดยบอกลักษณะคนดี ลักษณะสัตบุรุษที่จะดำรงความเป็นสภาไว้ได้ เพื่อแก้ไขปัญหาประเทศ”^{๑๑๐}

พระมหาตวัน สิริธมฺโม รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กล่าวถึงว่า “ศาสนามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเกี่ยวข้องกับการเมือง เพราะศาสนาเป็นเครื่องอบรมจิตใจ ถ้าพัฒนาบ้านเมืองก็ต้องพัฒนาจิตใจของคณนักการเมืองที่ดีจะต้องได้รับหรือถูกกล่อมเกลามาจากศาสนาให้เป็นคนมีคุณธรรม ระดับหนึ่งก็คือ มีศีล สมานี ปัญญา ศาสนาไม่เพียงแต่เป็นเครื่องประดับของนักการเมืองเพียงอย่างเดียว แต่นักการเมืองต้องนำเอาศาสนาไปใช้ให้เป็นประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นการทำงาน การสงเคราะห์นโยบายทางการเมือง เช่น ปัจจุบันที่มีปัญหาอยู่เพราะว่าเรื่องการเมืองนี้ละทิ้งศาสนา เอาศาสนาไปเป็นเครื่องมือของการก้าวไปสู่อำนาจของการเป็นผู้นำการเมืองเท่านั้น คือ เอาสถาบันศาสนาเป็นเครื่องมือเพื่อให้ประชาชนคิดว่าตนเป็นคนดี และเพื่อให้สังคมยกย่องนับถือตน โดยมีได้นำคำสอนทางศาสนามาใช้แต่อย่างใด พระสงฆ์ก็ควรมีบทบาททางการเมืองในแง่ของการให้ข้อคิด ให้คำปรึกษา เช่น ให้คำปรึกษาแก่นักการเมือง ซึ่งพระสงฆ์ถือว่า มีลักษณะเหมือนให้คำปรึกษาแก่ญาติโยม พุทธบริษัททั้งหลาย”^{๑๑๑}

จากแนวคิดบทบาทของพระสงฆ์ในทางการเมือง พระสงฆ์ควรมีบทบาทในทางการเมือง แต่มีขอบเขตเพียงแนะนำ อบรม สั่งสอน ให้ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งการแนะนำสั่งสอนนี้ไม่ได้จำเพาะกับนักการเมืองเท่านั้น แต่เป็นการนำเอาหลักการ คือ ธรรมะไปเผยแผ่แก่ประชาชนทุกคน พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูช่วยชี้แนะทาง ตักเตือน อบรม บ่มนิสัย ทั้งหน้าที่ดังกล่าวต้องอยู่ในกรอบของรัฐธรรมนูญและตามกฎหมายของคณะสงฆ์ด้วยและพระสงฆ์มีสถานภาพ ๒ อย่าง คือเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าและเป็นประชาชนของชาติจึงมีบทบาทและขอบเขตที่ต้องปฏิบัติในฐานะเป็นสาวก คือปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและในฐานะเป็นประชาชนคนหนึ่งต้องปฏิบัติตามกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ตราไว้ เพื่อให้ทุกคนทุกชนชั้นปฏิบัติตามเท่าเทียมกันหมด

^{๑๑๐} เรื่องเดียวกัน.

^{๑๑๑} เรื่องเดียวกัน.

พิธีกรรม บุญไชย และ ทรงคุณ จันทวร ได้ศึกษาด้านการพัฒนาทางการเมืองพบว่า “กว่า ๓ ทศวรรษที่ผ่านมา หลายพื้นที่ในอีสานต้องประสบกับปัญหาการก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งสร้างความเดือดร้อน ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ตลอดจนความสับสนในสังคมชนบท พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทโดยการเข้าประทับประคองใช้หลักธรรมะ ในการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ประชาชน ซึ่งอยู่ในภาวะของการขวัญเสียในบรรยากาศแห่งความคับขันและสับสน ความรุนแรงแต่ด้วยหลักธรรมะที่ยึดสายกลางทำให้สังคมอยู่รอดปลอดภัยมาจนถึงปัจจุบัน บทบาทของพระสงฆ์นับว่ามีความสำคัญยิ่ง เพราะพระสงฆ์ไม่อาจจะอยู่แยกจากประชาชนได้ จึงเป็นศูนย์รวมทุกข์และร่วมสุขผูกพันกับประชาชนมาตลอด ไม่ว่าพระครูพิทักษ์ชินวงศ์ วัดกลางนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ พระครูพิทักษ์พิชคามเขต วัดลุมพินีวัน อำเภอบ้านฝื่อ จังหวัดอุดรธานี พระครูสิริรัตนโชติ วัดเก่านาหลัก อำเภอสวนานิคม จังหวัดอำนาจเจริญ เป็นต้น^{๑๒}

๔) การพัฒนาชุมชนด้านวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งหมายรวมถึง ความเป็นงานศิลปะ วรรณคดี ดนตรี ประเพณี ศิลปกรรม จรรยา ภาษา กฎหมาย ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีและสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งได้ถ่ายทอดให้กับคนรุ่นต่อ ๆ มา เป็นเรื่องของการเรียนรู้จากคนกลุ่มหนึ่งไปยังกลุ่มหนึ่ง ซึ่งสิ่งใดที่เก็บไว้สิ่งใดควรแก้ไขกันให้ดีขึ้นเพื่อจะส่งเสริมให้มีลักษณะที่ดีประจำชาติต่อไปและศาสนาพุทธก็มีอิทธิพลต่อคนไทยอย่างมาก ทั้งในด้านการปกครอง และในด้านกิริยามารยาทและความเป็นอยู่จนกลายเป็นธรรมเนียมไทยไป ส่วนคติความเชื่อในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของพราหมณ์ สังคมไทยก็นำมาปฏิบัติไม่น้อย คนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อชีวิตของคนไทยมาก เช่น ความกตัญญูกตเวที การมีสัมมาคารวะ ความสุภาพเรียบร้อย ความโอบอ้อมอารี มีใจเมตตา ฯลฯ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของไทยเรามาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน

เมื่อประชาชนส่วนใหญ่มีความเคารพนับถือพระพุทธศาสนา มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต พระสงฆ์ก็มีบทบาทต่อสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนและสังคมในท้องถิ่นนั้นในสังคมไทยแล้วจะมองเห็นวัฒนธรรมควบคู่กับการดำรงชีวิตโดยเฉพาะประเพณีที่เกิดขึ้นจากพระพุทธศาสนาโดยตรงหรือทางอ้อมก็ตาม

จากชุมชนตลอด พระสงฆ์จึงต้องทำหน้าที่ให้สอดคล้องกับหลักธรรมวินัยและสภาพแวดล้อมของชุมชน จึงเห็นได้ว่าสังคมชาวอีสานอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข สามัคคี จนนับถือเป็นแบบอย่าง ถ่ายทอดไปสู่อนุชนรุ่นหลังเป็นที่ยอมรับของชุมชน สังคมอื่นๆ ต่อไป

^{๑๒} พิธีกรรม บุญไชย และทรงคุณ จันทวร, “ศาสนาพุทธ : สถานภาพบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมอีสาน”, หน้า ๑๓๗.

อารียา ลัมสุวัณห์ กล่าวถึงพระสงฆ์ว่า “พระสงฆ์ยังทำหน้าที่อีกหน้าที่หนึ่งของสังคม คือ พระสงฆ์เป็นผู้รักษาวัฒนธรรมโดยมีวัดเป็นที่เก็บศิลปวัตถุและของมีค่าอื่นๆ อันแสดงถึง ศิลปวัฒนธรรมของไทย ซึ่งชาวบ้านได้แสดงออกถึงศรัทธาเลื่อมใสในคุณค่าของศาสนา ด้วยการ สร้างสรรค์สิ่งก่อสร้างต่างๆ ไว้ที่วัด และพยายามสร้างให้สวยงามที่สุดเท่าที่จะทำได้ เช่น โบสถ์ วิหาร เจดีย์ พระพุทธรูป ตู้คัมภีร์ ธรรมาสน์ ภาพแกะสลักตามประตู หน้าต่าง ตลอดจนภาพเขียนอันวิจิตร งดงามตามฝาผนังโบสถ์ วิหาร”^{๑๑๓}

เสาวลักษณ์ ขำนิล ยังกล่าวอีกว่า “หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญใน การวัฒนธรรมไทย เหตุการณ์สำคัญๆ ในชีวิตประจำวันเกือบทั้งหมดของคนไทยมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมและพิธีกรรมทางศาสนาพุทธ ศิลปะและวรรณคดีของชาติส่วนใหญ่ เกิดขึ้นด้วย อาศัยวัดเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ วัดเป็นสถานที่รักษามรดกทางศิลปะของชาติ สิ่ง เหล่านี้เป็นสัญลักษณ์ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวความรักในความเป็นชาติไทยที่สำคัญอย่างหนึ่ง และ เหตุการณ์ประจำวันและความเชื่อทางไสยศาสตร์ บทบาทพระสงฆ์ในเหตุการณ์ประจำวันของ ชาวบ้านมีอยู่มาก เช่น ก่อนการเดินทาง การแต่งงาน การรักษาไข้ การสงเคราะห์ การนำโชค มาสู่ความสำเร็จในชีวิตการทำงานสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วเป็นบทบาทของพระสงฆ์เป็นผู้ถ่ายทอด และสืบสานภูมิปัญญาของท้องถิ่นซึ่งถือได้ว่าเป็นการรักษาวัฒนธรรมให้กับชุมชน”^{๑๑๔}

๕) การพัฒนาด้านสาธารณสุข

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านสาธารณสุขได้มีนักวิชาการ หลากหลายท่านได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้

อารียา ลัมสุวัณห์ ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ตาม โครงการพระธรรมทูต และโครงการพระธรรมจาริกว่า “ในการปฏิบัติหน้าที่ผู้นำชาวบ้านในการ พัฒนาท้องถิ่นได้อย่างดียิ่ง การบำเพ็ญประโยชน์ในหมู่บ้านชนบทเป็นผู้นำในการวางแผนอบรม ฝึกหัดพระที่เป็นผู้นำในชนบทในวิชาเทคนิคต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ให้รู้จักวิธีการทำ ตุ่มน้ำ วางถังซีเมนต์ที่ใช้กับบ่อ การใช้ส้วมซึม ความรู้ในด้านสุขวิทยาสมัยใหม่ โภชนาการ

^{๑๑๓} อารียา ลัมสุวัณห์, “บทบาทของพระภิกษุในการพัฒนาชุมชนชนบทไทย พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๒๐”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖), หน้า ๒๖.

^{๑๑๔} เสาวลักษณ์ ขำนิล, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านวังไผ่ อู่ตะเภา จังหวัดชัยนาท”, วิทยานิพนธ์สังคมวิทยามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๙), หน้า ๑๘๐-๑๘๓.

ความสะอาดอนามัย และการรักษาโรค สิ่งทีกล่าวนมาเป็นหน้าที่พระสงฆ์ตามโครงการพระธรรมจาริกต้องนำไปพัฒนาให้ความรู้แก่ชาวเขา หรือชนบท”^{๑๑๕}

ประสพสุข พันธุประยูร แสดงความเห็นไว้ว่า “พระสงฆ์นั้นช่วยเหลือสงเคราะห์ชาวบ้านในเรื่องต่างๆ มาแต่ไหนแต่ไร รวมทั้งเรื่องเจ็บไข้ได้ป่วยเพราะวัดเคยเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นโรงเรียน เป็นโรงพยาบาล เป็นศูนย์กลางของศิลปวัฒนธรรม ขณะนี้ทั่วโลกกำลังพูดถึงการสาธารณสุขเบื้องต้นหรือการสาธารณสุขมูลฐานว่าเป็นของดีและเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคมทุกสังคม การสาธารณสุขมูลฐานย้ำที่การพัฒนาการช่วยตัวเองของบุคคล ครอบครัว และชุมชน บ้านกับวัดต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันอยู่แล้ว พระสงฆ์และวัดจึงเป็นชุมกำลังและองค์กรที่จะช่วยพัฒนาประเทศตามแบบไทยๆ และแบบที่ยึดบนขาของตนเองได้ ชาวบ้านมีความยากจนเหลือเกิน แม้แต่ยาสามัญประจำบ้านก็ไม่ค่อยจะมีไปซื้อในเมื่อขาดยาที่สำคัญการสาธารณสุขมูลฐานก็เป็นไปไม่ได้ ไม่มีทางที่ใครจะเอายาไปแจกที่หมู่บ้านได้ทั่วถึง รัฐบาลก็ทำไม่ได้ องค์กรอะไรก็เป็นไปไม่ได้ แต่พระสงฆ์ทำได้ ท่านได้ติดกัณฑ์เทศน์มาบ้าง คนทำบุญบ้าง มากับการทอดกฐิน ทอดผ้าป่าบ้าง หรืองานต่างๆ เหล่านี้เพียงพอที่จะจัดตัวยาประจำวัดสำหรับหมู่บ้าน ดังนั้นบทบาทของพระสงฆ์เกี่ยวกับการสาธารณสุขมูลฐาน”^{๑๑๖} อาจสรุปได้ดังนี้

๑. เรียนรู้เรื่องการรักษาเพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือชาวบ้าน
๒. จัดตั้งตู้ยาสามัญประจำบ้าน
๓. ปลูกสมุนไพรในบริเวณวัด รวบรวมความรู้การรักษาแบบพื้นบ้าน
๔. แนะนำหรือจัดหาหน้าสะอาดสำหรับหมู่บ้าน จะป้องกันโรคไปได้มากและแนะนำเรื่องการป้องกันโรคและส่งเสริมสุขภาพอย่างอื่นๆ
๕. จัดอบรมแก่พระและชาวบ้านให้มีความรู้ในการสาธารณสุขเบื้องต้นโดยเชิญวิทยากรจากสถานอนามัย
๖. สนใจเรื่องการอาชีพของประชาชน เพราะถ้าประชาชนไม่มีปัจจัย ๔ เพียงพอแล้ว ก็ไม่สามารถจะมีสุขภาพอนามัยที่ดีได้

^{๑๑๕} อารียา ลิ้มสุวัฒน์, “บทบาทของพระภิกษุในการพัฒนาชุมชนชนบทไทย พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๒๐”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรบัณฑิต, หน้า ๑๖.

^{๑๑๖} ประสพสุข พันธุประยูร, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ ในจังหวัดภาคเหนือในประเทศไทย”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยสังคม : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕), หน้า ๑๓๗-๑๓๘.

พิสิฐ บุษไชย ได้วิจัยพบว่า “ประชาชนชาวอีสานส่วนใหญ่มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากจนและมีปัญหาด้านสุขภาพอนามัย เช่น ความรู้ในเรื่องยา ข้อย่ำกักตักกฎหมายบ้านเมืองในการอนุญาตให้ใช้ยาหรือประกอบกิจกรรมในการรักษาจึงทำให้เป็นอุปสรรค อย่างไรก็ตามได้มีความพยายามของพระสงฆ์ในการดูแลสุขภาพอนามัยของประชาชน”^{๑๑๗} พอสรุปได้ คือ

๑. การใช้ยาแผนโบราณรักษาโรคทั่วไป ได้แก่ การใช้ยาสมุนไพรช่วยเหลือประชาชนในการรักษาโรคต่างๆ เช่น พระครูพิทักษ์ชินวงศ์ วัดกลางนาบรอง จังหวัดบุรีรัมย์

๒. การรักษาผู้ติดยาเสพติด เยาวชนในภาคอีสานที่ผ่านมามีติดยาเสพติดกันมาก พระสงฆ์ได้เข้าไปแก้ไขฟื้นฟูโดยใช้ยาและหลักธรรมะในการรักษาผู้ติดยาเสพติด เช่น พระครูสิริรัตนโชติ วัดเก่านาหลัก จังหวัดอำนาจเจริญ ได้จัดกิจกรรมรักษาผู้ติดยาเสพติด เช่น เหล้า บุหรี่ สิ่งเสพติดอื่นๆ โดยใช้สมุนไพรและหลักธรรมะรักษาผู้ป่วยแล้วประมาณ ๒๐๐-๓๐๐ คนต่อปี

๓. การรักษาโรคทางจิต รักษาโรคจิต นับว่าเป็นโรคที่สำคัญที่ยากแก่การรักษาและเป็นภาระของญาติที่ต้องรับผิดชอบผู้ป่วย พระสงฆ์ได้เข้ามามีบทบาทในเรื่องดังกล่าวโดยใช้หลักเมตตาธรรม สร้างขวัญและกำลังใจให้ประชาชนเชื่อมั่น และศรัทธา เพื่อขับสิ่งเลวร้ายออกมาจากร่างกาย ความศรัทธาจึงมีผลต่อการรักษาโรคทางจิตของประชาชนเป็นอย่างมาก เช่น ในกรณีพระครูญาณกิตติคุณ วัดดงยวด จังหวัดอุดรธานี ที่อาศัยความศักดิ์สิทธิ์ของพระธรรมรักษาโรคทางจิตให้กับประชาชนอย่างได้ผล

๖) การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม

ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้สัมภาษณ์ เรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการสนับสนุน การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม่ว่า ความสัมพันธ์ของพระกับป่ามีมานานเพราะพระอาศัยเป็นที่ฝึกปฏิบัติ ป่าได้การคุ้มครองเพราะบารมีและวัตรปฏิบัติของตามพระธรรมวินัย เป็นตัวอย่างสั่งสอนประชาชนให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของป่าต่อมนุษย์ การพึ่งพากันของพระสงฆ์กับป่า พบทั่วไปในสังคมชาวพุทธที่ใดก็มีวัดที่ป่าหรือสร้างป่าขึ้นมาในวัดและรอบๆ วัดป่าใดที่สงบเงียบเหมาะสมกับการฝึกตนก็จะมีพระชุดงค์ไปฝึกปฏิบัติขัดเกลาตนเองในป่าชาวบ้านก็ช่วยทำบุญดูแลเลี้ยงพระพระก็ให้ธรรมะสั่งสอนญาติโยม พระป่า ชุมชน จึงมีความสัมพันธ์และมีส่วนร่วมสนับสนุนซึ่งกันและกัน

^{๑๑๗}พิสิฐ บุษไชยและทรงคุณ จันทจร, ศาสนาพุทธ : สถานภาพบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมอีสาน, หน้า ๑๓๗-๑๓๘.

จากการศึกษาเรื่องพระกับป่า เช่น วัดป่าสุคะโต จังหวัดชัยภูมิ ทำงานเผยแพร่ความรู้ด้านอนุรักษ์ป่าให้กับชุมชน วัดป่าหนองพง จังหวัดอุบลราชธานี อยู่กับป่าและจัดการป่าให้สมบูรณ์และเป็นประโยชน์แก่ชุมชน สวนโมกขวนารามจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีรูปแบบการอยู่ในป่าอย่างเรียบง่ายกลมกลืนกับธรรมชาติ วัดอรัญญวาสี จังหวัดน่าน ปลุกจิตสำนึกร่วมในการอนุรักษ์ป่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน และองค์กรทุกระดับอย่างเชื่อมโยงบนรากฐานของความร่วมมือ

ดังนั้น ผลจากการณีศึกษบทบาทของพระสงฆ์กับป่าต่าง ๆ สามารถสรุปบทบาทสำคัญของพระสงฆ์ได้ ๔ ด้าน คือ

๑. ด้านการอนุรักษ์ ชวนำชุมชนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สร้างป่าชุมชน รักษาป่าและความหลากหลายทางชีวภาพ
๒. ด้านชุมชนเป็นตัวอย่างของการอยู่แบบเรียบง่าย และใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดรู้คุณค่า
๓. ด้านวัฒนธรรมช่วยรักษาและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ อย่างยั่งยืนโดยเฉพาะทรัพยากรพรรณพืช
๔. ด้านจิตวิญญาณ เป็นผู้นำและสั่งสอนศีลธรรมและจริยธรรมแก่ชุมชน^{๑๔}

พิสิฐฐ์ บุญไชย และทรงคุณ จันทจร ทำการวิจัยศาสนาพุทธ : สถานภาพบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมอีสาน พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทอย่างมากในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม ดังนี้

๑. จัดบริเวณวัดให้ร่มรื่นเยือกเย็น สงบให้วัดเป็นที่พึ่งของประชาชน โดยสร้างบรรยากาศให้ประชาชนเห็นว่า บรรยากาศในวัดให้ความร่มเย็นต่างจากสังคมนอกวัดที่มีแต่ความร้อน ผู้ที่เข้ามาพบเห็นในวัดจึงพบความสงบ ความร่มเย็น การดึงคนเข้าวัดในเบื้องต้น ลักษณะการจัดบริเวณดังกล่าวมีการจัดหลายลักษณะ เช่น การจัดสวนป่า การตัดแปลงตกแต่งบริเวณวัด การปลูกต้นไม้ การจัดป้ายแสดงคำสอนต่าง ๆ เพื่อเตือนใจประชาชนที่เข้าไปในบริเวณนั้น ผลดีอีกประการหนึ่งก็คือ การที่พื้นที่วัดสามารถครอบคลุมบริเวณป่าได้มากเพียงใด ก็เป็นการอนุรักษ์ป่าได้มากเพียงนั้นเพราะประชาชนไม่กล้าไปตัดต้นไม้ทำลายป่าในเขตวัด ลักษณะการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัด
๒. การจัดสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยความร่วมมือของวัด ทางราชการและประชาชน การพัฒนาชุมชนโดยการตัดถนน ทำรั้วบ้านให้เป็นระเบียบหรือลอกคลอง ปลูกต้นไม้ เช่น กรณีของพระครูโสภณธรรมมากร แห่งวัดศรีทองนพคุณ อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

^{๑๔} ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พระกับป่า : บทบาทของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๓๔-๓๕.

พระครูพิทักษ์ชินวงศ์ วัดกลางนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ พระครูพิพิธประชานาถ วัดสามัคคี อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์

๓. การจัดอบรมเยาวชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กิจกรรมของวัดที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเยาวชนมักจะสอดแทรกความรู้ และจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเข้าไว้ด้วยเสมอ เช่น ในกรณีพระอาจารย์พงศกร กลุยาณธมฺโม แห่งวัดบ้านไผ่บุลย์ อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ และพระสงฆ์รูปอื่น ๆ ในภาคอีสาน^{๑๑๙}

กล่าวโดยสรุปการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและสิ่งแวดล้อมนับเป็นกิจของสงฆ์ ที่พึงประพฤติดิปฏิบัติ เพราะในการเผยแผ่ศาสนาให้คนเข้าถึงธรรมะ นอกจากการเทศน์สั่งสอนที่มีประสิทธิภาพแล้ว บรรยายภาศภายในวัดนับว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ที่จะเป็เครื่องดึงดูดคนให้หันเข้าหาวัด ดังนั้นพระสงฆ์จึงต้องประพฤติดิปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดี ตลอดจนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน เป็นผลให้สภาพแวดล้อมของชุมชนดีขึ้น

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็น

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็น ได้มีนักวิชาการหลากหลายท่านได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้

วัชรภรณ์ เกตุค่างพลู ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นผู้ใช้บริการต่อการบริการหอพักหญิงในเขตชอย ๗ ถึงชอย ๑๑ ถนนสุนทรารายณ์ อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา” พบว่า คุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ใช้บริการที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๑๘ ปีถึง ๒๐ ปี มีรายได้ต่อเดือนน้อยกว่า ๓,๐๐๐ บาท และกว่าครึ่งของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี มีระยะเวลาที่เข้าเป็นการเช่ารายเทอม และมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำเภอนอื่นของจังหวัดนครราชสีมา ส่วนความคิดเห็นต่อการบริการหอพักหญิงของผู้ใช้บริการทั้ง ๔ ด้าน ในภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง โดยมีด้านการรักษาความปลอดภัยภายในหอพัก มีระดับเห็นด้วยมาก เป็นอันดับแรก รองลงมาคือ ด้านการดูแลรักษาความสะอาดภายในหอพัก ด้านอุปกรณ์อำนวยความสะดวกภายใน หอพัก และด้านการบริการเสริมภายในหอพัก ตามลำดับ^{๑๒๐}

^{๑๑๙}พิสิฐฐ์ บุญไชย และทรงคุณ จันทจร, ศาสนาพุทธ : สถานภาพบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมอีสาน, (มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๙-๑๔๐.

^{๑๒๐}วัชรภรณ์ เกตุค่างพลู, “ความคิดเห็นผู้ใช้บริการต่อการบริการหอพักหญิงในเขตชอย ๗ ถึงชอย ๑๑ ถนนสุนทรารายณ์ อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (สาขาการจัดการทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๑).

สมโภช จตุพร ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานการไฟฟ้านครหลวง : ศึกษาเฉพาะกรณีพนักงานกองรายได้” พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง มีช่วงอายุเกิน ๔๐ ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ดำรงตำแหน่งพนักงานวิชาชีพ และมีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า ๑๐ ปี จากปัจจัยส่วนบุคคล ด้านความสัมพันธ์ของภูมิหลัง ได้แก่ เพศ อายุ และระดับการศึกษาที่แตกต่างกันจะมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานที่แตกต่างกัน ส่วนปัจจัยส่วนบุคคล ด้าน ระดับตำแหน่ง และประสบการณ์ในการทำงานที่แตกต่างกันจะมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานที่ไม่แตกต่างกัน และตัวแปรความพึงพอใจในหน่วยงานต่อการปฏิบัติงาน ความพึงพอใจในด้านบริการ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา ความเพียงพอของสวัสดิการ และผลประโยชน์ต่างๆ และความมั่นคงในการทำงาน มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง โดยมีค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรย่อยทั้ง ๕ ด้าน ในทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ทุกค่า^{๒๑}

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท ได้มีนักวิชาการหลากหลายท่านได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้

นพรัตน์ สุวรรณผ่อง มุ่งศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่องานสังคมสงเคราะห์จิตเวช โดยพิจารณาบทบาทในการให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาทางด้านจิตใจ บทบาทในการรุดน้ำมนต์ ให้วัตถุมงคลอันเป็นเรื่องเกี่ยวกับขวัญและกำลังใจ บทบาทในการสอนวิปัสสนากรรมฐานเพื่อความสงบสุขทางด้านจิตใจ บทบาทในการให้อยู่ที่อยู่อาศัยแก่คนที่ไร้ที่พึ่งและผู้เจ็บป่วยและบทบาทในการส่งเสริมจริยธรรมและการพัฒนาทางด้านจิตใจ ผลการวิจัย พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาทางด้านจิตใจและด้านการส่งเสริมจริยธรรมกับการพัฒนาทางด้านจิตใจเป็นส่วนใหญ่ บทบาทด้านอื่นนั้นมีน้อย สิ่งที่เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงานของพระสงฆ์มากที่สุดในการช่วยเหลือประชาชนก็คือการขาดแคลนทุนทรัพย์ นอกจากนี้ ยังพบว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่คิดว่ามีความสามารถ มีความพร้อมเหมาะสมที่จะ

^{๒๑}สมโภช จตุพร, “ความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานการไฟฟ้านครหลวง : ศึกษาเฉพาะกรณีพนักงานกองรายได้”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชารัฐศาสตร์ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓).

ช่วยเหลือประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ว่าจะเป็นในระดับบุคคล กลุ่ม หรือชุมชนก็ตาม^{๑๒๒}

พินิจ ลาภานานนท์ ได้วิจัยเรื่องบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบทว่า ในปัจจุบันแม้บทบาทของวัด และพระสงฆ์ต่อชุมชนจะสูญหายไปมากตามสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม แต่สำหรับในชนบทบางแห่ง พระสงฆ์ยังสามารถดำรงสถานภาพความเป็นผู้นำชุมชน แต่บทบาทที่มีต่อชุมชนอาจจะมีลักษณะที่ผิดเพี้ยนไปจากเดิม ทว่าบทบาทที่มีประโยชน์มากต่อชุมชนชนบท คือ บทบาทในด้านการพัฒนาชนบท ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในชุมชนชนบทบางแห่ง เมื่อมีงานพัฒนาเข้าไปถึงชุมชน พระสงฆ์ในชุมชนจะเข้าไปร่วมงาน อาจจะเป็นผู้นำในการเสนอความคิดริเริ่ม เป็นศูนย์รวมเรียกความร่วมมือจากประชาชนในกิจกรรมพัฒนาเหล่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่ที่พบเห็นมักจะเป็นโครงการพัฒนาในการสร้างสาธารณะและสิ่งสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น บ่อน้ำ สะพาน ทำนบ ถนน ศาลา หรือห้องประชุม เป็นต้น เป็นการแสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์เองก็ได้ตื่นตัวในบทบาทด้านการพัฒนาชนบทอยู่บ้างแล้ว ถึงแม้จะเป็นเพียงจำนวนน้อยก็ตาม^{๑๒๓}

พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม ได้วิจัยเรื่องบทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ท่านมีบทบาทในการเผยแผ่ในลักษณะการให้คำแนะนำให้ คำปรึกษา สอนทนา ตอบปัญหาข้อข้องใจและแสดงธรรม โดยที่ท่านได้รับฟังจากพระพุทธรเจ้า แล้วนำไปถ่ายทอดหรือเผยแผ่แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการที่ ต่างๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายข้อความ เปรียบเทียบ และถามตอบ เป็นต้น จนเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใส และยอมรับนับถือพระรัตนตรัยกันอย่างแพร่หลาย แต่ก็มีบางส่วนที่ไม่ได้หันมานับถือพระรัตนตรัย เพราะยังยึดติดอยู่กับลัทธิดั้งเดิม ถึงกระนั้นก็ยังมีความเคารพนับถือในตัวท่านเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งก็เท่ากับว่า ท่านได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่างๆ นับว่าเป็นตัวแทนแห่งการประกอบศาสนกิจดำเนินชีวิต และเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี^{๑๒๔}

^{๑๒๒} นวรัตน์ สุวรรณผ่อง, “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ไทยกับงานสังคมสงเคราะห์จิตเวช : ศึกษากรณีวัดที่มีสำนักสมถวิปัสสนากรรมฐานเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔).

^{๑๒๓} พินิจ ลาภานานนท์, รายงานการวิจัยบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๕.

^{๑๒๔} พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม, “บทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗).

ฉันทพร พงษ์โสภณ ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลุกจิตสำนึกประชาชน เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ศึกษากรณี พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการเปิดรับข่าวสารทางสื่อสารมวลชนของพระสงฆ์ และการนำข่าวสารที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ การเลือกใช้วิธีการสื่อสารของพระสงฆ์ในการชี้แนะ และปลุกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะประชากรของพระสงฆ์ ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะประชากรของพระสงฆ์ซึ่งได้แก่ อายุ พรรษา การศึกษาทางโลก และการศึกษาทางธรรม กับการชี้แนะ และปลุกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส ซึ่งจำพรรษาอยู่ในวัดที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน ๒๘๐ รูป ศึกษาประชากรทั้งหมด พบว่า ประชากรพระสงฆ์ติดตามข่าวสารต่างๆ จากหนังสือพิมพ์และวิทยุกระจายเสียงมากที่สุด ประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่ อ่านหนังสือพิมพ์ทุกวัน และเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมทางหนังสือพิมพ์มากที่สุด ในกรณีข่าวสารจากแหล่งสื่อสารมวลชนไม่สอดคล้องกัน พระสงฆ์ส่วนใหญ่จะตกลงใจเชื่อข่าวสารจากหนังสือพิมพ์มากที่สุด และประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่ นำข่าวสารที่ได้จากการอ่าน รับฟังหรือรับชม จากสื่อมวลชนต่างๆ ไปใช้ประโยชน์ในการชี้แนะอบรมสั่งสอนให้ประชาชนในชุมชน^{๑๒๔}

พระมหาภุชญา นันทเพชร ได้วิจัยเรื่อง ทศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคมโดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ประการแรก เพื่อศึกษาทศนคติของพระสงฆ์ของพระสงฆ์ผู้ได้รับการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ที่มีต่อบทบาทการพัฒนาสังคม ประการที่สอง เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อทศนคติของพระสงฆ์ที่ได้รับการศึกษาในระดับปริญญาตรี ประการที่สาม เพื่อศึกษาบทบาทในการพัฒนาสังคมด้านต่างๆ ของพระสงฆ์ในการศึกษาในระดับปริญญาตรีในปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต การเก็บข้อมูลแบบสอบถามโดยใช้วิธีเก็บข้อมูลแบบบังเอิญ จากกลุ่มพระสงฆ์ที่เรียนบาลีเปรียญธรรมเก่าประโยคในโรงเรียนปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ส่วนกลาง วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร และพระนักศึกษาระดับปีที่ ๔ ของมหาลัษณสงฆ์ ๒ แห่งในกรุงเทพมหานคร คือ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย วัดบวรนิเวศ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ จำนวนตัวอย่าง ๑๘๕ ตัวอย่าง และนำข้อมูลวิเคราะห์โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต

^{๑๒๔}ฉันทพร พงษ์โสภณ, บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลุกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น (ศึกษากรณี พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส จังหวัดกาญจนบุรี), วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยสุโขทัย (สื่อสารมวลชน), (มหาวิทยาลัยสุโขทัย, ๒๕๓๙).

และค่า F-test จากผลการวิจัย พบว่า พระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกในมหาวิทยาลัยต่างกัน มีทัศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ พระสงฆ์ที่เรียนเอกสังคมวิทยา มีทัศนคติเห็นด้วยกับบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม สูงกว่าพระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกภาษาอังกฤษ วิชาเอกศาสนาปรัชญา และวิชาเอก บาลี-สันสกฤต และมีแนวโน้มว่าปัจจัยอื่นๆ เช่น พรรษา สถาบันการศึกษา จำนวนครั้งในการติดตามสื่อโทรทัศน์จะส่งผลให้พระสงฆ์มีทัศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมบางด้านแตกต่างกันด้วย^{๑๒๖}

เริงฤทธิ์ พลนามอินทร์ ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาในจังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ในจังหวัดอุดรธานีมีบทบาทในการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาทั้ง ๓ ด้าน ดังนี้

๑. การพัฒนาด้านวัตถุ พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีบทบาทในการพัฒนาภายในบริเวณวัดเป็นสำคัญ ได้แก่ จัดสร้างห้องน้ำ ห้องส้วม และถังเก็บน้ำฝน เพื่อการจัดการด้านโภชนาการ และสุขภาพอนามัย จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม เพื่อให้การศึกษาแก่บุคคลทุกวัยทุกระดับ การอนุรักษ์ป่าไม้ รวมทั้งการรักษาสภาพแวดล้อมภายในวัด และสร้างศาลาการเปรียญเพื่อสาธารณูปการ ส่วนนอกวัดได้บริจาคเงินเป็นกองทุนการศึกษา หรือสมทบทุนอาหารกลางวัน และสนับสนุนการก่อสร้างศาลาประชาคมในตำบลและหมู่บ้าน

๒. การพัฒนาด้านจิตใจ พระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้อบรมประชาชนในการสวดมนต์รักษาศีลพอๆ กับการแสดงพระธรรมเทศนาในวันพระ อบรมโดยใช้คำคม อุทาหรณ์ และสุภาษิต ประกอบตามโอกาสอันควร จากกลุ่มคนส่วนน้อยไปสู่กลุ่มคนส่วนใหญ่ รวมทั้งแนะนำและชักชวนให้ลด ละ เลิกอบายมุขอีกด้วย

๓. การพัฒนาด้านสังคม พระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้ช่วยกระตุ้นจิตใจประชาชนให้กระทำความดี ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความบริสุทธิ์ ยุติธรรม ร่วมประชุมและให้ข้อเสนอแนะการทำงานแก่คณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อสร้างความสามัคคีและความสงบสุขในชุมชน^{๑๒๗}

สรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาทางด้านจิตใจและด้านการส่งเสริมจริยธรรมกับการพัฒนาทางด้านจิตใจเป็นส่วนใหญ่ บทบาทด้านอื่นนั้นมีน้อย สิ่งที่เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงานของพระสงฆ์มากที่สุดในการช่วยเหลือประชาชนก็คือการขาดแคลนทุนทรัพย์ นอกจากนี้ ยังพบว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่คิดว่ามีความสามารถ มีความพร้อมเหมาะสมที่จะช่วยเหลือประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ว่าจะเป็นในระดับบุคคล กลุ่มหรือชุมชนก็ตาม

^{๑๒๖} พระมหาภุชญา นันทเพชร, ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐).

^{๑๒๗} เริงฤทธิ์ พลนามอินทร์, บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาในจังหวัดอุดรธานี, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาไทยคดีศึกษา, (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐).

๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ได้มีนักวิชาการหลากหลายท่านได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้

เจียมพงษ์ วงศ์ธรรม ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมเกี่ยวกับเรื่องบทบาทในการให้การศึกษาทั่วไปทั้งทางโลกและทางธรรม การเผยแผ่ธรรม โดยศึกษาพระสงฆ์ในเขตกรุงเทพมหานคร ได้ว่า “พระสงฆ์มีบทบาทสูงมากในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. ช่วยสอนหนังสือ ซึ่งในขณะสอนได้เน้นให้ประชาชนเข้าใจสิทธิและหน้าที่
๒. ทำหน้าที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาและกิจกรรมอื่นๆซึ่งพบว่าพระสงฆ์มีกิจกรรมสูงขึ้นตามพรรษาที่บวช
๓. ต้องการมีบทบาทในการศึกษาเพิ่มขึ้น โดยพระสงฆ์ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของชาติ ปรับปรุงหลักสูตรวิชาเกี่ยวกับศีลธรรมและศาสนา ในลักษณะที่พระสงฆ์จะเข้าไปสอนได้

๔. ด้านการเผยแผ่ธรรมะ เพื่อพัฒนาจิตใจประชาชน ออกเยี่ยมประชาชนและนำประชาชนพัฒนาท้องถิ่น วัด และโรงเรียน และเข้าร่วมในวันสำคัญทางศาสนา

ความคิดเห็นที่พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาสังคม สรุปได้ว่า

๑. พระสงฆ์ส่วนใหญ่คิดว่างานพระธรรมทูต การเผยแผ่ธรรมะ โดยสื่อมวลชนและการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จำเป็นในการเผยแผ่ธรรมะพร้อมกับประสงค์ที่จะได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ในการจัดอบรมสัมมนาให้ความรู้เบื้องต้น ในการแพทย์และการสังคมสงเคราะห์ที่ถูกต้องหลักวิชาการ

๒. พระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านศาสนพิธี ให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาชีวิตและพัฒนาทางจิตใจ เยี่ยมประชาชนที่โรงพยาบาลและที่บ้าน วัดต่าง ๆ ควรสงเคราะห์ประชาชนด้วยการให้ยืมสิ่งของเครื่องใช้จัดสถานที่พักผ่อนภายในวัด รักษาพยาบาลผู้เจ็บป่วย สงเคราะห์เด็กอ่อนวัยเรียน

๓. พระสงฆ์สามเณรมีส่วนเห็นด้วยในการที่จะพัฒนาบทบาทของตนเองคิดว่ามีความพร้อมและเชื่อมั่นว่า จะทำให้โดยไม่รับการสนับสนุนจากประชาชนและไม่ผิดต่อวินัยสงฆ์

๔. พระสงฆ์ พยายามปรับปรุงบทบาทและฐานะของตนเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในสังคม โดยการพัฒนาตนเองทางการศึกษาให้สูงขึ้น นอกเหนือจากการมีศีลธรรมและสมาธิ พระสงฆ์สามารถนำสิ่งเหล่านี้ไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดี เพื่อให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีใน

ด้านการศึกษาสุขภาพอนามัย ตลอดจนการสงเคราะห์ช่วยเหลือต่าง ๆ จะเห็นได้ว่างานเหล่านี้เป็นบทบาทที่แท้จริงของพระสงฆ์ซึ่งน่าจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมได้”^{๑๒๘}

เฉลิม อุดตกฤษฎ์ ได้ศึกษาบทบาทพระภิกษุในงานการพัฒนาชุมชนซึ่งทำการศึกษาจากรายงานการปฏิบัติศาสนกิจในส่วนภูมิภาคของพระภิกษุใน “โครงการอบรมพระภิกษุเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น” ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๗๑-๒๕๑๙ ผลการวิจัย พบว่าพระภิกษุมีบทบาทในงานพัฒนาชุมชนในเรื่องต่างๆ ดังนี้

๑. เรื่องการพัฒนาวัดนั้น พระภิกษุที่มีบทบาทมากที่สุด คือ การสร้างปรับปรุงที่อยู่อาศัย การคมนาคมภายในวัด ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด คือ การสร้าง การปรับปรุงป่าช้า เมรุเผาศพ แหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้ เครื่องอำนวยความสะดวกสบาย

๒. เรื่องการพัฒนาหมู่บ้าน พระภิกษุที่มีบทบาทมากที่สุด คือ การปรับปรุงการคมนาคมในหมู่บ้าน ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด คือ การสร้างปรับปรุงห้องสมุด แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรกรรม สถานที่ประกอบกิจกรรมของหมู่บ้าน

๓. เรื่องการบริหารสังคม พระภิกษุที่มีบทบาทมากที่สุด คือ การสร้างปรับปรุงบริเวณโรงเรียนและจัดหาอุปกรณ์การศึกษา ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด คือ การบริจาคสิ่งของที่เป็นให้โรงพยาบาล และการสร้างโรงเรียน

๔. เรื่องการพัฒนาการศึกษา พระภิกษุที่มีบทบาทมากที่สุด คือ การอบรมศีลธรรมประชาชน การศึกษาด้านปริยัติธรรม ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด คือ การให้การศึกษาด้านสามัญศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร นักเรียน และอบรมพิเศษแก่ผู้ต้องขังของเรือนจำ^{๑๒๙}

มานี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาท พระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษาในภาคเหนือและภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า “กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าบทบาทของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ คือ บทบาทด้านการอบรมตนทำวิปัสสนากรรมฐาน การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การอบรมสั่งสอนจริยธรรม แนวทางการดำรงชีวิตที่ดีงาม การอบรมสั่งสอนและให้การศึกษแก่พระภิกษุสามเณร การแต่งหนังสือทางพุทธศาสนา การประกอบพิธีกรรมต่างๆ การอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทย การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาวัดและพระภิกษุสามเณรให้ทันสมัย การสงเคราะห์ประชาชนและพระสงฆ์ไม่ควรทำบทบาทในการทำนายโชคชะตาและการให้โชคกลาง (ห่วย) แก่ประชาชน ส่วนการปลุกเสกวัตถุมงคลนั้น พุทธศาสนิกชนบางส่วนในภาคใต้เห็นว่า เป็นบทบาทของพระสงฆ์เพราะถือว่าเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้แก่ประชาชน ค้ำครองความปลอดภัย

^{๑๒๘}เจียมพงษ์ วงศ์ธรรม, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๙), หน้า ๖๙-๗๕.

^{๑๒๙}เฉลิม อุดตกฤษฎ์, การศึกษาบทบาทพระภิกษุในการพัฒนาชุมชน, หน้า ๓๑-๓๔.

และทำให้มีความสุขความเจริญก้าวหน้าและกรณีศึกษาในภาคกลางและภาคตะวันออก ผลการวิจัยพบว่าบทบาทที่สำคัญที่สุดของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ คือการอบรมสั่งสอน จริยธรรมและแนวทางในการดำรงชีวิตที่ดั่งามถูกต้องให้แก่ประชาชนการอบรมสั่งสอนและให้ การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร การอบรมตนการทำวิปัสสนากรรมฐาน การสงเคราะห์ประชาชน บทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมวัฒนธรรมไทย การสอน ประชาชนในฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การพัฒนาสถานเลี้ยงเด็ก โรงเรียน โรงพยาบาล ถนน หนทาง การแต่งหนังสือพุทธศาสนา การพัฒนาวัดและพระภิกษุสามเณร และการส่งเสริม วิชาชีพให้ชาวบ้าน” ^{๑๓๐}

สุภาพร วนาธวัช ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แรงจูงใจที่ทำให้พระภิกษุสงฆ์และสามเณรร่วม ใจพัฒนาชุมชน สรุปผลของการศึกษาครั้งนี้ว่า “แรงจูงใจในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์และ สามเณร เนื่องมาจากปัจจัยนอกเป็นสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้รับคำแนะนำจากพัฒนาการ หรือโดยการชักชวนของพัฒนาการมากกว่าที่จะเนื่องมาจากปัจจัยภายในหรือความคิดริเริ่มของ พระสงฆ์เอง ซึ่งอุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์และสามเณรนั้นมีสาเหตุสำคัญ ๆ จาก ปัญหาทางด้านกายภาพ ปัญหาด้านการขาดเงิน ปัญหาขาดความรู้ความชำนาญทางด้าน วิชาการและเทคนิค” ^{๑๓๑}

เสาวลักษณ์ นิลขำ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนใน หมู่บ้านวังไผ่และหมู่บ้านอุตะเถา จังหวัดชัยนาท ได้เข้าศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการ พัฒนาชุมชน สรุปผลของการศึกษาครั้งนี้ว่า “แรงจูงใจในการพัฒนา มากกว่าชุมชนในวังไผ่ ที่ เป็นเช่นนี้เนื่องจากพระสงฆ์ในชุมชนอุตะเถาบวชและอยู่นาน จึงเป็นผู้นำชาวบ้านในการทำงาน พัฒนาต่าง ๆ ได้มากส่วนในชุมชนวังไผ่พระสงฆ์เริ่มมาอยู่ แต่ชาวบ้านก็ศรัทธามากเพราะเป็นผู้ ทำงานอย่างจริงจังและเห็นผลของความร่วมมือของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี ในการศึกษาชุมชน ทั้งสองนี้ปรากฏว่า พระสงฆ์มีวิธีในการพัฒนาชุมชนแบบเดียวกันในระยะเริ่มแรก คือ ถือเป็น การพัฒนาแบบเสรีที่ทางวัดและประชาชนร่วมมือกันในการดำเนินงาน ซึ่งงานต่าง ๆ สำเร็จลุล่วง ไปด้วยดี เพราะแรงศรัทธาและความร่วมมือจากประชาชนภายในชุมชนที่ช่วยกันสละแรงกาย พร้อมทั้งความคิดและกำลังทรัพย์ มีความสามัคคีในการทำงานทุกคนมีความรับผิดชอบต่อ หน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมายมา” ^{๑๓๒}

^{๑๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ข.

^{๑๓๑} สุภาพร วนาธวัช, “แรงจูงใจที่ทำให้พระภิกษุสงฆ์และสามเณรร่วมใจงานพัฒนาชุมชน”, วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท, (บัณฑิตวิทยาลัย : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๒๐-๑๒๑.

^{๑๓๒} เสาวลักษณ์ นิลขำ, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านวังไผ่ อุตะเถา จังหวัดชัยนาท”, วิทยานิพนธ์สังคมวิทยามหาบัณฑิต, หน้า ๑๒๐.

อนันต์ วิริยะพินิจ ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน จากการศึกษาพบว่า “ที่พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชนบทมิใช่เรื่องง่าย ในอดีตนั้นพระสงฆ์รูปเดียวก็อาจพัฒนาได้เพราะหน่วยสังคมเล็กและไม่ต้องใช้ความรู้อะไร ลึกซึ้งนัก ในปัจจุบันสังคมได้ขยายตัวออกทั้งทางด้านเศรษฐกิจและประชาชน ก่อให้เกิดปัญหาสังคมมากมายอีกทั้งระบบศาสนธรรมที่เคยใช้ในการแก้ไขปัญหาก็เปลี่ยนมาเป็นระบบพัฒนาโดยอาศัยระบบเสรีนิยมเป็นสำคัญ จริงอยู่อาจมีพระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่งกำลังทำงานพัฒนาท้องถิ่นของท่านซึ่งมีผลงานเป็นที่ยอมรับโดยทั่ว ๆ ไป แต่ในที่สุดแล้วงานพัฒนาของท่าน จะต้องประสบปัญหาติดขัดกับระบบที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น ทั้งในส่วนขององค์กรในสถาบันสงฆ์เองหรือหน่วยงานของราชการ อีกทั้งปัญหาในการทำงาน ความร่วมมือกับประเด็นเรื่องการพัฒนาที่ยากต่อการคิดและปฏิบัติ ถึงแม้ว่าพระสงฆ์จำนวนมากจะรู้ซึ่งถึงปัญหาความยากจน ตลอดจนความยุติธรรมในสังคมเป็นอย่างดีก็ตาม แต่พระส่วนใหญ่มักจะเลี่ยงการแก้ปัญหานี้ต่อชุมชนโดยสนใจแต่เพียงพิธีกรรมทางศาสนา ดังนั้นจึงมีพระสงฆ์เพียงส่วนน้อยที่มีบทบาทในการพัฒนาชนบท”^{๑๓๓}

ศูนย์อบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม่ว่า ความสัมพันธ์ของพระกับป่ามีมานานเพราะอาศัยเป็นที่ฝึกปฏิบัติ ป่าได้การคุ้มครองเพราะบารมีและวัตรปฏิบัติของตามพระธรรมวินัย เป็นตัวอย่างสั่งสอนประชาชนให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของป่าต่อมนุษย์ การพึ่งพากันของพระสงฆ์กับป่า พบทั่วไปในสังคมชาวพุทธที่ใดมีวัดมักมีป่าหรือสร้างป่าขึ้นมาในวัดและรอบ ๆ วัดป่าใดที่สงบเงียบเหมาะกับการฝึกตนก็จะมีพระรูปใดไปฝึกปฏิบัติขัดเกลาดนเองในป่าชาวบ้านก็ช่วยทำบุญดูแลเลี้ยงพระ พระก็ให้ธรรมะสั่งสอนญาติโยม พระ ป่า ชุมชน จึงมีความสัมพันธ์และมีส่วนร่วมสนับสนุนซึ่งกันและกัน

จากการศึกษาเรื่องพระกับป่า ไม่ว่า วัดป่าสุคะโต จังหวัดชัยภูมิ ทำงานเผยแพร่ความรู้ด้านอนุรักษ์ป่าให้กับชุมชน วัดป่าหนองพง จังหวัดอุบลราชธานี อยู่กับป่าและจัดการป่าให้สมบูรณ์และเป็นประโยชน์แก่ชุมชนสวนโมกขพลาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีรูปแบบการอยู่ในป่าอย่างเรียบง่ายกลมกลืนกับธรรมชาติ วัดอรัญญวาสี จังหวัดน่าน ปลุกจิตสำนึกร่วมกับการอนุรักษ์ป่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชนและองค์กรทุกระดับอย่างเชื่อมโยงบนฐานของความร่วมมือ

^{๑๓๓}อนันต์ วิริยะพินิจ, บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนความเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทย, หน้า ๑๓๐.

ดังนั้น ผลจากกรณีศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับป่าต่างๆ สามารถสรุปบทบาทสำคัญของพระสงฆ์ได้ ๔ ด้าน คือ^{๓๔}

๑. ด้านการอนุรักษ์ ช่วยนำชุมชนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสร้างป่าชุมชน รักษาป่าและความหลากหลายทางชีวภาพ

๒. ด้านชุมชน เป็นตัวอย่างของการอยู่แบบเรียบง่ายและใช้ทรัพยากรกันอย่างประหยัดรู้คุณค่า

๓. ด้านวัฒนธรรม ช่วยรักษาและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนโดยเฉพาะทรัพยากรพรรณพืช

๔. ด้านจิตวิญญาณเป็นผู้นำและสั่งสอนศีลธรรมและจริยธรรมแก่ชุมชน สังคม

พระสมนึก อนันตวรรังส ได้ทำวิจัยเรื่อง พระสงฆ์กับสังคมไทยโดยพิจารณาในเชิงสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการปกครอง : กรณีศึกษาวัดในกรุงเทพมหานครและฉะเชิงเทรา เพื่อทราบบทบาทของพระสงฆ์ไทยในมิติของเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การเมือง การปกครอง พบว่า

๑. ด้านเศรษฐกิจ พระสงฆ์มีบทบาทส่งเสริมให้ประชาชนประกอบอาชีพสุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีบทบาทในการสอนงานอาชีพด้านฝีมือ เช่น การวาดแผนโบราณ ยาสมุนไพร ศิลปกรรม การก่อสร้าง เป็นต้น

๒. ด้านสังคม พระสงฆ์มีบทบาทด้านสังคม กล่าวคือ การอบรมจริยธรรม การลดการเสพยาเสพติด การอนุเคราะห์ผู้ยากไร้ การสังเคราะห์ผู้ปัญหาทางใจ การอนุเคราะห์ผู้เดินทาง การช่วยเหลือกิจกรรมของประชาชน เช่น การใช้สถานที่ของวัดเป็นที่เก็บพัสดุ เก็บของศักดิ์สิทธิ์ อนุเคราะห์สัตว์เลี้ยง ให้ยืมเครื่องใช้ เป็นต้น และยังมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนอีกด้วย

๓. ด้านการศึกษา พระสงฆ์มีบทบาทด้านการศึกษาหลายประการ กล่าวคือ การให้ความรู้แก่พระสงฆ์แก่พระสงฆ์และประชาชนทั้งภายในและภายนอก การสร้างโรงเรียนวัด เป็นต้น

๔. ด้านการเมืองการปกครอง พระสงฆ์มีบทบาททางอ้อม ในเชิงเหนี่ยวนำการปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับธรรมะ^{๓๕}

^{๓๔} ศูนย์อบรมวนาศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก, พระกับป่า : บทบาทของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้, หน้า ๑.

^{๓๕} พระสมนึก อนันตวรรังส, “สถาบันสงฆ์กับการพัฒนาในอนาคตตามทัศนะของพระผู้นำทางด้านวิชาการ”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๔๕-๔๖.

จากแนวคิดบทบาทของพระสงฆ์ในทางการเมือง พระสงฆ์ควรมียุทธศาสตร์ในการเมือง แต่มีขอบเขตเพียงแนะนำ อบรม สั่งสอน ให้ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งการแนะนำสั่งสอนนี้ไม่ได้เฉพาะกับนักการเมืองเท่านั้น แต่เป็นการนำเอาหลักการคือธรรมะไปเผยแพร่แก่ประชาชนทุกคน พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูช่วยชี้แนะทาง ดักเตือนอบรมบ่มนิสัย ทั้งนี้หน้าที่ดังกล่าวต้องอยู่ในกรอบของรัฐธรรมนูญและตามกฎหมายของคณะสงฆ์ด้วย และพระสงฆ์มีสถานภาพ ๒ อย่าง คือ เป็นสาวกของพระพุทธเจ้าและเป็นประชาชนของชาติจึงมีบทบาทและขอบเขตที่ต้องปฏิบัติในฐานะเป็นสาวก คือปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและในฐานะเป็นประชาชนคนหนึ่งต้องปฏิบัติตามกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ตราไว้ เพื่อให้ทุกคนทุกชั้นปฏิบัติตามเท่าเทียมกันหมด

พระมหาสุภา อุทโท ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ไทยใน ๒ ทศวรรษหน้า (๒๕๔๑-๒๕๖๐) กล่าวถึงว่า “บทบาทของพระสงฆ์ คือผู้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยพระสงฆ์ควรจัดวัดให้ร่มรื่น สงบ สะอาดและมีที่ปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นสถานที่เหมาะสำหรับพัฒนาศีลธรรมและจิตใจ และผ่อนคลายความเครียดด้านจิตใจของประชาชน นอกจากนั้นก็ควรส่งเสริมให้มีป่าชุมชนในวัด เช่น สวนสาธารณะหรือเขตอภัยทาน นอกจากจะเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังช่วยลดปัญหามลพิษที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคตอีกด้วย อีกอย่างหนึ่งพระสงฆ์ควรจัดตั้งกลุ่มที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อทำให้การแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีประสิทธิภาพขึ้นอีก” ^{๑๓๖}

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาพิจารณาเป็นตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาได้ดังนี้ ตัวแปรต้นประกอบด้วย ระดับการศึกษา อายุพรรษา สถานภาพในวัด ระยะเวลาที่อยู่ในวัดนิคายที่สังกัด ลักษณะที่ตั้งของวัด และภูมิลำเนาเดิม และตัวแปรตามประกอบด้วย บทบาทของพระอุปัชฌาย์ต่อการพัฒนาชุมชนในจังหวัดเลย ด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สาธารณสุข และสิ่งแวดล้อม

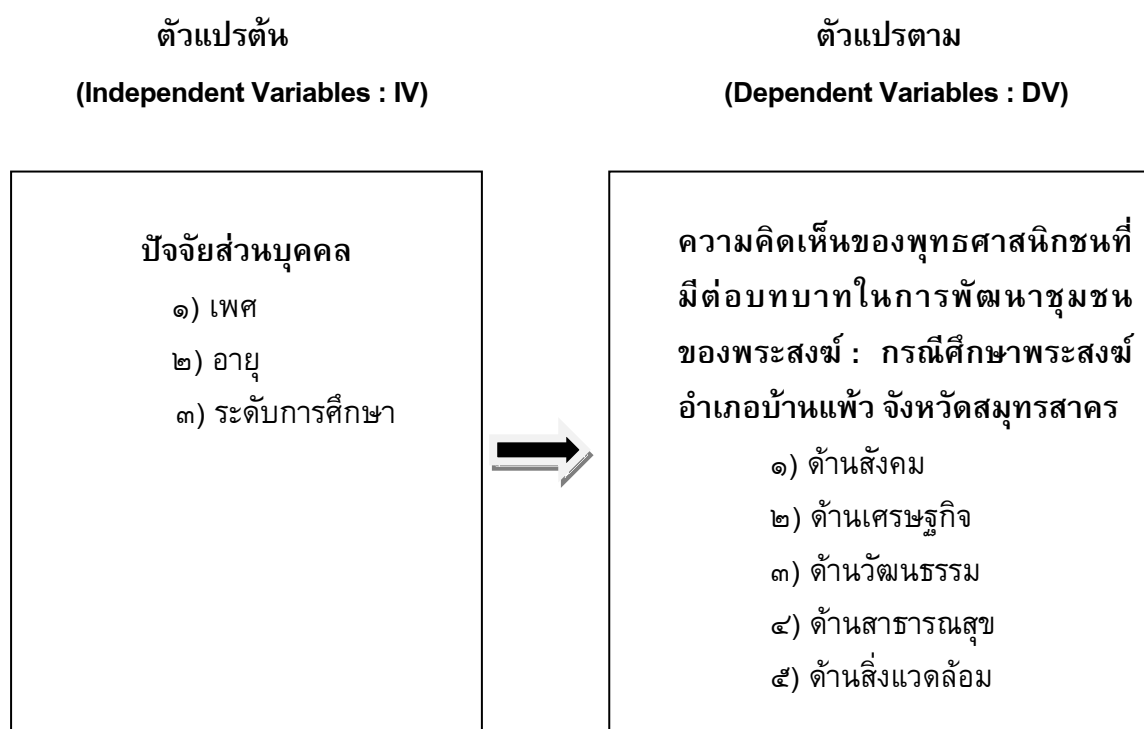
^{๑๓๖} พระมหาสุภา อุทโท, “บทบาทของพระสงฆ์ไทยใน ๒ ทศวรรษหน้า (๒๕๔๑-๒๕๖๐)”, หน้า ๙๒.

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น(Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ สถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ, อายุ และระดับการศึกษา

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านสังคม, เศรษฐกิจ, วัฒนธรรม, สาธารณสุข, สิ่งแวดล้อม

แผนภาพที่ ๒.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร” ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งเป็นวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ พุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน ๙๒,๔๗๒ คน^๑

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง คือ พุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน ๙๒,๔๗๒ คน^๒ ที่สุ่มจากประชากรโดยใช้วิธีการเปิดตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan^๓ ได้จำนวน ๓๘๔ คน และทำการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ ปรากฏรายละเอียดดังตารางที่ ๓.๑ ต่อไปนี้

^๑ศูนย์สารสนเทศเพื่อพัฒนาการบริหารและการปกครอง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๕๔.

^๒เรื่องเดียวกัน.

ตารางที่ ๓.๑ แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

เขตพื้นที่อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร	ประชากร (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
๑. ตำบลบ้านแพ้ว	๘,๐๒๐	๓๔
๒. ตำบลโรงเข้	๗,๘๕๗	๓๓
๓. ตำบลยกกระบัตร	๖,๗๐๑	๒๗
๔. ตำบลอัมแพง	๗,๕๓๕	๓๑
๕. ตำบลหลักสาม	๘,๐๒๙	๓๔
๖. ตำบลคลองตัน	๙,๑๕๘	๓๙
๗. ตำบลสวนส้ม	๘,๘๗๗	๓๖
๘. ตำบลเจ็ดริ้ว	๖,๗๐๔	๒๗
๙. ตำบลหนองสองห้อง	๗,๖๐๒	๓๑
๑๐. ตำบลหนองบัว	๕,๖๒๒	๒๓
๑๑. ตำบลหลักสอง	๘,๐๓๒	๓๔
๑๒. ตำบลเกษตรพัฒนา	๘,๓๓๕	๓๕
รวม	๙๒,๔๗๒	๓๘๔

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

๓.๓.๑ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑. ศึกษาหลักการและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๔. สร้างเครื่องมือการวิจัย

๕. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖.นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๗.ปรับปรุงแก้ไข

๘.จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมา โดยศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ปริญญาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข ซึ่งแบ่งแบบสอบถามออกเป็น ๓ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็น แบบเลือกตอบ (Check List) หรือตรวจสอบรายการ โดยถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ และระดับการศึกษา

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน ๕ ด้าน ประกอบด้วย

๑)ด้านสังคม

๒)ด้านเศรษฐกิจ

๓)ด้านวัฒนธรรม

๔)ด้านสาธารณสุข และ

๕)ด้านสิ่งแวดล้อม

โดยแบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับ ตามหลักการของลิเคิร์ต (Likert) โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕	หมายถึง	มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด
๔	หมายถึง	มีความคิดเห็นในระดับมาก
๓	หมายถึง	มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง
๒	หมายถึง	มีความคิดเห็นในระดับน้อย
๑	หมายถึง	มีความคิดเห็นในระดับน้อยที่สุด ^๓

^๓ สุวรรีย์ ศิริโกการภิรมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี : สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔๐.

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบเครื่องมือ ที่สร้างไว้

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย

๒.๑) ผศ.ดร. ธัชชนันท์ อิศรเดช อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

๒.๒) พระมหาสม กลุยาโณ อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

๒.๓) พระปลัดสามารถ ธมฺมธโร อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการวัดไร่ขิง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

๒.๔) ผศ.ประสิทธิ์ ทองอ่อน อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการวัดไร่ขิง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

๒.๕) อาจารย์วันชัย สุขตาม อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้ และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง ระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Item – Objective Congruence Index : IOC) โดยได้ค่า IOC ตั้งแต่ ๐.๕ ขึ้นไปทุกข้อ

๓. หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับพุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach)^๔ ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๕๖๕

^๔สิน พันธุ์พินิจ, เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทจูนพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙๑.

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ดังนี้

๑. นำแบบสอบถามจำนวน ๓๘๔ ชุด โดยกระจายกลุ่มตัวอย่างพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาครแล้วเก็บรวบรวมข้อมูลและดำเนินการเก็บคืน

๒. รวบรวมแบบสอบถามที่ได้รับคืนจากพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ทั้งหมดโดยอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ จำนวน ๓๘๔ ชุด คิดเป็นแบบสอบถามที่ได้รับคืนร้อยละ ๑๐๐ ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องแล้ว ทำการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

๓.๕.๒ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒) ความคิดเห็นจากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ใช้สถิติการวิเคราะห์ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๓) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา วิเคราะห์โดยการทดสอบค่าที (t-test) สำหรับตัวแปรที่มี ๒ ค่า และค่าเอฟ (F-test) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) สำหรับตัวแปรที่มี ๓ ค่าขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างหลายคู่ โดยวิธีหาผลต่างน้อยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)

๔) ข้อคำถามปลายเปิดที่แสดงปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางในการ
แก้ปัญหาคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ :
กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร วิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์
เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technic)

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร” การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาได้แบ่งการวิเคราะห์และแปลความหมายของข้อมูลเป็น ๔ ตอนดังนี้

๔.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้ค่าความถี่และร้อยละ

๔.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร โดยใช้ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

๔.๓ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๔.๔ การวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

๔.๑ การวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้ค่าความถี่และร้อยละ

การศึกษาวิจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ศึกษาสถานภาพปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยทั่วไปของพุทธศาสนิกชน จำแนกตาม เพศ อายุ และระดับการศึกษา รายละเอียดดังในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวน และร้อยละ ของปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n=๓๘๔)

ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	๑๒๕	๓๒.๖
หญิง	๒๕๙	๖๗.๔
อายุ		
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๘๗	๒๒.๗
๒๐ - ๓๐ ปี	๖๙	๑๘.๐
๓๑ - ๔๐ ปี	๑๓๖	๓๕.๔
๔๑ - ๕๐ ปี	๖๕	๑๖.๙
๕๑ ปีขึ้นไป	๒๗	๗.๐
วุฒิการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๘๔	๔๗.๙
ปริญญาตรี	๑๑๖	๓๐.๒
สูงกว่าปริญญาตรี	๘๔	๒๑.๙
รวม	๓๘๔	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า พุทธศาสนิกชนผู้ตอบแบบสอบถามนั้น โดยมากมีเพศเป็นหญิง ซึ่งมีจำนวน ๒๕๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๒ ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด มีอายุระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี ถึง ๑๓๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕ และมีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี คือ ๑๘๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๙

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร แสดงด้วยค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังตารางที่ ๔.๒ - ๔.๗

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวม

(n = ๓๘๔)

บทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
ด้านสังคม	๓.๕๓	๐.๙๔	เห็นด้วยมาก
ด้านเศรษฐกิจ	๓.๕๓	๐.๙๔	เห็นด้วยมาก
ด้านวัฒนธรรม	๓.๔๙	๐.๙๓	ไม่แน่ใจ
ด้านสาธารณสุข	๓.๔๓	๐.๖๘	ไม่แน่ใจ
ด้านสิ่งแวดล้อม	๓.๕๕	๐.๘๒	เห็นด้วยมาก
ภาพรวม	๓.๕๐	๐.๗๓	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า พุทธศาสนิกชนผู้ตอบแบบสอบถามนั้นมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ในภาพรวมอยู่ระดับเห็นด้วยมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๕๐) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า เห็นด้วยมากเกือบทุกด้าน ยกเว้นด้านวัฒนธรรมและด้านสาธารณสุข ซึ่งพุทธศาสนิกชนได้แสดงความคิดเห็นว่าไม่แน่ใจ

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ด้านสังคม

(n = ๓๘๔)

บทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ด้านการพัฒนาชุมชนในด้านสังคม	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. มีการจัดอบรมธรรมะแก่ประชาชน	๓.๗๒	๐.๘๖	เห็นด้วยมาก
๒. เป็นวิทยากรบรรยายธรรม	๓.๖๑	๑.๐๕	เห็นด้วยมาก
๓. สอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน	๓.๕๙	๐.๙๙	เห็นด้วยมาก
๔. ให้ความรู้แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในสังคม	๓.๔๐	๑.๐๒	ไม่แน่ใจ
๕. ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต	๓.๔๗	๐.๙๖	ไม่แน่ใจ
๖. ช่วยเหลือสังคมด้วยการบริจาคปัจจัยหรือวัตถุสิ่งของ	๓.๕๐	๐.๙๐	เห็นด้วยมาก
๗. อำนวยความสะดวกสถานที่ภายในวัดในการกิจกรรมของชุมชน	๓.๔๖	๐.๗๙	ไม่แน่ใจ
๘. ร่วมเป็นกรรมการขององค์กรชุมชน	๓.๕๓	๐.๙๑	เห็นด้วยมาก
๙. ส่งเสริมให้ชุมชนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับองค์กรอื่น หรือชุมชนอื่น	๓.๕๑	๐.๙๗	เห็นด้วยมาก
ภาพรวม	๓.๕๓	๐.๙๔	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า พุทธศาสนิกชนผู้ตอบแบบสอบถามนั้นมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ด้านการพัฒนาชุมชนในด้านสังคม โดยในภาพรวมอยู่ระดับเห็นด้วยมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๕๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า เห็นด้วยมากเกือบทุกข้อ ยกเว้นข้อว่า ให้ความรู้แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในสังคม, ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต และข้อว่า อำนวยความสะดวกสถานที่ภายในวัดในการกิจกรรมของชุมชน ซึ่งพุทธศาสนิกชนได้แสดงความคิดเห็นอยู่ในระดับที่ไม่แน่ใจ

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ด้านเศรษฐกิจ

(n = ๓๘๔)

บทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ด้านการพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจ	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. มีการเทศนาเกี่ยวกับการส่งเสริมการประกอบอาชีพ	๓.๕๔	๑.๐๕	เห็นด้วยมาก
๒. มีการจัดตั้งองค์กรชุมชน เช่น มูลนิธิ กองทุน ศูนย์ ฯลฯ	๓.๔๗	๐.๘๖	ไม่แน่ใจ
๓. เป็นวิทยากรบรรยายเกี่ยวกับการส่งเสริมการประกอบ อาชีพของชุมชน	๓.๖๑	๑.๐๒	เห็นด้วยมาก
๔. มีการส่งเสริมให้ชุมชนไปดำเนินงานที่องค์กรอื่น	๓.๕๗	๐.๘๖	เห็นด้วยมาก
๕. ให้คำปรึกษา แนะนำเกี่ยวกับการดำเนินงาน	๓.๕๓	๐.๘๙	เห็นด้วยมาก
๖. มีการเทศนาเกี่ยวกับการออม	๓.๒๘	๐.๘๗	ไม่แน่ใจ
๗. บริจาควัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ	๓.๗๗	๐.๘๖	เห็นด้วยมาก
๘. มีการชักชวนประชาชนให้ร่วมพลังเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น	๓.๔๗	๐.๘๑	ไม่แน่ใจ
๙. มีการเชิญผู้เชี่ยวชาญมาเป็นผู้ฝึกสอนอาชีพแก่ประชาชน	๓.๕๘	๐.๘๐	เห็นด้วยมาก
๑๐. ริเริ่มจัดทำโครงการใหม่ ๆ ในการประกอบอาชีพ	๓.๔๖	๐.๗๙	ไม่แน่ใจ
ภาพรวม	๓.๕๓	๐.๘๔	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า พุทธศาสนิกชนผู้ตอบแบบสอบถามนั้นมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ด้านการพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจ โดยในภาพรวมอยู่ระดับเห็นด้วยมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๕๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า เห็นด้วยมากเกือบทุกข้อ ยกเว้นข้อว่า มีการจัดตั้งองค์กรชุมชน เช่น มูลนิธิ กองทุน ศูนย์ ฯลฯ, มีการเทศนาเกี่ยวกับการออม, มีการชักชวนประชาชนให้ร่วมพลังเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น, และข้อว่าริเริ่มจัดทำโครงการใหม่ ๆ ในการประกอบอาชีพ ซึ่งพุทธศาสนิกชนได้แสดงความคิดเห็นอยู่ในระดับที่ไม่แน่ใจ

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ด้านวัฒนธรรม

(n = ๓๘๔)

บทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ด้านการพัฒนาชุมชนในด้านวัฒนธรรม	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. มีการส่งเสริมการจัดงานประเพณีในวันสำคัญ ๆ เช่น วันวิสาขบูชา ฯลฯ	๓.๕๕	๐.๘๕	เห็นด้วยมาก
๒. มีการเทศนาในวันสำคัญ ๆ เช่น วันวิสาขบูชา ฯลฯ	๓.๔๒	๐.๘๓	ไม่แน่ใจ
๓. มีการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ในชุมชน	๓.๔๔	๐.๘๓	ไม่แน่ใจ
๔. มีการจัดกิจกรรมเมื่อถึงวันสำคัญต่าง ๆ ทางศาสนา	๓.๓๖	๐.๘๓	ไม่แน่ใจ
๕. มีการบริจาคปัจจัยในการบูรณะโบราณสถาน โบราณ วัตถุ	๓.๔๑	๐.๘๖	ไม่แน่ใจ
๖. มีการรวบรวมเอกสาร ตำราทางวัฒนธรรม	๓.๖๓	๐.๘๓	เห็นด้วยมาก
๗. ภายในวัดจัดให้มีที่เก็บโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ	๓.๓๗	๐.๘๕	ไม่แน่ใจ
๘. ส่งเสริมให้มีการทำบุญในเทศกาลของทุกเดือน	๓.๖๘	๐.๘๘	เห็นด้วยมาก
๙. วัดของท่านเป็นศูนย์กลางการติดต่อประสานงานทางศิลปวัฒนธรรม	๓.๔๑	๑.๐๗	ไม่แน่ใจ
๑๐. มีการศึกษา วิจัย เพื่อหาแนวทางการพัฒนาวัฒนธรรม	๓.๕๘	๐.๘๕	เห็นด้วยมาก
ภาพรวม	๓.๔๙	๐.๘๓	ไม่แน่ใจ

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า พุทธศาสนิกชนผู้ตอบแบบสอบถามนั้นมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ด้านการพัฒนาชุมชนในด้านวัฒนธรรม โดยในภาพรวมอยู่ระดับไม่แน่ใจ โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๔๙) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า ไม่แน่ใจเกือบทุกข้อ ยกเว้นข้อว่า การส่งเสริมการจัดงานประเพณีในวันสำคัญ ๆ เช่น วันวิสาขบูชา ฯลฯ, การรวบรวมเอกสาร ตำราทางวัฒนธรรม, ส่งเสริมให้มีการทำบุญในเทศกาลของทุกเดือน, และข้อว่ามีการศึกษาวิจัย เพื่อหาแนวทางการพัฒนาวัฒนธรรม ซึ่งพุทธศาสนิกชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ด้านสาธารณสุข

(n = ๓๘๔)

บทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ด้านการพัฒนาชุมชนในด้านสาธารณสุข	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. ให้ความรู้ในด้านสุขอนามัยแก่ชุมชน	๓.๕๕	๐.๘๔	เห็นด้วยมาก
๒. ส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักทำความสะอาด ที่อยู่อาศัย บริเวณที่อยู่อาศัย ฯลฯ	๓.๔๒	๐.๗๓	ไม่แน่ใจ
๓. ร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของชุมชน	๓.๔๔	๐.๖๗	ไม่แน่ใจ
๔. วัดของท่านเป็นศูนย์กลางในการรักษาโรคจากโรงพยาบาล	๓.๓๖	๐.๗๑	ไม่แน่ใจ
๕. ส่งเสริมให้ชุมชนปลูกยาสมุนไพรเพื่อรักษาโรคเอง	๓.๔๑	๐.๖๙	ไม่แน่ใจ
๖. มีการรวบรวมการรักษาโรคแบบพื้นบ้านและนำไปเผยแพร่ให้กับชุมชน	๓.๖๓	๐.๖๓	เห็นด้วยมาก
๗. มีการรักษาผู้ที่ติดยาเสพติด	๓.๓๗	๐.๕๙	ไม่แน่ใจ
๘. มีการรักษาโรคทางจิตโดยใช้หลักธรรม	๓.๖๘	๐.๖๑	เห็นด้วยมาก
๙. บริจาคปัจจัยในการจัดซื้อยาสามัญประจำบ้าน	๓.๔๑		ไม่แน่ใจ
๑๐. แนะนำหรือจัดหาผ้าสะอาดสำหรับห่มปูบ้าน	๓.๕๘	๐.๖๘	เห็นด้วยมาก
ภาพรวม	๓.๔๙	๐.๖๘	ไม่แน่ใจ

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า พุทธศาสนิกชนผู้ตอบแบบสอบถามนั้นมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ด้านการพัฒนาชุมชนในด้านสาธารณสุข โดยในภาพรวมอยู่ระดับไม่แน่ใจ โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๔๙) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า ไม่แน่ใจเกือบทุกข้อ ยกเว้นข้อว่า วัดของท่านเป็นศูนย์กลางในการรักษาโรคจากโรงพยาบาล, มีการรักษาผู้ที่ติดยาเสพติด, มีการรักษาโรคทางจิตโดยใช้หลักธรรม, และข้อว่าแนะนำหรือจัดหาผ้าสะอาดสำหรับห่มปูบ้าน ซึ่งพุทธศาสนิกชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาชุมชนใน ด้านสิ่งแวดล้อม

(n = ๓๘๔)

บทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ด้านการพัฒนาชุมชนในด้านสิ่งแวดล้อม	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. ร่วมมือกับชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	๓.๕๔	๐.๘๕	เห็นด้วยมาก
๒. มีการรักษาและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน	๓.๓๕	๐.๗๑	ไม่แน่ใจ
๓. จัดบริเวณวัดให้ร่มรื่น เป็นตัวอย่างแก่ชุมชน	๓.๕๗	๐.๖๘	เห็นด้วยมาก
๔. ให้ความรู้แก่ชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	๓.๕๔	๐.๘๖	เห็นด้วยมาก
๕. ส่งเสริมให้ชุมชนใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า	๓.๓๕	๐.๘๗	ไม่แน่ใจ
๖. ปลุกจิตสำนึกให้ชุมชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	๓.๕๗	๐.๙๑	เห็นด้วยมาก
๗. ต่อดำเนินการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ	๓.๕๔	๐.๗๙	เห็นด้วยมาก
๘. เป็นตัวแทนภาครัฐในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	๓.๓๕	๐.๙๑	ไม่แน่ใจ
๙. บริจาคปัจจัยในการอนุรักษ์หรือการจัด สภาพแวดล้อมให้สวยงาม	๓.๗๒	๐.๗๖	เห็นด้วยมาก
๑๐. หาแนวทางในการแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อม เสื่อมโทรม	๓.๖๑	๐.๘๕	เห็นด้วยมาก
ภาพรวม	๓.๕๕	๐.๘๒	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า พุทธศาสนิกชนผู้ตอบแบบสอบถามนั้นมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ด้านการพัฒนาชุมชนในด้านสิ่งแวดล้อม โดยในภาพรวมอยู่ระดับเห็นด้วยมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๕๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า เห็นด้วยมากเกือบทุกข้อ ยกเว้นข้อว่า การรักษาและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน, เป็นตัวแทนภาครัฐในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม, และส่งเสริมให้ชุมชนใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า ซึ่งพุทธศาสนิกชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับไม่แน่ใจ

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร การทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ การจำแนกตาม เพศ อายุ และวุฒิการศึกษา ตามสมมติฐานที่ ๑ – ๓ ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ พุทธศาสนิกชนที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘ การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามเพศ

(n=๓๘๔)

ความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร	ระดับความคิดเห็น					
	ชาย (๑๒๕ คน)		หญิง (๒๕๙ คน)		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ด้านสังคม	๔.๕๔	๐.๕๓	๔.๓๙	๐.๔๐	๒.๒๓**	๐.๐๐
ด้านเศรษฐกิจ	๔.๒๗	๐.๖๔	๔.๑๕	๐.๔๙	๑.๓๓*	๐.๐๒
ด้านวัฒนธรรม	๔.๓๘	๐.๖๙	๔.๑๙	๐.๕๙	๐.๙๘**	๐.๐๐
ด้านสาธารณสุข	๔.๓๔	๐.๖๖	๔.๒๒	๐.๕๕	๑.๖๘*	๐.๐๒
ด้านสิ่งแวดล้อม	๔.๑๕	๐.๗๓	๔.๐๘	๐.๕๖	๒.๒๘	๐.๒๐
ภาพรวม	๔.๓๔	๐.๖๕	๔.๒๑	๐.๕๒	๑.๗๐**	๐.๐๑

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๘ พุทธศาสนิกชนที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พุทธศาสนิกชนที่มีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของ พระสงฆ์ ด้านสังคมต่างกันอย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ และการพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ นอกจากนี้ในการพัฒนาชุมชนในด้านวัฒนธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ และการพัฒนาชุมชนในด้านสาธารณสุขแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนการพัฒนาชุมชนในด้านสิ่งแวดล้อม พุทธศาสนิกชนที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ พุทธศาสนิกชนที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามอายุ

(n = ๓๘๔)

ความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนา ชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษา พระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัด สมุทรสาคร	อายุ										F	Sig.
	ต่ำกว่า ๒๐ ปี		๒๐ - ๓๐ ปี		๓๑ - ๔๐ ปี		๔๑ - ๕๐ ปี		๕๑ ปีขึ้นไป			
	(๘๗ รูป)		(๖๙ รูป)		(๑๓๖ รูป)		(๖๕ รูป)		(๒๗ รูป)			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
ด้านสังคม	๓.๙๗	๐.๗๔	๓.๘๐	๐.๕๗	๓.๖๙	๐.๒๗	๓.๖๙	๐.๘๑	๒.๘๐	๐.๗๖	๐.๕๗	๐.๖๓
ด้านเศรษฐกิจ	๓.๕๑	๐.๕๕	๓.๒๕	๐.๔๔	๓.๖๐	๐.๓๑	๓.๔๓	๐.๕๐	๒.๕๕	๐.๕๑	๑.๙๙	๐.๑๒
ด้านวัฒนธรรม	๓.๓๔	๐.๕๕	๓.๑๐	๐.๔๖	๓.๒๐	๐.๗๙	๓.๑๔	๐.๕๙	๒.๘๓	๐.๕๖	๑.๐๘	๐.๓๖
ด้านสาธารณสุข	๓.๔๐	๐.๕๖	๓.๒๒	๐.๔๓	๓.๑๔	๐.๖๙	๓.๒๒	๐.๖๔	๒.๗๓	๐.๓๙	๐.๗๓	๐.๕๔
ด้านสิ่งแวดล้อม	๓.๓๕	๐.๔๖	๓.๒๐	๐.๕๐	๓.๑๗	๐.๕๘	๓.๒๒	๐.๓๙	๓.๕๒	๐.๔๕	๐.๔๗	๐.๗๐
รวม	๓.๕๑	๐.๕๗	๓.๓๑	๐.๔๘	๓.๓๖	๐.๕๓	๓.๓๔	๐.๕๙	๒.๘๘	๐.๕๓	๐.๙๗	๐.๔๗

จากตารางที่ ๔.๙ พุทธศาสนิกชนที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พุทธศาสนิกชนมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ไม่มีความแตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๓ พุทธศาสนิกชนที่มีวุฒิการศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๐ การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามวุฒิการศึกษา (n = ๓๘๔)

ความคิดเห็น ต่อบทบาทใน การพัฒนา ชุมชนของ พระสงฆ์	วุฒิการศึกษา						F	Sig.
	ต่ำกว่าปริญญาตรี		ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี			
	(๑๘๔ รูป)		(๑๑๖ รูป)		(๘๔ รูป)			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
ด้านสังคม	๓.๗๖	๐.๗๗	๔.๑๐	๐.๘๔	๓.๔๖	๐.๙๒	๑.๐๒	๐.๐๗
ด้านเศรษฐกิจ	๓.๒๙	๑.๒๙	๓.๙๙	๐.๖๙	๓.๕๔	๐.๙๐	๒.๐๔	๐.๑๒
ด้านวัฒนธรรม	๓.๕๗	๐.๘๓	๓.๗๘	๐.๕๗	๓.๘๔	๐.๘๗	๑.๘๗**	๐.๐๑
ด้านสาธารณสุข	๓.๑๙	๑.๐๐	๓.๙๐	๐.๗๙	๓.๒๔	๑.๐๗	๑.๑๔	๐.๒๔
ด้านสิ่งแวดล้อม	๓.๓๐	๐.๘๓	๓.๙๗	๐.๘๘	๓.๒๕	๑.๐๔	๐.๙๘	๐.๒๖
รวม	๓.๕๑	๑.๐๘	๓.๔๘	๐.๙๖	๒.๙๖	๑.๑๔	๑.๔๓**	๐.๐๑

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่าความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาครแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ จึงยอมรับกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พุทธศาสนิกชนที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของ พระสงฆ์ ด้านวัฒนธรรมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนในด้านอื่นๆไม่แตกต่างกันทุกข้อ

ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) ดังตารางที่ ๔.๑๔ – ๔.๑๕

ตารางที่ ๔.๑๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) โดยภาพรวม

(n = ๓๘๔)

วุฒิการศึกษา	$\bar{X}$	วุฒิการศึกษา		
		ต่ำกว่า ปริญญาตรี	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี
		๓.๕๑	๓.๕๘	๒.๙๖
ต่ำกว่า ปริญญาตรี	๓.๕๑	-	๐.๐๓	-๐.๔๙*
ปริญญาตรี	๓.๕๘	-	-	๐.๕๒*
สูงกว่าปริญญาตรี	๒.๙๖	-	-	-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า พุทธศาสนิกชนที่มีวุฒิการศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ โดยผู้ที่มีวุฒิการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีมีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนน้อยกว่าผู้ที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี และผู้ที่มีวุฒิการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี

ตารางที่ ๔.๑๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) การพัฒนาชุมชนในด้านวัฒนธรรม

(n = ๓๘๔)

วุฒิการศึกษา	$\bar{X}$	วุฒิการศึกษา		
		ต่ำกว่า ปริญญาตรี	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี
		๓.๕๗	๓.๗๘	๓.๘๔
ต่ำกว่า ปริญญาตรี	๓.๕๗	-	-๐.๒๑**	-๐.๑๕
ปริญญาตรี	๓.๗๘	-	-	-๐.๐๖**
สูงกว่าปริญญาตรี	๓.๘๔	-	-	-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า พุทธศาสนิกชนที่มีวุฒิการศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ โดยผู้ที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีมีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนน้อยกว่าผู้ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี และผู้ที่มีวุฒิการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี

๔.๔ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับความคิดเห็นของ พุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษา พระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

ตารางที่ ๔.๑๓ ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ :
กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

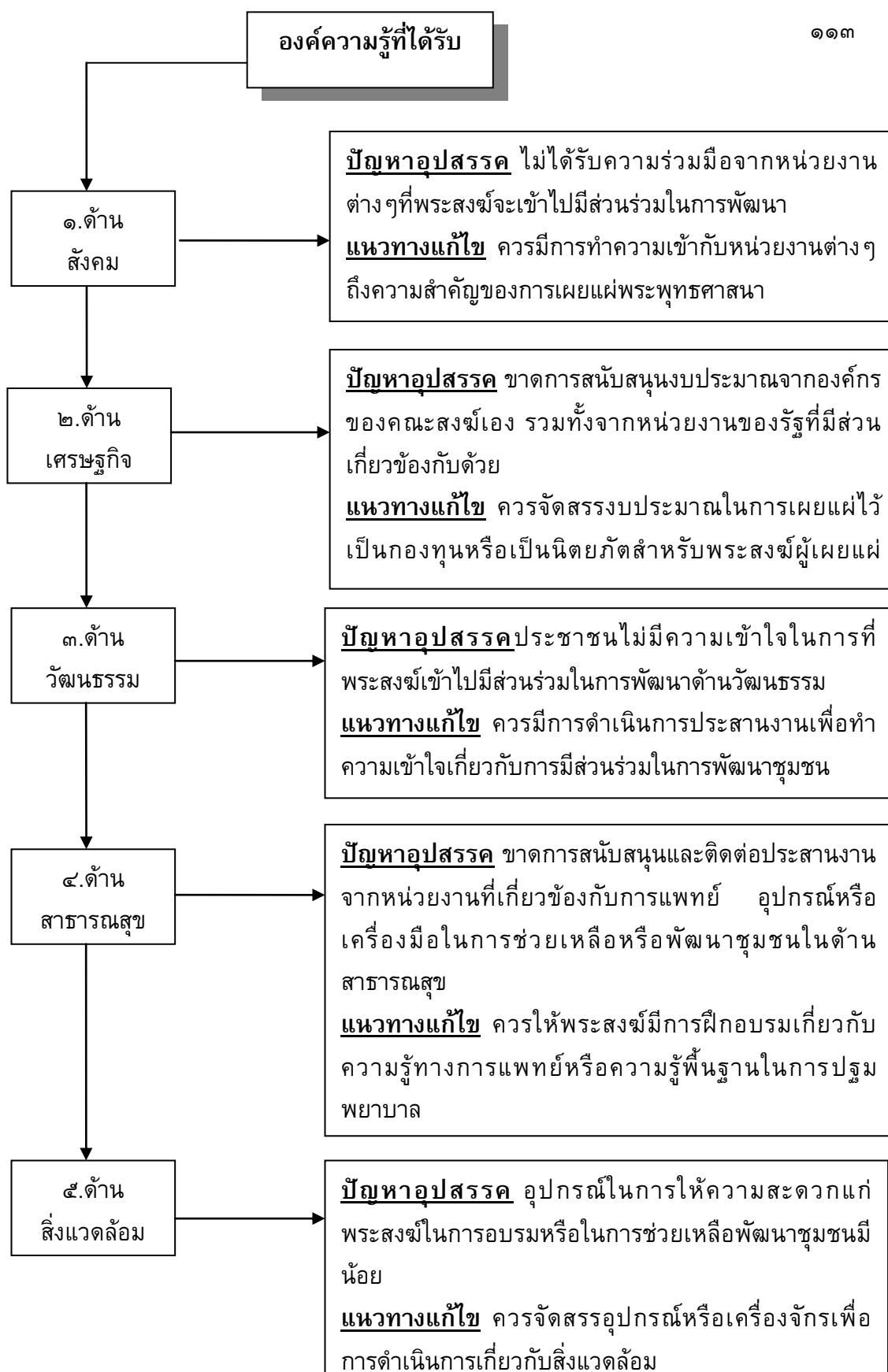
บทบาทในการพัฒนาชุมชนของ พระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอ บ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร	ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับบทบาทในการ พัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษา พระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร
๑. ด้านสังคม	พระสงฆ์ไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการที่พระสงฆ์จะเข้า ไปมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนในหลาย ๆ ด้าน สรุปอุปสรรคด้านสังคม คือ ไม่ได้รับ ความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่พระสงฆ์ จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนา
๒. ด้านเศรษฐกิจ	ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรของ คณะสงฆ์เอง รวมทั้งจากหน่วยงานของรัฐที่มี ส่วนเกี่ยวข้องกับด้วย
๓. ด้านวัฒนธรรม	ประชาชนไม่มีความเข้าใจในการที่พระสงฆ์ เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านวัฒนธรรม เช่น เรื่องของเก่า วัตถุโบราณ เป็นต้น
๔. ด้านสาธารณสุข	ขาดการสนับสนุนและติดต่อประสานงานจาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์เพราะ พระสงฆ์ขอความร่วมมือมักจะไม่ค่อยได้รับความ ร่วมมือหรือถ้ามีก็มีเพียงเล็กน้อยจึง ขาดอุปกรณ์หรือเครื่องมือในการช่วยเหลือ หรือพัฒนาชุมชนในด้านสาธารณสุข
๕. ด้านสิ่งแวดล้อม	อุปกรณ์ในการให้ความสะดวกแก่พระสงฆ์ใน การอบรมหรือในการช่วยเหลือพัฒนาชุมชน มีน้อย

ตารางที่ ๔.๑๔ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

บทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร
๑. ด้านสังคม	ควรมีการทำความเข้าใจกับหน่วยงานต่าง ๆ ถึงความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๒. ด้านเศรษฐกิจ	ควรจัดสรรงบประมาณในการเผยแผ่ไว้เป็นกองทุนหรือเป็นนิติยภัตสำหรับพระสงฆ์ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา
๓. ด้านวัฒนธรรม	ควรมีการดำเนินการประสานงานหรือประชุมหารือกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในด้านนี้
๔. ด้านสาธารณสุข	ควรให้พระสงฆ์มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับความรู้ทางการแพทย์หรือความรู้พื้นฐานในการปฐมพยาบาลเพื่อให้พระสงฆ์มีความสามารถในการปฐมพยาบาลเบื้องต้นต่อไป
๕. ด้านสิ่งแวดล้อม	ควรจัดสรรอุปกรณ์หรือเครื่องจักรเพื่อการดำเนินการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและให้พระสงฆ์มีความรู้เกี่ยวกับขอบเขตของพระสงฆ์ที่สามารถจะทำได้

๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่สำคัญนำมาเสนอในรูปของความสัมพันธ์ทางโครงสร้าง ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๑ แสดงองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๑ สามารถอธิบายได้ ดังนี้

พระภิกษุมีบทบาทในงานพัฒนาชุมชนในเรื่องต่างๆ ดังนี้

๑. เรื่องการพัฒนาวัดนั้น พระภิกษุที่มีบทบาทมากที่สุด คือ การสร้างปรับปรุงที่อยู่อาศัย การคมนาคมภายในวัด ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด คือ การสร้าง การปรับปรุงป่าช้า เมรุ เสาศพ แหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้ เครื่องอำนวยความสะดวกสบาย

๒. เรื่องการพัฒนาหมู่บ้าน พระภิกษุที่มีบทบาทมากที่สุด คือ การปรับปรุงการคมนาคมในหมู่บ้าน ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด คือ การสร้างปรับปรุงห้องสมุด แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรกรรม สถานที่ประกอบกิจกรรมของหมู่บ้าน

๓. เรื่องการบริหารสังคม พระภิกษุที่มีบทบาทมากที่สุด คือ การสร้างปรับปรุงบริเวณโรงเรียนและจัดหาอุปกรณ์การศึกษา ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด คือ การบริจาคสิ่งของที่เป็นประโยชน์ให้โรงพยาบาล และการสร้างโรงเรียน

๔. เรื่องการพัฒนาการศึกษา พระภิกษุที่มีบทบาทมากที่สุด คือ การอบรมศีลธรรมประชาชน การศึกษาด้านปริยัติธรรม ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด คือ การให้การศึกษาด้านสามัญศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร นักเรียน และอบรมพิเศษแก่ผู้ต้องขังของเรือนจำ^๖ ซึ่งจากบทบาทในงานพัฒนาชุมชนของพระภิกษุ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัย เรื่อง ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร รวมทั้งสิ้น ๔ ด้าน คือ ๑. ด้านสังคม ๒. ด้านเศรษฐกิจ ๓. ด้านวัฒนธรรม ๔. ด้านสาธารณสุข และ ๕. ด้านสิ่งแวดล้อม จึงนำมาซึ่งปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข อธิบายรายด้าน ดังนี้

๑. ด้านสังคม

ปัญหา อุปสรรค พระสงฆ์ไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการที่พระสงฆ์จะเข้าไปมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนในหลาย ๆ ด้าน อุปสรรคด้านสังคม คือ ไม่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่พระสงฆ์จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนา

แนวทางแก้ไข ควรมีการทำความเข้ากันกับหน่วยงานต่างๆ ถึงความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒. ด้านเศรษฐกิจ

ปัญหา อุปสรรค ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรของคณะสงฆ์เอง รวมทั้งจากหน่วยงานของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับด้วย

^๖เจลิม อุดตกฤษฎี, การศึกษาบทบาทพระภิกษุในการพัฒนาชุมชน, หน้า ๓๑-๓๔.

แนวทางแก้ไข ควรจัดสรรงบประมาณในการเผยแพร่ให้เป็นกองทุนหรือเป็น
 นิตยภัตสำหรับพระสงฆ์ผู้เผยแผ่พระพุทธ
 ศาสนา

๓. ด้านวัฒนธรรม

ปัญหา อุปสรรค ประชาชนไม่มีความเข้าใจในการที่พระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วม
 ในการพัฒนาวัฒนธรรม เช่น เรื่องของเก่า วัตถุโบราณ เป็นต้น

แนวทางแก้ไข ควรมีการดำเนินการประสานงานหรือประชุมหารือกับ
 หน่วยงานต่างๆ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในด้านนี้

๔. ด้านสาธารณสุข

ปัญหา อุปสรรค ขาดการสนับสนุนและติดต่อประสานงานจากหน่วยงานที่
 เกี่ยวข้องกับการแพทย์เพราะพระสงฆ์ขอความร่วมมือมักจะไม่ค่อยได้รับความร่วมมือหรือถ้ามีก็
 มีเพียงเล็กน้อยจึงขาดอุปกรณ์หรือเครื่องมือในการช่วยเหลือหรือพัฒนาชุมชนในด้าน
 สาธารณสุข

แนวทางแก้ไข ควรให้พระสงฆ์มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับความรู้ทางการแพทย์
 หรือความรู้พื้นฐานในการปฐมพยาบาลเพื่อให้พระสงฆ์มีความสามารถในการปฐมพยาบาล
 เบื้องต้นต่อไป

๕. ด้านสิ่งแวดล้อม

ปัญหา อุปสรรค ขาดการสนับสนุนและติดต่อประสานงานจากหน่วยงานที่
 เกี่ยวข้องกับการแพทย์เพราะพระสงฆ์ขอความร่วมมือมักจะไม่ค่อยได้รับความร่วมมือหรือถ้ามีก็
 มีเพียงเล็กน้อยจึงขาดอุปกรณ์หรือเครื่องมือในการช่วยเหลือหรือพัฒนาชุมชนในด้าน
 สาธารณสุข

แนวทางแก้ไข ควรให้พระสงฆ์มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับความรู้ทางการแพทย์
 หรือความรู้พื้นฐานในการปฐมพยาบาลเพื่อให้พระสงฆ์มีความสามารถในการปฐมพยาบาล
 เบื้องต้นต่อไป

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย คือ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร และเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และศึกษาปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พุทธศาสนิกชนในอำเภอบ้านแพ้ว จำนวน ๓๘๔ คน ซึ่งผู้ศึกษาทำการสำรวจ (Survey Research) และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์เพื่อหาค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวิเคราะห์โดยการทดสอบค่าที (t-test) สำหรับตัวแปรที่มี ๒ ค่า และค่าเอฟ (F-test) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) สำหรับตัวแปรที่มี ๓ ค่าขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างหลายคู่ โดยวิธีหาผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ผลการวิเคราะห์ด้านปัจจัยส่วนบุคคล

พุทธศาสนิกชนผู้ตอบแบบสอบถามนั้น โดยมากมีเพศเป็นหญิง ซึ่งมีจำนวน ๒๕๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๒ ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด มีอายุระหว่าง ๓๑ – ๔๐ ปี ถึง ๑๓๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕ และมีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี คือ ๑๘๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๙

๕.๑.๒ ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาครพบว่า พุทธศาสนิกชนผู้ตอบแบบสอบถามนั้นมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ในภาพรวมอยู่ระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = ๓.๕๐$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า เห็นด้วยมากเกือบทุกด้าน โดยรายละเอียดในแต่ละด้านมีดังต่อไปนี้

ด้านสังคม พบว่า พุทธศาสนิกชนผู้ตอบแบบสอบถามนั้นมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ด้านการพัฒนาชุมชนในด้านสังคม โดยในภาพรวมอยู่ระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.53$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า เห็นด้วยมากเกือบทุกข้อ ยกเว้นข้อว่า ให้ความรู้แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในสังคม, ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต และข้อว่า อำนาจความสะอาดสถานที่ภายในวัดในการกิจกรรมของชุมชน ซึ่งพุทธศาสนิกชนได้แสดงความคิดเห็นอยู่ในระดับที่ไม่แน่ใจ

ด้านเศรษฐกิจ พบว่า พุทธศาสนิกชนผู้ตอบแบบสอบถามนั้นมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ด้านการพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจ โดยในภาพรวมอยู่ระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.53$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า เห็นด้วยมากเกือบทุกข้อ ยกเว้นข้อว่า มีการจัดตั้งองค์กรชุมชน เช่น มูลนิธิ กองทุน ศูนย์ ฯลฯ, มีการเทศนาเกี่ยวกับการออม, มีการชักชวนประชาชนให้รวมพลังเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น, และข้อว่าริเริ่มจัดทำโครงการใหม่ๆ ในการประกอบอาชีพ ซึ่งพุทธศาสนิกชนได้แสดงความคิดเห็นอยู่ในระดับที่ไม่แน่ใจ

ด้านวัฒนธรรม พบว่า พุทธศาสนิกชนผู้ตอบแบบสอบถามนั้นมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ด้านการพัฒนาชุมชนในด้านวัฒนธรรม โดยในภาพรวมอยู่ระดับไม่แน่ใจ ($\bar{X} = 3.43$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า ไม่แน่ใจเกือบทุกข้อ ยกเว้นข้อว่า การส่งเสริมการจัดงานประเพณีในวันสำคัญๆ เช่น วันวิสาขบูชา ฯลฯ, การรวบรวมเอกสาร ตำราทางวัฒนธรรม, ส่งเสริมให้มีการทำบุญในเทศกาลของทุกเดือน, และข้อว่า มีการศึกษาวิจัย เพื่อหาแนวทางการพัฒนาวัฒนธรรม ซึ่งพุทธศาสนิกชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก

ด้านสาธารณสุข พบว่า พุทธศาสนิกชนผู้ตอบแบบสอบถามนั้นมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ด้านการพัฒนาชุมชนในด้านสาธารณสุข โดยในภาพรวมอยู่ระดับไม่แน่ใจ ($\bar{X} = 3.43$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า ไม่แน่ใจเกือบทุกข้อ ยกเว้นข้อว่า วัดของท่านเป็นศูนย์กลางในการรักษาโรคจากโรงพยาบาล, มีการรักษาผู้ติดยาเสพติด, มีการรักษาโรคทางจิตโดยใช้หลักธรรม, และข้อว่าแนะนำหรือจัดหาหน้าสะอาดสำหรับหมู่บ้าน ซึ่งพุทธศาสนิกชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก

ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า พุทธศาสนิกชนผู้ตอบแบบสอบถามนั้นมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ด้านการพัฒนาชุมชนในด้านสิ่งแวดล้อม โดยในภาพรวมอยู่ระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.55$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า เห็นด้วยมากเกือบทุกข้อ ยกเว้นข้อว่า การรักษาและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่าง

ยั่งยืน, เป็นตัวแทนภาครัฐในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม, และส่งเสริมให้ชุมชนใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า ซึ่งพุทธศาสนิกชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับไม่แน่ใจ

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

จากวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนโดยเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร การทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ การจำแนกตาม เพศ อายุ และวุฒิการศึกษา ซึ่งผลการวิจัยมีดังต่อไปนี้

สมมติฐานที่ ๑ พุทธศาสนิกชนที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร แตกต่างกัน จากการวิจัยพบว่า พุทธศาสนิกชนที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๒ พุทธศาสนิกชนที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ไม่แตกต่างกัน พบว่า พุทธศาสนิกชนที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ไม่แตกต่างกันไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๓ พุทธศาสนิกชนที่มีวุฒิการศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร แตกต่างกัน พบว่า ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาครแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ จึงยอมรับกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๔ ปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาชุมชนของ พระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

จากการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่ผู้ตอบแบบสอบถามได้เขียนมาในท้ายของแบบสอบถามเพื่อการวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้สรุปไว้ดังต่อไปนี้

๑) ปัญหาและอุปสรรค เกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์

(๑) **ด้านสังคม** พระสงฆ์ไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการที่พระสงฆ์จะเข้าไปมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนในหลาย ๆ ด้าน สรุปอุปสรรคด้านสังคม คือ ไม่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่พระสงฆ์จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนา

(๒) **ด้านเศรษฐกิจ** ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรของคณะสงฆ์เอง รวมทั้งจากหน่วยงานของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับด้วย

(๓) **ด้านวัฒนธรรม** ประชาชนไม่มีความเข้าใจในการที่พระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านวัฒนธรรม เช่น เรื่องของเก่า วัดอุทยาน เป็นต้น

(๔) **ด้านสาธารณสุข** ขาดการสนับสนุนและติดต่อประสานงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์เพราะพระสงฆ์ขอความร่วมมือมักจะไม่ค่อยได้รับความร่วมมือ หรือถ้ามีก็มีเพียงเล็กน้อยจึงขาดอุปกรณ์หรือเครื่องมือในการช่วยเหลือหรือพัฒนาชุมชนในด้านสาธารณสุข

(๕) **ด้านสิ่งแวดล้อม** อุปกรณ์ในการให้ความสะดวกแก่พระสงฆ์ในการอบรมหรือในการช่วยเหลือพัฒนาชุมชนมีน้อย

๒) ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์

(๑) **ด้านสังคม** ควรมีการทำความเข้ากับหน่วยงานต่างๆถึงความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(๒) **ด้านเศรษฐกิจ** ควรจัดสรรงบประมาณในการเผยแผ่ไว้เป็นกองทุนหรือเป็นนิติยภัตสำหรับพระสงฆ์ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา

(๓) **ด้านวัฒนธรรม** ควรมีการดำเนินการประสานงานหรือประชุมหารือกับหน่วยงานต่างๆเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในด้านนี้

(๔) **ด้านสาธารณสุข** ควรให้พระสงฆ์มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับความรู้ทางการแพทย์หรือความรู้พื้นฐานในการปฐมพยาบาลเพื่อให้พระสงฆ์มีความสามารถในการปฐมพยาบาลเบื้องต้นต่อไป

(๕) ด้านสิ่งแวดล้อม ควรจัดสรรอุปกรณ์หรือเครื่องจักรเพื่อการดำเนินการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและให้พระสงฆ์มีความรู้เกี่ยวกับขอบเขตของพระสงฆ์ที่สามารถจะทำได้

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่ตอบบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า

ด้านสังคม พุทธศาสนิกชนผู้ตอบแบบสอบถามนั้นมีความคิดเห็นตอบบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ด้านการพัฒนาชุมชนในด้านสังคม โดยในภาพรวมอยู่ระดับเห็นด้วยมาก เพราะบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยนั้นมีมากและเด่นชัดมากตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน จึงทำให้พุทธศาสนิกชนได้ให้ความคิดเห็นในด้านนี้นั้นอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับ **พินิจ ลาภานานนท์** ได้วิจัยเรื่องบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบทว่า ในปัจจุบัน แม้บทบาทของวัด และพระสงฆ์ต่อชุมชนจะสูญเสียไปมากตามสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม แต่สำหรับในชนบทบางแห่ง พระสงฆ์ยังสามารถดำรงสถานภาพความเป็นผู้นำชุมชน แต่บทบาทที่มีต่อชุมชนอาจจะมีลักษณะที่ผิดเพี้ยนไปจากเดิม ทว่าบทบาทที่มีประโยชน์มากต่อชุมชนชนบท คือ บทบาทในด้านการพัฒนาชนบท ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในชุมชนชนบทบางแห่ง เมื่อมีงานพัฒนาเข้าไปถึงชุมชน พระสงฆ์ในชุมชนจะเข้าไปร่วมงาน อาจจะเป็นผู้นำในการเสนอความคิดริเริ่ม เป็นศูนย์รวมเรียกความร่วมมือจากประชาชนในกิจกรรมพัฒนาเหล่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่ที่พบเห็นมักจะเป็นโครงการพัฒนาในการสร้างสาธารณะและสิ่งสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น บ่อน้ำ สะพาน ทำนบ ถนน ศาลา หรือห้องประชุม เป็นต้น เป็นการแสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์เองก็ได้ตื่นตัวในบทบาทด้านการพัฒนาชนบทอยู่บ้างแล้ว ถึงแม้จะเป็นเพียงจำนวนน้อยก็ตาม^๑

ด้านเศรษฐกิจ พุทธศาสนิกชนผู้ตอบแบบสอบถามนั้นมีความคิดเห็นตอบบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ด้านการพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจ โดยในภาพรวมอยู่ระดับเห็นด้วยมาก เพราะพระสงฆ์ได้มีบทบาทการพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจโดยเฉพาะการดำรงชีพด้วยหลักพอเพียง อันเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการเดินสายกลาง ซึ่งทำให้การพัฒนาชุมชนนั้นเป็นการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของความพอเพียง ซึ่งทำให้พุทธศาสนิกชนมีความคิดเห็นในเรื่องนี้อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับ **นวรรตน์ สุวรรณผ่อง** มุ่งศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อ

^๑พินิจ ลาภานานนท์, รายงานการวิจัยบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๕.

งานสังคมสงเคราะห์จิตเวช โดยพิจารณาบทบาทในการให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาทางด้านจิตใจ บทบาทในการรตมน้ำมนต์ ให้วัตถุมงคลอันเป็นเรื่องเกี่ยวกับขวัญและกำลังใจ บทบาทในการสอนวิปัสสนากรรมฐานเพื่อความสุขทางด้านจิตใจ บทบาทในการให้ผู้ที่อยู่อาศัยแก่คนที่ไร้ที่พึ่งและผู้เจ็บป่วยและบทบาทในการส่งเสริมจริยธรรมและการพัฒนาทางด้านจิตใจ ผลการวิจัย พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาทางด้านจิตใจและด้านการส่งเสริมจริยธรรมกับการพัฒนาทางด้านจิตใจเป็นส่วนใหญ่ บทบาทด้านอื่นนั้นมีน้อย สิ่งที่เป็อุปสรรคในการปฏิบัติงานของพระสงฆ์มากที่สุดในการช่วยเหลือประชาชนก็คือการขาดแคลนทุนทรัพย์ นอกจากนี้ ยังพบว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่คิดว่ามีความสามารถ มีความพร้อมเหมาะสมที่จะช่วยเหลือประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ว่าจะเป็นในระดับบุคคล กลุ่ม หรือชุมชนก็ตาม^๒

ด้านวัฒนธรรม พุทธศาสนิกชนผู้ตอบแบบสอบถามนั้นมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ด้านการพัฒนาชุมชนในด้านวัฒนธรรม โดยในภาพรวมอยู่ระดับไม่แน่ใจ เพราะว่าพุทธศาสนิกชนนั้นมีความไม่ชัดเจนในด้านความเหมาะสมของพระสงฆ์กับวัฒนธรรม เพราะว่าวัฒนธรรมบางอย่างนั้นพระสงฆ์ไม่สามารถแสดงบทบาทได้โดยตรง จึงทำให้พุทธศาสนิกชนมีความไม่แน่ใจในการให้ความคิดเห็นด้านนี้ ซึ่งสอดคล้องกับ **วัชรารณ เกตุค่างพลู** ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นผู้ใช้บริการต่อการบริการหอพักหญิงในเขตชอย ๗ ถึงชอย ๑๑ ถนนสุนทรารายณ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา” พบว่า คุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ใช้บริการที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๑๘ ปีถึง ๒๐ ปี มีรายได้ต่อเดือนน้อยกว่า ๓,๐๐๐ บาท และกว่าครึ่งของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี มีระยะเวลาที่เข้าเป็นการเช่ารายทอม และมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำเภออื่นของจังหวัดนครราชสีมา ส่วนความคิดเห็นต่อการบริการหอพักหญิงของผู้ใช้บริการทั้ง ๔ ด้าน ในภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง โดยมีด้านการรักษาความปลอดภัยภายในหอพัก มีระดับเห็นด้วยมาก เป็นอันดับแรก รองลงมาคือ ด้านการดูแลรักษาความสะอาดภายในหอพัก ด้านอุปกรณ์อำนวยความสะดวกภายใน หอพัก และด้านการบริการเสริมภายในหอพัก ตามลำดับ^๓

^๒ นวรัตน์ สุวรรณผ่อง, “การศึกษามบทบาทของพระสงฆ์ไทยกับงานสังคมสงเคราะห์จิตเวช : ศึกษากรณีวัดที่มีสำนักสมถวิปัสสนากรรมฐานเขตกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔).

^๓ วัชรารณ เกตุค่างพลู, “ความคิดเห็นผู้ใช้บริการต่อการบริการหอพักหญิงในเขตชอย ๗ ถึงชอย ๑๑ ถนนสุนทรารายณ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา”, **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**, (สาขาการจัดการทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๑).

ด้านสาธารณสุข พุทธศาสนิกชนผู้ตอบแบบสอบถามนั้นมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ด้านการพัฒนาชุมชนในด้านสาธารณสุข โดยในภาพรวมอยู่ระดับไม่แน่ใจ เพราะพุทธศาสนิกชนส่วนมากเล็งเห็นถึงความเหมาะสมของอาจารย์ของพระสงฆ์ จึงเกิดความลังเลใจเกี่ยวกับการให้ความคิดเห็นในด้านการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในด้านสาธารณสุข โดยเฉพาะเรื่องของการให้พระสงฆ์ได้มีความรู้เกี่ยวกับการแพทย์เพื่อรักษาพระสงฆ์ด้วยกันเอง ซึ่งควรบทบาทที่แท้นั้นควรเป็นการให้การสนับสนุนเกี่ยวกับการแพทย์มากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับ **เสาวลักษณ์ นิลขำ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านวังไผ่และหมู่บ้านอุตะเกา จังหวัดชัยนาท ได้เข้าศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน สรุปผลของการศึกษาค้นคว้าว่า “แรงจูงใจในการพัฒนา มากกว่าชุมชนในวังไผ่ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากพระสงฆ์ในชุมชนอุตะเกาบวชและอยู่นาน จึงเป็นผู้นำชาวบ้านในการทำงานพัฒนาต่าง ๆ ได้มากส่วนในชุมชนวังไผ่พระสงฆ์เริ่มมาอยู่ แต่ชาวบ้านก็ศรัทธามาก เพราะเป็นผู้ทำงานอย่างจริงจังและเห็นผลของความร่วมมือของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี ในการศึกษาชุมชนทั้งสองนี้ปรากฏว่า พระสงฆ์มีวิธีในการพัฒนาชุมชนแบบเดียวกันในระยะเริ่มแรก คือ ถือเป็นการพัฒนาแบบเสรีที่ทางวัดและประชาชนร่วมมือกันในการดำเนินงาน ซึ่งงานต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพราะแรงศรัทธาและความร่วมมือจากประชาชนภายในชุมชนที่ช่วยกันสละแรงกายพร้อมทั้งความคิดและกำลังทรัพย์ มีความสามัคคีในการทำงานทุกคนมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมายมา”^๔

ด้านสิ่งแวดล้อม พุทธศาสนิกชนผู้ตอบแบบสอบถามนั้นมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ด้านการพัฒนาชุมชนในด้านสิ่งแวดล้อม โดยในภาพรวมอยู่ระดับเห็นด้วยมาก ด้านนี้เป็นด้านที่พุทธศาสนิกชนมีความเห็นที่อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เพราะว่าพระสงฆ์นั้นตามวัตรปฏิบัติแล้วจะอยู่ป่าเป็นนิตย ซึ่งการที่พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมนั้นเด่นชัด และเหมาะสมในด้านความรู้สึกรักของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป จึงทำให้พุทธศาสนิกชนนั้นให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ในระดับเห็นด้วยมาก ซึ่งสอดคล้องกับ **พระมหาสุภา อุฑโท** ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ไทยใน ๒ ทศวรรษหน้า (๒๕๔๑-๒๕๖๐) กล่าวถึงว่า “บทบาทของพระสงฆ์ คือผู้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยพระสงฆ์ควรจัดวัดให้ร่มรื่น สงบ สะอาดและมีที่ปฏิบัติ

^๔เสาวลักษณ์ นิลขำ, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านวังไผ่ อุตะเกา จังหวัดชัยนาท”, ปรินญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต, หน้า ๑๒๐.

ธรรม เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นสถานที่เหมาะสำหรับพัฒนา ศิลธรรมและจิตใจ และผ่อนคลายความเครียดด้านจิตใจของประชาชน นอกจากนั้นก็ควรส่งเสริม ให้มีป่าชุมชนในวัด เช่น สวนสาธารณะหรือเขตรักษาพันธุ์ นอกจากจะเป็นการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังช่วยลดปัญหามลพิษที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคตอีกด้วย อีกอย่างหนึ่งพระสงฆ์ควรจัดตั้งกลุ่มที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อทำให้การแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีประสิทธิภาพขึ้นอีก”^๕

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนา ชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ความแตกต่าง ระหว่างตัวแปร ได้แก่ การจำแนกตาม เพศ อายุ และวุฒิการศึกษา ซึ่งผลการวิจัยมีผลดังนี้

พุทธศาสนิกชนที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของ พระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เพราะว่าเพศที่แตกต่างกันนั้น ความรู้สึกที่มีให้ต่อสิ่งรอบข้างหรือผู้ที่อยู่รอบข้างนั้นก็แตกต่างกันออกไป รวมถึงที่มีต่อ พระสงฆ์ด้วย โดยมากแล้วเพศหญิงจะมีความรู้สึกที่เปิดรับสิ่งที่พระสงฆ์ได้สอนหรือได้แนะนำ ด้วยมีศรัทธาเป็นทุนเดิม จึงทำให้ความคิดเห็นระหว่างเพศหญิงกับเพศชายมีความแตกต่างกัน ไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิชิต จำนงประโคน ทำการศึกษาเรื่อง “การศึกษาปัญหา การดำเนินงานคณิสสรของคณะกรรมการคณิสสร อำเภอเมืองหนองบัวลำภู จังหวัด หนองบัวลำภู” พบว่า สภาพภาพของสมาชิกคณิสสรในอำเภอเมืองหนองบัวลำภู จังหวัด หนองบัวลำภู ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร และครูที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษา ที่มีความ แตกต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับปัญหาการดำเนินงานคณิสสร ของคณะกรรมการ คณิสสรอำเภอเมืองหนองบัวลำภูที่แตกต่างกัน^๖

พุทธศาสนิกชนที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของ พระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เพราะว่าช่วงอายุเป็นตัวกำหนด

^๕พระมหาสุภา อุทโท, บทบาทของพระสงฆ์ไทยใน ๒ ทศวรรษหน้า (๒๕๔๑-๒๕๖๐) วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓)

^๖วิชิต จำนงประโคน, “การศึกษาปัญหาการดำเนินงานคณิสสรของคณะกรรมการคณิสสร อำเภอ เมืองหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๙).

ความรู้สึกนึกคิดซึ่งช่วงชั้นอายุบางช่วงอาจคิดอะไรที่ไม่มีเหตุผล บางช่วงก็คิดสิ่งทั้งหลายด้วยเหตุผล ซึ่งเป็นผลพุทธศาสนิกชนที่มีอายุแตกต่างกันนั้นมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **กัมพล จรุงสำราญ**^๖ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติหน้าที่สืบสวนสอบสวนตามหลักสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของเจ้าหน้าที่ตำรวจภูธรจังหวัดสุพรรณบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยทางด้านอายุ สถานภาพ ยศ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบ ระยะเวลาที่ปฏิบัติงานในตำแหน่งรับผิดชอบ การอบรม/สัมมนาเรื่องสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ความรู้ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และทัศนคติในเรื่องสิทธิมนุษยชน มีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจในงานสืบสวน สอบสวน ตามสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่างกัน

ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นตอบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาครแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ จึงยอมรับกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เพราะว่าวุฒิการศึกษาเป็นตัวกำหนดได้ซึ่งความรู้และประสบการณ์ของผู้ที่ได้ศึกษา ไม่ว่าจะอยู่ระดับชั้นใดย่อมมีการเรียนรู้และการสั่งสมประสบการณ์หรือแม้แต่การได้แสดงออกซึ่งความคิด ทัศนคติต่อสิ่งต่างๆในแต่ละระดับชั้นการศึกษา ซึ่งส่งผลให้ผู้ได้ศึกษาในแต่ละระดับชั้นนั้นมีความคิดที่แตกต่างกันไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พันตำรวจโท ทวีป สุทธิ** ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการของพนักงานสอบสวนตามหลักพรหมวิหาร ๔ : กรณีศึกษา สถานีตำรวจนครบาลยานนาวา กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์คือ) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการของพนักงานสอบสวน ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสถานีตำรวจนครบาลยานนาวา กรุงเทพมหานคร ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการของพนักงานสอบสวนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสถานีตำรวจนครบาลยานนาวา กรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะของประชาชนที่มีต่อการให้บริการของพนักงานสอบสวน ของสถานีตำรวจนครบาลยานนาวา กรุงเทพมหานคร ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ผลการวิจัยพบว่า การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการของพนักงานสอบสวนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสถานีตำรวจนครบาลยานนาวา กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลพบว่า ประชาชนที่มีเพศ และสถานภาพสมรส ที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการให้บริการ

^๖กัมพล จรุงสำราญ, “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติหน้าที่สืบสวนสอบสวนตามหลักสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของเจ้าหน้าที่ตำรวจภูธรจังหวัดสุพรรณบุรี”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการบริหารงานยุติธรรม)**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐).

ของพนักงานสอบสวนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสถานีตำรวจนครบาลยานนาวา กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีอายุ และวุฒิการศึกษา ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการให้บริการของพนักงานสอบสวนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสถานีตำรวจนครบาลยานนาวา กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑^๔

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การวิจัยเรื่องความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร มีข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ดังนี้

๑) ทางคณะสงฆ์ร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดสมุทรสาครควรจัดให้มีการจัดอบรมหลักสูตรการบริหารจัดการวัดและชุมชนให้กับพระสงฆ์ในเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้มีความรู้ความชำนาญอย่างน้อยทุกเดือน

๒) จากผลการวิจัย พบว่า ระดับการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ด้านเศรษฐกิจ มีค่าเฉลี่ยระดับที่ไม่แน่ใจ จากข้อค้นพบนี้ ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับบทบาทในการพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจ ควรมีการทบทวนนโยบายของคณะสงฆ์ใหม่ ในฐานะที่พระสงฆ์ที่อยู่ในท้องถิ่นจะมีมาตรการใดในการพัฒนาชุมชนได้มากที่สุด เพื่อช่วยเหลือชุมชนให้มีความผาสุกตลอดไป

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปฏิบัติ

๑) พระสงฆ์ที่ดำเนินการพัฒนาชุมชน ควรมีการประสานงานหรือปรึกษาร่วมกันระหว่างชุมชนที่จะดำเนินโครงการนั้นๆ

๒) การทำความเข้าใจร่วมกันระหว่างพุทธศาสนิกชนกับคณะสงฆ์ในด้านต่างๆควรให้เป็นไปบนพื้นฐานของความเป็นกลาง โดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมทั้งสองฝ่าย

^๔ พันตำรวจโท ทวีป สุทธิ, ความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการของพนักงานสอบสวนตามหลักพรหมวิหาร ๔ : กรณีศึกษา สถานีตำรวจนครบาลยานนาวา กรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

๓) การประเมินผลการปฏิบัติงานควรทำทุกครั้งในการทำโครงการพัฒนาชุมชน เพื่อให้ทราบข้อเด่นข้อด้อยของบุคลากร

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

๑) ควรมีการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ ส่งเสริม และเผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรมในจังหวัดปทุมธานีตลอดถึงจังหวัดใกล้เคียง

๒) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ

๓) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเพื่อ เพื่อหาแนวทางในการนำความรู้ใหม่ ๆ มาพัฒนาสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้าตลอดไป

๔) ควรมีการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับองค์กรของพระสงฆ์เกี่ยวกับการพัฒนาหรือการบริหารจัดการองค์กรให้เข้มแข็งต่อไป

๕) ควรมีการศึกษาผลกระทบหรือผลสะท้อนที่เกิดจากการไม่ร่วมมือกันในการพัฒนาระหว่างชุมชนกับองค์กรของพระสงฆ์ในเรื่องการบริหารจัดการ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

(๑) หนังสือ :

- กรมการศาสนา. กระทรวงศึกษาธิการ. **คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.
- ขนิษฐา วิเศษสาธิต และมุกดา ศรียงค์. **จิตวิทยาสังคมและมนุษย์สัมพันธ์**. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๒๖.
- ตุลา มหาพสุธานนท์. **หลักการจัดการ หลักการ. ท่าเรือแหลมฉบัง LAEM CHABANG PORT**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ตำรวจ, ๒๕๔๖.
- จิตยา สุวรรณขณ. **พัฒนาการ : ความคาดหวังบทบาทของพัฒนากร คณะกรรมการหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ระดับตำบล : ส่วนท้องถิ่น สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗.
- นำทรัพย์ จันทน์หอม. **การทำให้ศูนย์กลางของชุมชน**. การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, ๒๕๒๖.
- ประกอบ กรรณสูตร. **สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- ประภาพิต สัญชาติเจตน์. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๒๔.
- ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง. **สภาพภาพและบาทบาท**. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖.
- ปราชญา กล้าผจญ. **พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปโม). **เอกสารประกอบคำ บรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). **การศึกษาที่สากลบนพื้นฐานแห่งภูมิปัญญาไทย**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๔.
- _____. **พุทธบริษัทกับพระธรรมวินัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปัญญา, ๒๕๓๒.

พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย ฐมฺมทินฺโน). บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น.

เอกสารประกอบการประชุมพระสังฆาธิการและผู้นำประจำปี ๒๕๒๓ อำเภอท่าม่วง จังหวัดชลบุรี.

พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตฺติทินฺโน). ธรรมญาณนิพนธ์ : ๑๐๐ ปี พระพุทธวรญาณ. (อัตสํเนา).

พระไพศาล วิสาโล. พระพุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤติ.

กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสตรีนิตยสาร, ๒๕๔๖.

พระมหาสมทรง สิรินฺทโร. นายแพทย์ประเวศ วะสี. นายสมบุญ สุขสำราญ และ ส. ศิวรักษ์. บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต. อ้างถึงใน พระปลัด เกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล. “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. (การบริหารการศึกษา), ๒๕๒๖.

พระมหาสุภา อุทฺโท. บทบาทพระสงฆ์ในทศวรรษหน้า (๒๕๔๑ - ๒๕๖๐). วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.

พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๙.

กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.

พระราชรัตนโมลี. ชีวิตลิขิตของกรรม. กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๔๕.

พัชนี วรกวิน. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๖.

พิทยา สายหู. กลไกของสังคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

ไพบูลย์ ช่างเรียน. สารานุกรมศัพท์ทางสังคม. กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา, ๒๕๑๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

วราคม ที่สุกะ. สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๓๔.

สงวนศรี สุทธิเลิศอรุณ. จิตวิทยาสังคมเพื่อการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : เกรียงศักดิ์การพิมพ์, ๒๕๒๕.

สง่า หล่อสำราญ. ตำนานพระพุทธสาวก. กรุงเทพมหานคร : อักษรสยามการพิมพ์, ๒๕๔๑.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า. (ช่วง วรบุญโณ). การเผยแผ่พระพุทธศาสนา. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

_____. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่อง การคณะสงฆ์และการพระศาสนาในทวีปรัตน (บรรณาธิการ). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

สังคม โทบุรินทร์. “บทความการศึกษา”. สพท. เชียงราย เขต ๓, ๒๕๕๐.

สุชา จันทรเฒ. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, ๒๕๒๐.

สุพานี สฤษฏ์วานิช. พฤติกรรมองค์การสมัยใหม่ : แนวคิดและทฤษฎี. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙.

สุรียรี ศิริโกคาภิรมย์. การวิจัยทางการศึกษา. ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖.

โสภา ชูพิกุลชัย. จิตวิทยาสังคมประยุกต์. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒.

(๒) งานวิจัย

กรรณิกา ขวัญอารีย์. บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต. (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์). ๒๕๓๕.

งามตา สุขประเสริฐ. การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลศึกษาเฉพาะกรณี องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๒.

ธัญพร พงษ์โสภณ. บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลูกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น (ศึกษากรณี พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสจังหวัดกาญจนบุรี). วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิตมหาบัณฑิต (สื่อสารมวลชน). (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์). ๒๕๓๙.

นรินทร์ พูลสวัสดิ์. “ปัญหาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี”. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา. ๒๕๓๓.

นวรรตน์ สุวรรณผ่อง. “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ไทยกับงานสังคมสงเคราะห์จิตเวช : ศึกษากรณีวัดที่มีสำนักสมถวิปัสสนากรรมฐานเขตกรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔.

นุจรี เกตุปราษฎ์. บทบาทของประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีจังหวัดทั่วประเทศ ในการพัฒนาสตรีระดับจังหวัด. รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารทั่วไป). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา. ๒๕๔๔.

พระครูสังฆรักษ์พิศวีร์ ชีรปญโญ. “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระชนดล นาคพิพัฒน์. การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์. **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตร์**

มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระปลัดเกียรติศักดิ์ สินทวิวรกุล. บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัด
กระบี่. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

พระมหาภุชญา นันทเพชร. ทศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม. **วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม**. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,
๒๕๔๐.

พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม. “บทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

พระอวยชัย อินทร์ศรีเมือง. ปัจจัยที่ช่วยส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์ กลาง
ชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี : วัดในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต. (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๔๒.

พินิจ ลาภานานนท์. รายงานการวิจัยบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท.
กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

รัชตะวัน วรดิษฐ์วงศ์. “การจัดแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ตามทัศนะของอาจารย์และนิสิต
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (เทคโนโลยี
ทางการศึกษา)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐.

เริงฤทธิ์ พลนามอินทร์. บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาในจังหวัด
อุดรธานี. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาไทยคดีศึกษา.
(มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๔๐.

(๓) เอกสารที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

ประกาศอนุญาตให้คฤหัสถ์เข้าสอบธรรม. (แถลงการณ์คณะสงฆ์เล่ม ๑๘ พ.ศ. ๒๔๗๒ หน้า
๓๘๙ – ๓๙๐. อ้างใน : พระราชวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ), บทความ การศึกษา
ของสงฆ์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ ๕ ถึง รัชกาลที่ ๗).

สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. เรื่องสอบธรรมสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๔๔.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔.

สังคม โทปฐนทร์. “บทความการศึกษา”. สพท. เชียงราย เขต ๓. (๓ ธันวาคม ๒๕๕๐).

๒. ภาษาอังกฤษ :

Cronbach. Lee J. **Essentials of psychological testing**. 4th ed.. (New York: Harper & Row). 1971.

Cohen, J.M. and Uphoff, N.T. **“Participation’s Place in Rural Development : Seeking Clarity Through Specificity,”** World Development. 8(3), (1980).

E.N. Chapman. **Supervisor Survival Kit**. second edition. California : Science Research Associates Inc., 1995.

Ernest Dale. **Management : Theory and Practice**. New York : McGraw-Hill, 1973.

Fayol, Henri. **General and Industrial Management**. London : Pittman & Sons, 1964.
Frederick W. Taylor. Ibid.

Gulick L. and Urwick J. **Papers on the Science of Administration**. New York : Institute of Public Administration, 1973.

Herbert A. Simon. **Administrative Behavior**. New York: Macmillan, 1947.

Hutchinson, Jonh G. **Organization : Theory and Classical Concepts**. New York : McGraw-Hill, 1967.

Koontz, Harold & Cyril O’ Donnell. **Principle Of Management : An Analysis of Managerial Functions**. New York : McGraw-Hill, 1972.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

๑. พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ

อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. พระมหาโยตะ ปยุตฺโต

อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ หน่วยวิทยบริการ
วัดไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. พระปลัดสามารถ ฐมฺมธโร

อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ หน่วยวิทยบริการ
วัดไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. ผศ.ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช

อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕. อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต

อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร., โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๔๑๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๑๐

วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอกความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺญ, ผศ.

ด้วย พระมหาไพศาล โสธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๓๒- นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของครูพระสอนศีลธรรมกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร.,โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๙๑๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๑๐

วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหาโยตะ ปยุตโต

ด้วย พระมหาไพศาล โสธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๓๒ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของครูพระสอนศีลธรรมกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ดร.สุพล
๒๗/๖/๕๔

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร., โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๙๑๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๑๐

วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขออนุมัติตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระปลัดสามารณ ธมฺมธโร

ด้วย พระมหาไพศาล โสธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๓๒ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของครูพระสอนศีลธรรมกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ได้ตรวจผ่านเรียบร้อยแล้ว
พระปลัดสามารณ ธมฺมธโร
อธิการประจำ
๑๕ กันยายน ๒๕๕๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร., โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๔๑๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๑๐

วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช

ด้วย พระมหาไพศาล โฆสธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๓๒ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของครูพระสอนศีลธรรมกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ศาสตราจารย์ ดร.ไพศาล โฆสธมโม

 ๒๐/๖/๕๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร., โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๕๑๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๑๐

วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต

ด้วย พระมหาไพศาล โฆสธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๓๒ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของครูพระสอนศีลธรรมกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต

(๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๔)
๒๗ มิ.ย. ๕๔

ภาคผนวก ค**ผลการหาดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า IOC)**

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ (IOC)
ของแบบสอบถามเกี่ยวกับงานวิจัย
เรื่อง : บทบาทของพระสอนศีลธรรมกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน
ประถมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

.....									
	บทบาทของพระสอนศีลธรรมกับ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาใน โรงเรียนประถมศึกษา อำเภอนคร ชัยศรี จังหวัดนครปฐม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและแปลผล		
ข้อที่	๑. บทบาทด้านการจัดการเรียน การสอน	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า loc	แปล ผล
๑.๑	บูรณาการหลัก ศีล สมาธิ ปัญญา กับ การใช้ในชีวิตประจำวัน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๒	นิมนต์พระสงฆ์มาสอนนักเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๓	เชิญครูภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา มาสอนนักเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๔	นำนักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดหรือศาสน สถานที่สำคัญ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๕	ส่งเสริมให้มีการคิดวิเคราะห์เหตุการณ์ ในสังคมด้วยหลักธรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๖	ส่งเสริมให้มีความซื่อสัตย์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๗	ส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ ต่อตนเอง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๘	ส่งเสริมให้นักเรียนมีความตรงต่อเวลา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๙	ส่งเสริมให้นักเรียนพึ่งตนเองหรือเลี้ยง ชีพด้วยความสุจริต	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๑๐	ส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติในเรื่อง พฤติกรรมทางเพศที่ถูกต้องตามหลัก ศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๑๑	ส่งเสริมให้นักเรียนแก้ปัญหาชีวิตด้วย สติปัญญา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

	๑. บทบาทด้านการจัดการเรียน การสอน (ต่อ)	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า loc	แปล ผล
๑.๑๒	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้เท่าทันสังคมที่ เปลี่ยนแปลง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๑๓	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จัก ลด ละ เลิก อบายมุข	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๑๔	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักการใช้จ่ายตาม หลักศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๑๕	ส่งเสริมให้นักเรียนมีสุขภาพจิตดี แจ่มใส เบิกบาน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๑๖	ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมใน กระบวนการเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
	๒. ด้านเผยแพร่ศีลธรรม	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า loc	แปล ผล
๒.๑	ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนเห็นคุณค่า ของตนเอง ไม่ดูถูกตนเอง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๒	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักมีความสุขตาม ฐานะของตน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๓	ส่งเสริมให้รู้จักคิด วิเคราะห์ปัญหาชีวิต	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๔	ส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพึ่งตนเอง ได้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

	๓. ด้านการศึกษา	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า loc	แปล ผล
๓.๑	จัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนใฝ่รู้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๒	จัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียน แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๓	จัดการเรียนการสอนให้นักเรียนมีส่วนร่วม ในชั้นเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๔	จัดการเรียนรู้โดยมีสื่อ วัสดุ คอมพิวเตอร์ช่วยในการสอน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๕	จัดการเรียนรู้โดยนำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ในปัจจุบันประยุกต์ใช้ในการสอน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
	๔. ด้านการเป็นผู้นำ	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า loc	แปล ผล
๔.๑	เป็นผู้นำด้านกิจกรรมทาง พระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.๒	เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมทาง พระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.๓	เป็นผู้นำในการไหว้พระสวดมนต์ทุก คาบเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.๔	เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมพุทธศาสน สุภาสิตวันละบท	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.๕	เป็นผู้นำในการสมาทานศีลในวันพระ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.๖	เป็นผู้นำในการส่งเสริมให้นักเรียนเห็น คุณค่าในการรักษาพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.๗	เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริม การมีส่วนร่วมในการพัฒนาจริยธรรม ของนักเรียน ของบ้าน วัด โรงเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.๘	เป็นผู้นำในการให้คำปรึกษาทางด้าน จิตใจแก่นักเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

	๕. ด้านการพัฒนาคนให้ครบ ทั้ง ๔ ด้านตามหลัก พระพุทธศาสนา ได้แก่ กาย สังคม จิตใจและปัญญา	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า loc	แปล ผล
๕.๑	ให้ความรู้แก่นักเรียนถึงการพัฒนาทาง กาย วาจาและใจ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.๒	ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักปรับตัวเข้ากับ เพื่อน ๆ โดยใช้ธรรมเป็นหลักคิด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.๓	ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนซื่อสัตย์ สุจริต และอ่อนโยนต่อผู้อื่น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.๔	จัดให้มีกิจกรรมต่างๆที่พัฒนาทักษะ ด้านความคิด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.๕	จัดให้มีการนั่งสมาธิประจำวัน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ภาคผนวก ง
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

คำชี้แจง

ด้วยผู้วิจัยต้องการศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

ดังนั้นผู้วิจัยจึงใคร่ขอความกรุณา ท่านอาจารย์กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม นักเรียน ตอบแบบสอบถามให้ครบทุกข้อ และตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด คำตอบของท่านจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาครูพระสอนศีลธรรม ในการพัฒนาจริยธรรมสำหรับนักเรียนโรงเรียนในเขตอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอขอบคุณที่ท่านได้กรุณาตอบแบบสอบถามฉบับนี้ด้วยความยินดียิ่ง

แบบสอบถามมีทั้งหมด ๒ ตอน

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพ ส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสอนศีลธรรมกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทของครูพระสอนศีลธรรมกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

ผู้ศึกษาขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งในความร่วมมือ ในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้

พระมหาไพศาล โฆสธมโม

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ สถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบ

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ และเติมข้อความลงในช่องว่างที่กำหนดไว้ให้
ตามความเป็นจริง

๑. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

๒. อายุ

☐ ต่ำกว่า ๒๐ ปี

☐ ๒๑ - ๓๐ ปี

☐ ๓๑ - ๔๐ ปี

☐ ๔๑ - ๕๐ ปี

☐ ๕๑ ปีขึ้นไป

๔. สถานภาพ

☐ ครู

☐ นักเรียน

๕. โรงเรียนที่สังกัด

☐ โรงเรียนวัดจี้วราย

☐ โรงเรียนวัดกกตาล

☐ โรงเรียนวัดสว่างอารมณ์

☐ โรงเรียนวัดใหม่สุคนธาราม

☐ โรงเรียนวัดโคกเขมา

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสอนศีลธรรมกับการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่าง ๕ , ๔ , ๓ , ๒ , ๑ ตามความเป็นจริง

บทบาทครูพระสอนศีลธรรมกับการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา	ความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	๕	๔	๓	๒	๑
๑. ด้านการจัดการเรียนการสอน					
๑.๑ บุคลากรหลัก คือ สมាธิ ปัญญา กับการใช้ใน ชีวิตประจำวัน					
๑.๒ นิมนต์พระสงฆ์มาสอนนักเรียนร่วมกับครูพระสอน ศีลธรรมที่มีอยู่แล้ว					
๑.๓ เชิญครูภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนามาสอนนักเรียน					
๑.๔ นำนักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดหรือศาสนสถานที่สำคัญ					
๑.๕ ส่งเสริมให้มีการคิดวิเคราะห์เหตุการณ์ในสังคมด้วย หลักธรรม					
๑.๖ ส่งเสริมให้มีความซื่อสัตย์					
๑.๗ ส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเอง					
๑.๘ ส่งเสริมให้นักเรียนมีความตรงต่อเวลา					
๑.๙ ส่งเสริมให้นักเรียนพึ่งตนเองหรือเลี้ยงชีพด้วยความ สุจริต					
๑.๑๐ ส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติในเรื่องพฤติกรรมทางเพศที่ ถูกต้องตามหลักศาสนา					
๑.๑๑ ส่งเสริมให้นักเรียนแก้ปัญหาชีวิตด้วยสติปัญญา					
๑.๑๒ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้เท่าทันสังคมที่เปลี่ยนแปลง					
๑.๑๓ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จัก ลด ละ เลิกอบายมุข					
๑.๑๔ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักการใช้ภัยตามหลักศาสนา					

บทบาทครูพระสอนศีลธรรมกับการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา	ความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
	๕	๔	๓	๒	๑
๑.๑๕ ส่งเสริมให้นักเรียนมีสุขภาพจิตดี แจ่มใส เบิกบาน					
๑.๑๖ ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียน					
๒. ด้านเผยแผ่ศีลธรรม					
๒.๑ ส่งเสริมให้นักเรียนสอบธรรมศึกษา					
๒.๒ ส่งเสริมให้นักเรียนที่สอบจบธรรมศึกษาในชั้นนั้นๆ สอนรุ่นน้องต่อไป					
๒.๓ ส่งเสริมให้นักเรียนนำสิ่งที่ได้จากการเรียนศีลธรรมไป บอกต่อแก่ครอบครัว					
๒.๔ ส่งเสริมให้นักเรียนมีโอกาสแลกเปลี่ยนธรรมกับต่าง โรงเรียน					
๓. ด้านการศึกษา					
๓.๑ จัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนรักการอ่าน					
๓.๒ จัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนแสวงหาความรู้ด้วย ตนเอง					
๓.๓ จัดการเรียนการสอนให้นักเรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียน					
๓.๔ จัดการเรียนรู้โดยมีสื่อ วัสดุ คอมพิวเตอร์ช่วยในการ สอน					
๓.๕ จัดการเรียนรู้โดยนำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ประยุกต์ใช้ในการสอน					
๔. ด้านการเป็นผู้นำ					
๔.๑ เป็นผู้นำด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา					
๔.๒ เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา					
๔.๓ เป็นผู้นำในการไหว้พระสวดมนต์ทุกคาบเรียน					
๔.๔ เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมพุทธศาสนสุภาษิตวันละ บท					

บทบาทครูพระสอนศีลธรรมกับการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา	ความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
	๕	๔	๓	๒	๑
๔.๕ เป็นผู้นำในการสมათานศีลในวันพระ					
๔.๖ เป็นผู้นำในการส่งเสริมให้นักเรียนเห็นคุณค่าในการ รักษาพระพุทธศาสนา					
๔.๗ เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วน ร่วมในการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน ของบ้าน วัด โรงเรียน					
๔.๘ เป็นผู้นำในการให้คำปรึกษาทางด้านจิตใจแก่นักเรียน					
๕. ด้านการพัฒนาคนให้ครบทั้ง ๔ ด้านตามหลัก พระพุทธศาสนา ได้แก่ กาย สังคม จิตใจและปัญญา					
๕.๑ ให้ความรู้แก่นักเรียนถึงการพัฒนาทางกาย วาจาและใจ					
๕.๒ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักปรับตัวเข้ากับเพื่อน ๆ โดยใช้ ธรรมเป็นหลักคิด					
๕.๓ ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนซื่อสัตย์ สุจริต และอ่อนโยน ต่อผู้อื่น					
๕.๔ จัดให้มีกิจกรรมต่างๆที่พัฒนาทักษะด้านความคิด					
๕.๕ จัดให้มีการนั่งสมาธิประจำวัน					

ตอนที่ ๓ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อบทบาทของครูพระสอนศีลธรรมกับการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

๓.๑ ปัญหาอุปสรรคของครูพระสอนศีลธรรมกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน
ประถมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๒ ข้อเสนอแนะต่อบทบาทของครูพระสอนศีลธรรมกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก จ

ผลการหาความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า Alpha)

ผลการหาความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า Alpha)

R E L I A B I L I T Y A N A L Y S I S - S C A L E (A L P H A)

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Alpha if Item Deleted
เรียน1	131.3000	639.2517	.6835	.9646
เรียน2	131.2333	652.8057	.3840	.9658
เรียน3	131.4333	632.8747	.6366	.9648
เรียน4	131.8000	638.0966	.7196	.9645
เรียน5	131.5000	650.1897	.3659	.9661
เรียน6	131.7333	620.3402	.7183	.9644
เรียน7	131.6000	637.1448	.5309	.9654
เรียน8	131.6000	631.6276	.7333	.9643
เรียน9	131.9000	625.1966	.7171	.9643
เรียน10	131.7000	632.3552	.6704	.9646
เรียน11	131.6667	615.1954	.8729	.9634
เรียน12	131.8333	626.5575	.7913	.9640
เรียน13	131.6667	630.3678	.7079	.9644
เรียน14	131.8667	625.3609	.8783	.9636
เรียน15	131.6333	630.1023	.7134	.9644
เรียน16	131.7333	637.7885	.6318	.9648
เผยแผ่1	131.7000	627.1828	.8534	.9637
เผยแผ่2	131.8667	624.4644	.7871	.9639
เผยแผ่3	131.7000	623.8724	.7849	.9640
เผยแผ่4	131.4000	630.8690	.7231	.9643
ศึกษา1	131.9000	617.8862	.8896	.9634
ศึกษา2	132.1333	628.5333	.7745	.9641
ศึกษา3	131.7667	624.5989	.7337	.9642
ศึกษา4	131.2000	651.6138	.5176	.9653
ศึกษา5	131.5333	646.0506	.4304	.9658
ผู้นำ	131.4333	638.1851	.6175	.9648
ผู้นำ2	131.6667	648.4368	.3807	.9660
ผู้นำ3	130.9667	653.4816	.3587	.9659
ผู้นำ4	131.3667	640.1023	.6428	.9648
ผู้นำ5	131.5333	651.2230	.4325	.9656
ผู้นำ6	131.8000	629.2690	.6548	.9647
ผู้นำ7	131.8667	627.6368	.7081	.9644
ผู้นำ8	131.7000	633.2517	.7254	.9643
พัฒนา	131.8667	619.4989	.8550	.9635
พัฒนา2	131.8333	623.6609	.7361	.9642
พัฒนา3	131.5667	644.9437	.5280	.9653
พัฒนา4	130.7667	664.9437	.1766	.9663
พัฒนา5	131.4000	675.3517	.1724	.9676

R E L I A B I L I T Y A N A L Y S I S - S C A L E (A L P H A)

Reliability Coefficients

N of Cases = 30.0

N of Items = 38

Alpha = .9656

ภาคผนวก จ

หนังสือขอความอนุเคราะห์ทดสอบคุณภาพเครื่องมือ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๑๓

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
เรียน ผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนวัดทุ่งน้อย
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาไพศาล ฉายา ไชยธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๓๒
นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของครูพระสอนศีลธรรมกับการเผย
แผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากครูและนักเรียนภายในโรงเรียน
ของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวม
ข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการ
ต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

ร.ก.ย. ๕๕

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน

นายอานนท์ นรมาตร์ โทร. ๐๘๔-๒๒๔-๔๑๔๔

ภาคผนวก ข
หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูล

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๖)/๐๓๐

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม

๑๔ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายบุญสม รักบ่อพลับ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดจันทาราย
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาไพศาล ไชยธรรมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๓๒ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของครูพระสอนศีลธรรมกับการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากครูและนักเรียนภายในโรงเรียน
ของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวม
ข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

อภินันท์

(พ.ศ. ๐๖๐๓ พ.ศ. ๖๐)
๑๑ ก.ย. ๕๔

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ประสานงาน

นายอานนท์ นรมาตร์ โทร. ๐๘-๔๒๒๔-๔๑๔๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๖)/๐๓๐

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม

๑๔ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายจตุรงค์ เขาวนสกุล ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดกกตาล
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาไพศาล โสธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๓๒ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของครูพระสอนศีลธรรมกับการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากครูและนักเรียนภายในโรงเรียน
ของท่าน จึงขออนุญาตจากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวม
ข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

17 กย 54

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ประสานงาน

นายอานนท์ นรมาตร โทร. ๐๘-๙๒๒๙-๔๑๔๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๖)/๐๓๐

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม

๑๔ กันยายน ๒๕๕๔

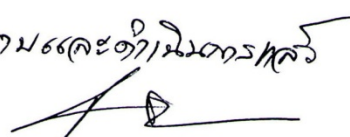
เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายสิทธิชัย คุ้มอนุวงศ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสว่างอารมณ์
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาไพศาล ไชยธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๓๒ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของครูพระสอนศีลธรรมกับการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

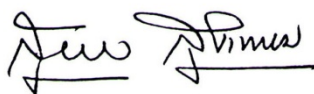
ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากครูและนักเรียนภายในโรงเรียน
ของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวม
ข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบบคุนในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ทราบดีและดำเนินการแล้ว

ขอขอบบคุน
๒๒ เม ๕๔.

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ประสานงาน

นายอานนท์ นรมาตร์ โทร. ๐๘-๙๒๒๔-๔๑๔๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๖)/๐๓๐

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม

๑๔ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นางสาวจิตาภรณ์ เพ็งหนู ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดใหม่สุคนธาราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาไพศาล ไชยธมฺโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๓๒ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของครูพระสอนศีลธรรมกับการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากครูและนักเรียนภายในโรงเรียน
ของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวม
ข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

ก.ช. ๕๔

สุรพล สุษะพรหม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ประสานงาน

นายอานนท์ นรมาตร์ โทร. ๐๘-๙๒๒๔-๔๑๔๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๖)/๐๓๐

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสว่างพราน จังหวัดนครปฐม

๑๔ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขออนุญาตขอทราบข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นางประภาพร เสนาะคำ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดโคกเขมา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาไพศาล ไชยธนูโม รักษประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๓๒ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของครูพระสอนศีลธรรมกับการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากครูและนักเรียนภายในโรงเรียน
ของท่าน จึงขออนุญาตจากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้ฉันได้ดำเนินการเก็บรวบรวม
ข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

-กราบ 11๑: ศิโรนัฏฐะ
๑๗ ก.ย. ๕๔

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ประสานงาน

นายอานนท์ นรมาตร์ โทร. ๐๘-๔๒๒๔-๔๑๔๔

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	:	พระครูสาครกิจจานุกูล (วิศิษฐ์ จันทโน)
เกิด	:	๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๔
สถานที่เกิด	:	๑๐๖ หมู่ที่ ๔ ตำบลหนองบัว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร
การศึกษา	:	นักธรรมชั้นเอก (น.ธ.เอก), ป.บส. ปริญญาตรี พุทธศาสตร์บัณฑิต (พธ.บ.)
อุปสมบท	:	๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๔
สังกัด	:	วัดหนองบัว ตำบลหนองบัว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร
หน้าที่	:	ครูสอนพระปริยัติธรรม, ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดหนองบัว ตำบลหนองบัว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร,
ที่อยู่ปัจจุบัน	:	วัดหนองบัว ตำบลหนองบัว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

บทบาทในการพัฒนาชุมชน ของพระสงฆ์	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่				
	๑	๒	๓	๔	๕
การพัฒนาชุมชนในด้านสังคม					
๑. มีการจัดอบรมธรรมะแก่ประชาชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๒. เป็นวิทยากรบรรยายธรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๓. สอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๔. ให้ความรู้ แนวคิด เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในสังคม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๕. ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๖. ช่วยเหลือสังคมด้วยการบริจาคปัจจัยหรือวัตถุสิ่งของ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๗. อำนวยความสะดวกสถานที่ภายในวัดในการกิจกรรม ของชุมชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๘. ร่วมเป็นกรรมการขององค์กรชุมชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๙. ส่งเสริมให้ชุมชนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับองค์กรอื่น หรือชุมชนอื่น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
การพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจ					
๑. มีการเทศนาเกี่ยวกับการส่งเสริมการประกอบอาชีพ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๒. มีการจัดตั้งองค์กรชุมชน เช่น มูลนิธิ กองทุน ศูนย์ ฯลฯ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๓. เป็นวิทยากรบรรยายเกี่ยวกับการส่งเสริมการประกอบ อาชีพของชุมชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๔. มีการส่งเสริมให้ชุมชนไปร่วมงานที่องค์กรอื่น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๕. ให้คำปรึกษา แนะนำเกี่ยวกับการดำเนินงาน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๖. มีการเทศนาเกี่ยวกับการออม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๗. บริจาควัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๘. มีการชักชวนประชาชนให้ร่วมพลังเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑

บทบาทในการพัฒนาชุมชน ของพระสงฆ์	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่				
	๑	๒	๓	๔	๕
๙. มีการเชิญผู้เชี่ยวชาญมาเป็นผู้ฝึกสอน อาชีพแก่ประชาชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๑๐. ริเริ่มจัดทำโครงการใหม่ ๆ ในการ ประกอบอาชีพ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
การพัฒนาชุมชนในด้านวัฒนธรรม					
๑. มีการส่งเสริมการจัดงานประเพณีในวัน สำคัญ ๆ เช่น วันวิสาขบูชา ฯลฯ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๒. มีการเทศนาในวันสำคัญ ๆ เช่น วันวิ สาขบูชา ฯลฯ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๓. มีการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ในชุมชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๔. มีการจัดกิจกรรมเมื่อถึงวันสำคัญต่าง ๆ ทางศาสนา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๕. มีการบริจาคปัจจัยในการบูรณะ โบราณสถาน โบราณ วัตถุ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๖. มีการรวบรวมเอกสาร ตำราทางวัฒนธรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๗. ภายในวัดจัดให้มีที่เก็บโบราณวัตถุหรือ ศิลปะวัตถุ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๘. ส่งเสริมให้มีการทำบุญในเทศกาลของทุก เดือน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๙. วัดของท่านเป็นศูนย์กลางการติดต่อ ประสานงานทาง ศิลปวัฒนธรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๑๐. มีการศึกษา วิจัย เพื่อหาแนวทางการ พัฒนาวัฒนธรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
การพัฒนาชุมชนในด้านสาธารณสุข					
๑. ให้ความรู้ในด้านสุขอนามัยแก่ชุมชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๒. ส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักทำความสะอาด ที่อยู่อาศัย บริเวณที่อยู่อาศัย ฯลฯ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๓. ร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการ ส่งเสริมสุขภาพ อนามัยของชุมชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑

บทบาทในการพัฒนาชุมชน ของพระสงฆ์	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่				
	๑	๒	๓	๔	๕
๔. วัดของท่านเป็นศูนย์กลางในการรักษา โรคจากโรงพยาบาล	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๕. ส่งเสริมให้ชุมชนปลูกยาสมุนไพรเพื่อ รักษาโรคเอง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๖. มีการรวบรวมการรักษาโรคแบบพื้นบ้าน และนำไปเผยแพร่ให้กับชุมชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๗. มีการรักษาผู้ที่ติดยาเสพติด	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๘. มีการรักษาโรคทางจิตโดยใช้หลักธรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๙. ปรึกษาปัจจัยในการจัดซื้อยาสามัญ ประจำบ้าน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๑๐. แนะนำหรือจัดหาผ้าสะอาดสำหรับ หมู่บ้าน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
การพัฒนาชุมชนในด้านสิ่งแวดล้อม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๑. ร่วมมือกับชุมชนในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๒. มีการรักษาและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๓. จัดบริเวณวัดให้ร่มรื่น เป็นตัวอย่างแก่ ชุมชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๔. ให้ความรู้แก่ชุมชนในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม	+๑	๐	+๑	+๑	+๑
๕. ส่งเสริมให้ชุมชนใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า	+๑	๐	+๑	+๑	+๑
๖. ปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	+๑	๐	+๑	+๑	+๑
๗. ต่อต้านการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๘. เป็นตัวแทนภาครัฐในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๙. ปรึกษาปัจจัยในการอนุรักษ์หรือการจัด สภาพแวดล้อมให้สวยงาม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑
๑๐. หาแนวทางในการแก้ไขปัญหา สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑

***** Method 1 (space saver) will be used for this analysis *****

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

		Mean	Std Dev	Cases
1.	สังคม1	4.0000	.6948	30.0
2.	สังคม2	3.8667	1.0417	30.0
3.	สังคม3	3.8667	.7761	30.0
4.	สังคม4	3.6667	.9942	30.0
5.	สังคม5	3.7333	.9072	30.0
6.	สังคม6	3.7333	.7397	30.0
7.	สังคม7	3.7000	.7022	30.0
8.	สังคม8	3.7667	.7279	30.0
9.	สังคม9	3.7667	.6261	30.0
10.	เศรษฐกิจ1	3.7667	.9353	30.0
11.	เศรษฐกิจ2	3.7000	.8769	30.0
12.	เศรษฐกิจ3	3.8000	.7611	30.0
13.	เศรษฐกิจ4	3.7333	.9072	30.0
14.	เศรษฐกิจ5	3.7000	1.0222	30.0
15.	เศรษฐกิจ6	3.5333	.9732	30.0
16.	เศรษฐกิจ7	3.9667	.8087	30.0
17.	เศรษฐกิจ8	3.6667	.8442	30.0
18.	เศรษฐกิจ9	3.7667	.8172	30.0
19.	เศรษฐกิจ10	3.7000	.9154	30.0
20.	วัฒนธรรม1	3.7333	.9803	30.0
21.	วัฒนธรรม2	3.6333	.9279	30.0
22.	วัฒนธรรม3	3.6333	.8503	30.0
23.	วัฒนธรรม4	3.5667	1.0063	30.0
24.	วัฒนธรรม5	3.6667	.7112	30.0
25.	วัฒนธรรม6	3.8000	.8052	30.0
26.	วัฒนธรรม7	3.6667	.6609	30.0
27.	วัฒนธรรม8	3.8667	.7303	30.0
28.	วัฒนธรรม9	3.6000	.8137	30.0
29.	วัฒนธรรม10	3.8000	.7611	30.0
30.	สาธารณสุข1	3.5667	.8976	30.0
31.	สาธารณสุข2	3.6000	.9322	30.0
32.	สาธารณสุข3	3.5000	.6823	30.0
33.	สาธารณสุข4	3.7667	.8584	30.0
34.	สาธารณสุข5	3.5667	.6789	30.0
35.	สาธารณสุข6	3.6333	.8503	30.0
36.	สาธารณสุข7	3.8333	1.0199	30.0
37.	สาธารณสุข8	3.8333	.5921	30.0
38.	สาธารณสุข9	3.5333	.9371	30.0
39.	สาธารณสุข10	3.8333	1.0199	30.0
40.	สิ่งแวดล้อม1	3.8333	.5921	30.0
41.	สิ่งแวดล้อม2	3.5333	.9371	30.0
42.	สิ่งแวดล้อม3	3.8333	1.0199	30.0
43.	สิ่งแวดล้อม4	3.8333	.5921	30.0

44.	สิ่งแวดล้อม5	3.5333	.9371	30.0
45.	สิ่งแวดล้อม6	3.8333	.0199	30.0
46.	สิ่งแวดล้อม7	3.8333	.5921	30.0
47.	สิ่งแวดล้อม8	3.5333	.9371	30.0
48.	สิ่งแวดล้อม9	4.0000	.6948	30.0
49.	สิ่งแวดล้อม10	3.8667	1.0417	30.0

Statistics for	Mean	Variance	Std Dev	N of Variables
SCALE	182.7000	471.7345	21.7194	49

Reliability Coefficients

N of Cases = 30.0 N of Items = 49

Alpha = .9441

แบบสอบถาม

ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของ

พระสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้แบ่งเป็น ๓ ตอน โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงหน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุดและขอให้ตอบทุกข้อ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

๒. อายุ

☐ ต่ำกว่า ๒๐ ปี

☐ ๒๐ – ๓๐ ปี

☐ ๓๑ – ๔๐ ปี

☐ ๔๑ – ๕๐ ปี

☐ ๕๑ ปีขึ้นไป

๓. วุฒิการศึกษา

☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี

☐ ปริญญาตรี

☐ สูงกว่าปริญญาตรี

ตอนที่ ๒ คำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อ : กรณีศึกษาพระสงฆ์
อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

คำชี้แจง ในตอนที่ ๒ นี้ แบบสอบถามมีทั้งหมด ๕ ด้าน ขอให้ตอบตามความเป็นจริง
เกี่ยวกับระดับความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ :
กรณีศึกษาพระสงฆ์อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

บทบาทในการพัฒนาชุมชน ของพระสงฆ์	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วย มากที่สุด (๕)	เห็นด้วย มาก (๔)	ไม่ แน่ใจ (๓)	เห็นด้วย น้อย (๒)	เห็นด้วย น้อยที่สุด (๑)
การพัฒนาชุมชนในด้านสังคม					
๑. มีการจัดอบรมธรรมะแก่ประชาชน					
๒. เป็นวิทยากรบรรยายธรรม					
๓. สอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน					
๔. ให้ความรู้ แนวคิด เกี่ยวกับการดำเนิน ชีวิตในสังคม					
๕. ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนิน ชีวิต					
๖. ช่วยเหลือสังคมด้วยการบริจาคปัจจัยหรือ วัตถุสิ่งของ					
๗. อำนวยความสะดวกสถานที่ภายในวัดใน การกิจกรรม ของชุมชน					
๘. ร่วมเป็นกรรมการขององค์กรชุมชน					
๙. ส่งเสริมให้ชุมชนได้แลกเปลี่ยน ประสบการณ์กับองค์กรอื่น หรือชุมชนอื่น					
การพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจ					
๑. มีการเทศนาเกี่ยวกับการส่งเสริมการ ประกอบอาชีพ					
๒. มีการจัดตั้งองค์กรชุมชน เช่น มูลนิธิ กองทุน ศูนย์ ฯลฯ					
๓. เป็นวิทยากรบรรยายเกี่ยวกับการ ส่งเสริมการประกอบ อาชีพของชุมชน					
๔. มีการส่งเสริมให้ชุมชนไปร่วมงานที่องค์กรอื่น					
๕. ให้คำปรึกษา แนะนำเกี่ยวกับการดำเนินงาน					

บทบาทในการพัฒนาชุมชน ของพระสงฆ์	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วย มากที่สุด (๕)	เห็นด้วย มาก (๔)	ไม่ แน่ใจ (๓)	เห็นด้วย น้อย (๒)	เห็นด้วย น้อยที่สุด (๑)
๖. มีการเทศนาเกี่ยวกับการออม					
๗. บริจาควัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ					
๘. มีการชักชวนประชาชนให้รวมพลังเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น					
๙. มีการเชิญผู้เชี่ยวชาญมาเป็นผู้ฝึกสอนอาชีพแก่ประชาชน					
๑๐. ริเริ่มจัดทำโครงการใหม่ ๆ ในการประกอบอาชีพ					
การพัฒนาชุมชนในด้านวัฒนธรรม					
๑. มีการส่งเสริมการจัดงานประเพณีในวันสำคัญ ๆ เช่น วันวิสาขบูชา ฯลฯ					
๒. มีการเทศนาในวันสำคัญ ๆ เช่น วันวิสาขบูชา ฯลฯ					
๓. มีการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุในชุมชน					
๔. มีการจัดกิจกรรมเมื่อถึงวันสำคัญต่าง ๆ ทางศาสนา					
๕. มีการบริจาคปัจจัยในการบูรณะโบราณสถาน โบราณ วัตถุ					
๖. มีการรวบรวมเอกสาร ตำราทางวัฒนธรรม					
๗. ภายในวัดจัดให้มีที่เก็บโบราณวัตถุหรือศิลปะวัตถุ					
๘. ส่งเสริมให้มีการทำบุญในเทศกาลของทุกเดือน					
๙. วัดของท่านเป็นศูนย์กลางการติดต่อประสานงานทาง ศิลปวัฒนธรรม					
๑๐. มีการศึกษา วิจัย เพื่อหาแนวทางการพัฒนาวัฒนธรรม					

บทบาทในการพัฒนาชุมชน ของพระสงฆ์	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วย มากที่สุด (๕)	เห็นด้วย มาก (๔)	ไม่ แน่ใจ (๓)	เห็นด้วย น้อย (๒)	เห็นด้วย น้อยที่สุด (๑)
การพัฒนาชุมชนในด้านสาธารณสุข					
๑. ให้ความรู้ในด้านสุขอนามัยแก่ชุมชน					
๒. ส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักทำความสะอาด ที่อยู่อาศัย บริเวณที่อยู่อาศัย ฯลฯ					
๓. ร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการ ส่งเสริมสุขภาพอนามัยของชุมชน					
๔. วัดของท่านเป็นศูนย์กลางในการรักษา โรคจากโรงพยาบาล					
๕. ส่งเสริมให้ชุมชนปลูกยาสมุนไพรเพื่อ รักษาโรคเอง					
๖. มีการรวบรวมการรักษาโรคแบบพื้นบ้าน และนำไปเผยแพร่ให้กับชุมชน					
๗. มีการรักษาผู้ที่ติดยาเสพติด					
๘. มีการรักษาโรคทางจิตโดยใช้หลักธรรม					
๙. ปรึกษาปัจจัยในการจัดซื้อยาสามัญ ประจำบ้าน					
๑๐. แนะนำหรือจัดหาน้ำสะอาดสำหรับ หมู่บ้าน					
การพัฒนาชุมชนในด้านสิ่งแวดล้อม					
๑. ร่วมมือกับชุมชนในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม					
๒. มีการรักษาและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน					
๓. จัดบริเวณวัดให้ร่มรื่น เป็นตัวอย่างแก่ ชุมชน					
๔. ให้ความรู้แก่ชุมชนในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม					
๕. ส่งเสริมให้ชุมชนใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า					
๖. ปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม					

บทบาทในการพัฒนาชุมชน ของพระสงฆ์	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วย มากที่สุด (๕)	เห็นด้วย มาก (๔)	ไม่ แน่ใจ (๓)	เห็นด้วย น้อย (๒)	เห็นด้วย น้อยที่สุด (๑)
๗.ต่อต้านการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ					
๘.เป็นตัวแทนภาครัฐในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม					
๙. ปรึกษาปัจจัยในการอนุรักษ์หรือการจัด สภาพแวดล้อมให้สวยงาม					
๑๐. หาแนวทางในการแก้ไขปัญหา สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม					

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่น ๆ

๑. ด้านสังคม

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

๒. ด้านเศรษฐกิจ

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

๓. ด้านวัฒนธรรม

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

๔. ด้านสาธารณสุข

ปัญหาและอุปสรรค

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

๕. ด้านสิ่งแวดล้อม

ปัญหาและอุปสรรค

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

๖. ด้านสิ่งแวดล้อม

ปัญหาและอุปสรรค

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

ขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	:	พระครูสาครกิจจานุกูล (วิศิษฐ์ จันทโน)
เกิด	:	๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๔
สถานที่เกิด	:	๑๐๖ หมู่ที่ ๔ ตำบลหนองบัว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร
การศึกษา	:	นักธรรมชั้นเอก (น.ธ.เอก), ป.บส. ปริญญาตรี พุทธศาสตร์บัณฑิต (พธ.บ.)
อุปสมบท	:	๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๔
สังกัด	:	วัดหนองบัว ตำบลหนองบัว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร
หน้าที่	:	ครูสอนพระปริยัติธรรม, ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดหนองบัว ตำบลหนองบัว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร,
ที่อยู่ปัจจุบัน	:	วัดหนองบัว ตำบลหนองบัว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร